

Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne
Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów
i opiekunów projektów

Jacek Strzemieczny

Spis treści:

1.	PROJEKT EDUKACYJNY W GIMNAZJUM	5
1.1.	Metoda projektów na świecie i w Polsce	6
2.	DLACZEGO PROJEKT EDUKACYJNY W GIMNAZJUM	9
2.1.	Nowa podstawa programowa	9
2.2.	Kształcenie kompetencji kluczowych	10
2.3.	Autonomia ucznia.....	11
2.4.	Praca zespołowa w szkole rozwija kapitał społeczny	12
2.5.	Praca wychowawcza szkoły	13
3.	NOWE ZADANIA ORGANIZACYJNE W GIMNAZJUM	14
3.1.	Wprowadzenie metody projektu jako proces uczenia się szkoły.....	15
3.2.	W pierwszych latach projekty proste i krótkie	15
3.3.	Szkolny zespół do spraw organizacji projektu	16
3.4.	Jak informować rodziców	17
3.5.	Kiedy i jak uczniowie mają pracować nad projektem	17
3.6.	Jak wybierać opiekunów projektów	18
3.7.	Jak powinna być zorganizowana opieka nauczyciela nad projektem	19
4.	WYBÓR TEMATÓW I PROBLEMÓW	21
4.1.	Projekty badawcze a projekty zadaniowe	21
4.2.	Korzystanie z pomocy instytucji zewnętrznej	22
4.3.	Na początek projekty społeczne.....	23
4.4.	Projekty wzajemnego nauczania	23
4.5.	Jak określić tematy i problemy do rozwiązania.....	24
4.6.	Szkolna lista zakresów i tematów projektów	25
4.7.	Uczniowie wybierają tematy z pomocą wychowawcy	27

4.8.	Spotkania informacyjne.....	28
5.	TWORZENIE ZESPOŁÓW PROJEKTOWYCH I WPROWADZENIE W TEMAT.....	30
5.1.	Jak utworzyć zespoły i podzielić uczniów	30
5.2.	Liczebność grupy	31
5.3.	Wprowadzenie uczniów w temat przez nauczyciela opiekuna	32
5.4.	Gdy kilka zespołów chce realizować ten sam temat	32
5.5.	Kontrakt między zespołem uczniowskim a opiekunem projektu.....	33
6.	PLANOWANIE DZIAŁAŃ I OKREŚLENIE CELÓW PROJEKTU	35
6.1.	Określenie problemu do rozwiązania.....	35
6.2.	Cele projektu – edukacyjne i praktyczne.....	36
6.3.	Jak stosować cele edukacyjne projektu	36
6.4.	Praktyczne cele działań uczniów	37
6.5.	Wybór narzędzi komputerowych i internetowych.....	38
6.6.	Jak stworzyć harmonogram i przypisać osoby do działań.....	40
7.	REALIZACJA PROJEKTU	42
7.1.	Jak długo powinien trwać projekt	42
7.2.	Pomoc nauczyciela – opiekuna projektu.....	42
7.3.	Szkolna dokumentacja projektów	43
7.4.	Jak jest dokumentowana praca uczniów.....	43
7.5.	Monitoring projektów w klasie	44
7.6.	Jak ocenić pracę zespołów i uczniów	44
7.7.	Publiczna prezentacja rezultatów projektów	45
8.	PRZYKŁADOWE ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNE.....	49
8.1.	Przykład I: organizacja projektów na poziomie klasy – projekty klasowe.....	49
8.2.	Przykład II: organizacja projektów na poziomie szkoły – projekt międzyklasowy	52
8.3.	Przykład III: Projekty przedmiotowe	53
8.4.	Przykład IV: Działania społeczno-obywatelskie	55

Krok 1: Wybór problemu	56
Krok 2: Diagnoza.....	56
Krok 3: Wyznaczenie celu działań i opracowanie rozwiązania problemu	57
Krok 4: Szukamy sojuszników	57
Krok 5: Działanie	58
Krok 6: Publiczna prezentacja rezultatów projektu	59
Krok 7: Rozmowa o tym, co się zmieniło dzięki projektowi	59
9. PRZYKŁADY GIMAZJALNYCH PROJEKTÓW EDUKACYJNYCH	60
10. KARTA PROJEKTU.....	66
11. PODSTAWA PRAWNA PROJEKTU	70
12. ORGANIZACJA PROJEKTU EDUKACYJNEGO – UREGULOWANIE W PRAWIE WEWNĄTRZSZKOLNYM	71
12.1. Udział w realizacji projektu edukacyjnego a ocena zachowania.....	72
12.2. Szczegółowe zasady realizacji projektu edukacyjnego w gimnazjum – przykłady	74

1. PROJEKT EDUKACYJNY W GIMNAZJUM

Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r.¹ na gimnazja nałożono obowiązek zorganizowania pracy metodą zespołowego projektu edukacyjnego, z którego zwolnienie będzie możliwe tylko w uzasadnionych sytuacjach zdrowotnych lub losowych. Rozporządzenie dotyczy uczniów klas, w których obowiązuje nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego.

Zgodnie z przywołanym rozporządzeniem **projekt edukacyjny jest zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu**. Tak więc, aby spełnić warunki nałożone przez rozporządzenie, projekt gimnazjalny musi zostać zrealizowany przez zespół uczniów, musi być przeprowadzony na podstawie przygotowanego wcześniej planu i mieć na celu rozwiązanie określonego problemu.

Jak liczylibyśmy, mając po cztery palce u rąk?

Gimnazjum nr 2 w Czerwionce-Leszczynach

Nauczyciel matematyki zapytał uczniów: „Czy chcielibyście zbadać, jak liczylibyśmy, mając po cztery palce u rąk?”. Problem ten zainteresował uczniów z różnych klas gimnazjum. Wcielając się w Bajtan – przybyszów z kosmosu liczących w systemie ósemkowym, odkryli arytmetykę gimnazjalną w nowym systemie, poszukując analogii i różnic z dziesiętkową arytmetyką Ziemi.

Po czterech miesiącach wytężonej pracy na szkolnej konferencji naukowej podzielili się swoimi odkryciami z innymi Ziemiakami (uczniami, nauczycielami, rodzicami). Aby sprawdzić efekty prowadzonych przez siebie zajęć, przygotowali specjalne narzędzia – testy interaktywne, które zebrani rozwiązywali na zakończenie konferencji.

Grupowa praca nad projektem i wymóg publicznej prezentacji jego efektów dają uczniom szansę rozwinięcia umiejętności pracy zadaniowej, w tym planowania, współpracy, a także komunikacji, prezentacji i samooceny.

Tym, co wyróżnia tak zdefiniowane działanie na tle projektów, które często prowadzone są w polskich szkołach, jest jego cel. Nie jest nim samo działanie uczniowskie, lecz „rozwiązanie konkretnego problemu”. Najlepiej, jeśli postawiony przed uczniami problem będzie budzić ich zainteresowanie, a zgłębienie go stanie się wyzwaniem. Rozwiązując problem, uczniowie samodzielnie zdobędą nową wiedzę i umiejętności; będą szukać informacji, analizować je i opracowywać, podejmować adekwatne działania, a na koniec – publicznie przedstawiać efekty swojej pracy.

1 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 roku, zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 156 poz. 1046). Cały tekst rozporządzenia jest przywołany w dalszej części poradnika w rozdziale „Podstawa prawna projektu edukacyjnego”.

W projekcie edukacyjnym rolą nauczyciela jest pomoc uczniom poprzez postawienie problemu – ciekawego i wartościowego z edukacyjnego punktu widzenia – albo zaproponowanie im rozwijającego zadania oraz inspirowanie do myślenia i działania za pomocą odpowiedniej informacji zwrotnej i pytań. Czasami także, jeszcze przed rozpoczęciem przez uczniów samodzielnych działań, konieczne będzie dokonanie przez nauczyciela odpowiedniego wprowadzenia w problematykę projektu. Zadaniem nauczyciela jest również towarzyszenie uczniom na poszczególnych etapach pracy nad projektem poprzez pomoc w poszukiwaniu sposobów rozwiązania postawionego problemu oraz w planowaniu działań, organizowaniu pracy zespołowej i końcowej prezentacji. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra sposób organizacji projektów będzie zależeć od rozwiązań przyjętych indywidualnie przez szkołę.

Minister pozostawił szkołom znaczną swobodę w organizacji projektów, zarazem nakładając na dyrektora i nauczycieli konieczność wypracowania najbardziej odpowiednich dla ich szkoły rozwiązań organizacyjnych. Dyrektor w porozumieniu z radą pedagogiczną ma zdecydować, jak zrealizować obowiązek projektów uczniowskich w jego szkole. Uczyni to zapewne zgodnie z realizowanym przez siebie stylem zarządzania i istniejącą w danej placówce tradycją organizacyjną.

1.1. Metoda projektów na świecie i w Polsce

Uczenie metodą projektu ma na świecie ugruntowaną pozycję. Jest popularne w wielu krajach europejskich, w tym w szkołach skandynawskich, osiągających bardzo dobre rezultaty edukacyjne. W gimnazjach prowadzonych w ramach systemu matury międzynarodowej (ang. *International Baccalaureate*) cały program nauczania jest realizowany metodą projektów edukacyjnych. Często uważa się, że w przypadku uczniów w wieku gimnazjalnym projekty są szczególnie odpowiednią metodą nauczania.

W literaturze amerykańskiej **uczenie metodą projektu w dużym zakresie pokrywa się z organizacją uczenia się przez rozwiązywanie problemu** (ang. *Project Based Learning i Problem Based Learning*). W obu przypadkach projekt rozpoczyna wiodące pytanie lub zagadnienie skierowane do uczniów, które wymaga od nich zgłębienia kluczowych dla danej dziedziny pojęć i zagadnień oraz zaobserwowania ich w otaczającym świecie². Sprawia to, że młodzi ludzie uczą się, jak się uczyć, jak współpracować z innymi i jak zastosować zdobywane w szkole wiadomości i umiejętności do rozwiązania problemów, z którymi stykają się (lub mogą się w przyszłości zetknąć) w życiu osobistym, zawodowym lub aktywności obywatelskiej. Podkreśla się, że problemy te mają zaciekać uczniów i zaangażować ich w działalność poznawczą³. Podejście to jest bliskie definicji gimnazjalnego projektu edukacyjnego, zawartej w rozporządzeniu wprowadzającym go do polskich szkół. Nauczanie przez rozwiązywanie problemu jest w polskiej oświacie rzadko stosowane. Dotychczas prowadzone w szkołach projekty były zazwyczaj skoncentrowane na realizacji konkretnego zadania. Na przykład uczniowie poszukiwali informacji o historii budynku szkolnego i wykorzystując znalezione fakty,

² *Project Based Learning Handbook, Thom Markham i inni. Buck Institute for Education 2003*

³ *The Power of Problem-Based Learning, praca zbiorowa pod redakcją Barbary Duch, Susan Gron i Deborah Allen, Stylus Publishing 2001*

relacje i zdjęcia, przygotowywali wystawę. W tym przypadku zadaniem, które uczniowie rozwiązywali, było: „Poznanie historii budynku szkoły i przedstawienie go innym uczniom”. Natomiast projekt skoncentrowany na problemie mógłby na przykład polegać na szukaniu odpowiedzi na pytanie „Co nasza miejscowość zyskała dzięki powstaniu szkoły?”.

Budna sprawa, czyli sprzątnąmy miasto

Gimnazjum w Ozorkowie

Gimnazjaliści uznali, że pilnym problemem do rozwiązania jest oczyszczenie ich miasta z zalegających w wielu miejscach śmieci. Sami sprzątnęli niektóre miejsca w mieście. Rozdawali też ulotki i rozlepiali plakaty – wszystkie w dowcipny sposób promowały czystość oraz zachęcały do dbania o porządek. Przechodnie zatrzymywali się i z sympatią wyrażali o ich pomysły. Uczniowie przygotowali także scenariusz przedstawienia dla przedszkolaków „W królestwie Króla Śmiecia”. Zaprezentowali swoje pomysły i działania w Urzędzie Miasta w obecności burmistrza i przewodniczącej Rady Miejskiej. Wspólnie z przedstawicielami władz samorządowych zastanawiali się, co można jeszcze zrobić, aby Ozorków stał się czystym miastem.

Proponując uczniom projekty, nauczyciele korzystają zarówno z własnych pomysłów, jak i pomocy różnych instytucji zewnętrznych. Partnerami szkoły w prowadzeniu takich działań są instytucje kultury, biblioteki, muzea, szkoły wyższe, lokalne stowarzyszenia i ogólnopolskie organizacje pozarządowe. Zapraszając szkoły do prowadzenia projektów, instytucje te proponują tematy i zapewniają materiały edukacyjne dla nauczycieli i uczniów. Często także organizują szkolenia, konferencje i spotkania nauczycieli oraz uczniów ze szkół pracujących nad podobnymi zagadnieniami. Na największych prezentacjach projektów młodzieżowych przedstawiane są prace przygotowane przez uczniów w setkach szkół. W ogólnopolskiej prezentacji projektów młodzieżowych, która wiosną 2010 roku odbyła się na Zamku Królewskim w Warszawie, podsumowano projekty, które zostały przeprowadzone łącznie w ok. 2500 placówek⁴. Na zorganizowanej w Sejmie prezentacji działań uczniowskich z akcji „20 lat wspólnie”, prowadzonej w ramach Roku Historii Najnowszej, pokazano wybór projektów realizowanych w ponad 1000 szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych⁵.

W polskich szkołach szczególnie popularne są projekty zespołowe, związane z poznawaniem historycznego i kulturowego dziedzictwa miejscowości i regionu, poświęcone badaniu bogactwa przyrodniczego swej okolicy, a także projekty angażujące uczniów w działania obywatelskie na rzecz swojej społeczności czy uczące w praktyce mechanizmów gospodarki rynkowej (np. poprzez prowadzenie wirtualnych firm).

Z pracą metodą projektu często wiążą się działania organizujące życie szkoły, w tym szczególnie przedsięwzięcia związane z jej pracą wychowawczą. Zespoły uczniowskie pod opieką nauczycieli przygotowują akademie szkolne, festiwale naukowe i artystyczne, wystawy, gazetki ścienne i

⁴ Ogólnopolska Prezentacja Projektów Młodzieżowych to coroczna prezentacja uczniowskich działań, od 1998 roku prowadzona przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

⁵ W ramach tego projektu upamiętniającego 20. rocznicę pierwszych wolnych wyborów samorządowych zespoły uczniowskie prowadziły wywiady ze swoimi rodzicami i starszymi mieszkańcami swoich miejscowości, zadając im pytanie: Co się zmieniło dzięki istnieniu samorządu terytorialnego? Następnie uczniowie zespołowo przygotowywali prezentacje multimedialne i umieszczali je na specjalnej mapie internetowej.

wydawnictwa, strony internetowe, przedstawienia teatralne. Uczestniczą w lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich konkursach. W wielu przypadkach działania samorządu uczniowskiego to również projekty zespołowe na rzecz społeczności szkolnej lub wspólnoty lokalnej. Zgodnie z ustawą o systemie oświaty samorządność uczniowska to nie tylko prawo uczniów do swojej reprezentacji w szkole, ale także prawo do organizacji życia szkoły i organizowania działalności kulturalnej, oświatowej i sportowej oraz rozrywki.

Projekty uczniowskie w gimnazjach bardzo często kończą się przedstawieniem wyników pracy uczniów. Okazją do pokazania efektów zrealizowanych przez uczniów projektów były przeważnie otwarte dla gości święta szkoły czy uroczystość nadania szkole imienia.

Wiele zadań zespołowych uczniowie realizują podczas wycieczek szkolnych. Czasami przybierają one formę gier edukacyjnych (na przykład gra miejska „szukamy w dzisiejszym Krakowie śladów Młodej Polski” lub gra terenowa polegająca na przygotowaniu przez dwie grupy uczniów nawzajem dla siebie zadań do rozwiązania w trakcie podchodów).

Znaczącym sposobem upowszechniania projektów w polskich szkołach stały się zajęcia pozalekcyjne finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Ich prowadzenie wymaga zazwyczaj zaangażowania uczniów w działania rozwijające ich zainteresowania i w ten sposób wspierające realizację szkolnych programów nauczania. Jednym z celów tych projektów jest rozwijanie umiejętności kluczowych w uczeniu się przez całe życie⁶.

Należy się spodziewać, że w polskich szkołach – wraz ze zdobywaniem doświadczeń i wzrostem umiejętności prowadzenia gimnazjalnych projektów edukacyjnych – coraz częściej projekty będzie rozpoczynać pytanie stymulujące uczniów do prowadzenia rozwijających społecznie i poznawczo poszukiwań. Nauczyciele będą potrafili coraz lepiej wybierać z podstawy programowej te wymagania szczegółowe, których przyswojenie przez uczniów będzie można realizować metodą projektu edukacyjnego, a równocześnie będą potrafili konstruować odpowiednie zagadnienia problemowe. W ten sposób metoda projektu edukacyjnego stanie się efektywnym i ważnym sposobem realizacji podstawy programowej oraz zdobywania przez uczniów wiedzy i umiejętności potrzebnych w dorosłym życiu.

⁶ Jednym z projektów finansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny jest prowadzona przez CEO „Akademia uczniowska”, w której w latach 2009 – 2014 uczniowie 310 gimnazjów pod opieką nauczycieli przedmiotów matematyczno-przyrodniczych przygotowują projekty edukacyjne, w tym uczniowskie projekty wzajemnego nauczania. Wypracowane w tym projekcie materiały edukacyjne oraz projekty uczniowskie zostaną, poczynając od roku 2012, udostępnione w Internecie.

2. DLACZEGO PROJEKT EDUKACYJNY W GIMNAZJUM

Do dobrej organizacji projektu edukacyjnego i jego skutecznego prowadzenia konieczne jest rozumienie jego idei i powodów wprowadzenia tej metody pracy do gimnazjów.

2.1. Nowa podstawa programowa

Przed wprowadzeniem nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego szkolny program nauczania składał się głównie z określonych treści, które uczniowie mieli przyswoić w trakcie nauki. Dominował tradycyjny model nauczania i uczenia się, w którym to nauczyciel przekazuje wiedzę, a uczniowie mają ją przyswoić albo opanować działanie, które nauczyciel podaje im w postaci przepisu. Podręczniki stanowią zbiory faktów do zapamiętania oraz algorytmów postępowania, które należy sobie przyswoić.

Jakie są właściwości wielościanów foremnych?

Gimnazjum Nr 6 Mistrzostwa Sportowego w Zespole Szkół Nr 3 w Rybniku

Nauczyciel zainteresował uczniów problemem wielościanów foremnych (tzw. platońskich). Uczniowie znaleźli ich siatki i wykonali modele. Dowiedzieli się, że takich brył jest tylko pięć i próbowali to udowodnić. Badając własności wielościanów foremnych, spostrzegli, że występują one również w przyrodzie. Budując bryły, poznali zasady ich tworzenia. Kontynuując projekt, postanowili dalej badać interesujące konstrukcje geometryczne.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego⁷ z 2008 roku stworzyła konieczność sięgnięcia po nowe metody nauczania. Określone w niej cele nauczania, najważniejsze umiejętności oraz wymagania ogólne i szczegółowe do poszczególnych przedmiotów, a wreszcie zalecane warunki i sposoby realizacji otworzyły możliwość zmiany tradycyjnego modelu nauczania. Wykorzystanie przez szkoły metody projektu edukacyjnego bezpośrednio się z tym wiąże.

Metoda zespołowego projektu edukacyjnego jest szczególnie odpowiednim sposobem rozwijania wielu kompetencji określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Przypomnijmy, że cele kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym to: „przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk”, ale także, co w tym miejscu szczególnie podkreślamy, **„zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów”** oraz **„kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie”**. „Umiejętność pracy zespołowej” została wymieniona jako jedna z

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

najważniejszych, jakie szkoła ma rozwijać. Metoda zespołowego projektu edukacyjnego jest szczególnie odpowiednim sposobem kształcenia tak określonych kompetencji.

Towarzyszące nowej podstawie zalecane warunki i sposoby realizacji wymagań do poszczególnych przedmiotów mówią o zdobywaniu wiedzy przez uczniów poprzez własną aktywność, doświadczanie, eksperymentowanie, obserwowanie, odkrywanie i samodzielne rozwiązywanie problemów znanych z codziennego życia. W przypadku wiedzy o społeczeństwie rekomenduje się wprost, by co najmniej 20% treści programowych tego przedmiotu na III etapie edukacyjnym było realizowane metodą projektu.

Metoda ta pozwala poznać i zrozumieć zjawiska oraz procesy spotykane w otaczającym szkołę świecie, co wyraźnie postuluje nowa podstawa programowa. Uczy samodzielności w poszukiwaniu informacji i wykorzystywaniu ich do wykonywania zadań i rozwiązywania rozpoznanych przez siebie (oraz innych) problemów. Wymaga, a przez to uczy, skutecznego komunikowania się z innymi ludźmi i wspólnego działania. Przygotowuje też młodych ludzi do wykonywania – teraz i w przyszłości – zadań związanych z aktywnością obywatelską, pracą zawodową i życiem osobistym.

2.2. Kształcenie kompetencji kluczowych

Projekt edukacyjny jest skuteczną metodą uczenia umiejętności i rozwijania postaw określanych jako kompetencje kluczowe. Zgodnie z dokumentami unijnymi kompetencje kluczowe to te, „których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia”⁸. Wśród nich znalazły się kompetencje: „uczenie się uczenia” oraz „rozwijanie przedsiębiorczości i inicjatywności”, a także kompetencje związane z nauką przedmiotów ogólnokształcących (języka ojczystego, matematyki, języka obcego) oraz kompetencje, na rozwój których tradycyjne przedmioty nauczania wpływają w małym stopniu. I tak, żaden przedmiot ogólnokształcących nie jest nastawiony na rozwijanie kompetencji „uczenie się uczenia”, większej uwagi nie poświęca się też rozwijaniu „inicjatywności i przedsiębiorczości”.

Jak opracować ścieżkę literacką po okolicy?

Gimnazjum nr 1 w Gołdapi

Grupa uczniów postanowiła opracować ścieżkę literacką po Gołdapi, zaznaczając na niej miejsca ważne dla literatury. Zespół realizujący projekt przyjął nazwę BIS, czyli Biuro Interesujących Spotkań. Uczniowie uczestniczyli w warsztatach reporterskich, w organizacji uroczystości otwarcia Ścieżki Literackiej, napisali reportaże z tego wydarzenia, prowadzili stronę internetową oraz publikowali swoje teksty na blogu „Popisz się”. Do współpracy przy projekcie udało się zaprosić: Stowarzyszenie Kulturalno-Ekologiczno-Turystyczne „Alternatywa”, Urząd Miejski w Gołdapi, Fundusz Rozwoju Regionu Gołdap, lokalnych przedsiębiorców i media.

⁸ „Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia” Załącznik do zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie; Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 30 grudnia 2006 r./L394

Jeśli zależy nam, by polska oświata lepiej służyła rozwojowi społecznemu i gospodarczemu, szkoły muszą zwrócić większą uwagę na rozwijanie kompetencji „inicjatywności i przedsiębiorczości”. Zgodnie z definicją zawartą w przytoczonym wcześniej dokumencie Parlamentu Europejskiego i Rady, postawa przedsiębiorczości oznacza „zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn” i obejmuje „kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów”. Stanowi to bardzo dobre uzasadnienie konieczności poszerzenia stosowanych w szkole metod nauczania i poświęcenia większej uwagi takim formom pracy, które łączą się z samodzielnym wykonywaniem przez zespoły uczniów założonych zadań.

Nauka realizowana metodą projektu edukacyjnego pozwala rozwinąć ważną kompetencję przedsiębiorczości, rozumianą jako umiejętność zamieniania zamiarów w czyn.

Warto zaznaczyć, że wprowadzany rozporządzeniem projekt edukacyjny łączy w sobie zadania zespołowe i indywidualne oraz odpowiedzialność zespołową i jednostkową. **Zespołowy projekt uczniowski to okazja do współdziałania, polegająca na wspólnym wykonywaniu zadań i pomaganiu sobie nawzajem, ale też na indywidualnej realizacji zadań, składających się na wspólny projekt.**

2.3. Autonomia ucznia

Współczesna szkoła ma przygotowywać do samodzielności w dużo większym stopniu, niż było to wymagane w przeszłości. Przede wszystkim powinna nauczyć młodego człowieka **samodzielnego rozpoznawania problemów i opracowywania strategii ich rozwiązywania, a także planowania własnych działań i organizowania współpracy z innymi**. Ważne miejsce wśród umiejętności wymaganych od absolwenta nowoczesnej szkoły zajmuje samodzielność w wyszukiwaniu informacji, ich selekcjonowaniu i przedstawianiu innym. Warto też zauważyć, że praca uczniów w zespole realizującym projekt dobrze oddaje sposób działania w miejscu pracy – w większości instytucji i przedsiębiorstwach duża część zadań wykonywana jest zespołowo i wymaga od pracowników umiejętności pracy projektowej.

Nowa podstawa programowa wejdzie do szkół ponadgimnazjalnych wraz z rocznikiem, który rozpoczął w roku 2009/2010 naukę w I klasie gimnazjum. Będzie to zatem pierwsza grupa uczniów, którzy po I klasie w szkole ponadgimnazjalnej zakończą naukę części przedmiotów i dokonają wyboru kilku przedmiotów, jakich będą się dalej uczyć, ale już w wersji rozszerzonej. Decyzja ta często będzie związana z wyborem kariery zawodowej, a nawet szerzej – własnej drogi życiowej. Jest wysoce pożądane, aby uczniowie ci byli przygotowani do dokonania racjonalnego i świadomego wyboru. Wcześniej – właśnie w gimnazjum – powinni móc się zorientować, co ich interesuje, a także doświadczyć własnych decyzji edukacyjnych.

2.4. Praca zespołowa w szkole rozwija kapitał społeczny

Upowszechnienie projektów edukacyjnych w gimnazjach jest odpowiedzią edukacji na pilną potrzebę rozwoju kapitału społecznego w Polsce. W rządowej strategii *Polska 2030* zostało to uznane za jedno z 10 kluczowych wyzwań w perspektywie najbliższych 20 lat⁹. Kapitał społeczny rozumiany jest jako potencjał społecznego zaufania, współpracy, samoorganizacji i wzajemnej pomocy obywateli.

Na tle innych krajów Polska ma jeden z najniższych wskaźników uogólnionego zaufania do innych ludzi. Takie zaufanie wyraża ok. 10%, podczas gdy w krajach skandynawskich wskaźnik ten osiąga ok. 70%¹⁰. Polacy nie mają też zaufania do instytucji publicznych, przy czym najbardziej nieufni są ludzie młodzi¹¹.

Dalszy rozwój Polski nie będzie możliwy bez wzrostu zaufania między ludźmi, autentycznej aktywności obywatelskiej, rozwoju umiejętności współpracy i komunikowania, wzmocnienia poczucia tożsamości, wspierania potencjału kulturowego i kreatywności¹².

Skąd pochodzą mieszkańcy Głuszycy?

Gimnazjum w Głuszycy

Gimnazjaliści zrealizowali projekt, który miał rozbudzić zainteresowanie młodych ludzi dziejami swoich rodzin oraz dostarczyć wiedzy na temat pochodzenia mieszkańców Głuszycy i okolicznych miejscowości. Uczniowie opracowali ankiety dla osób, które przed laty przyjechały do Głuszycy (np. dziadkowie, rodzice). Pytali przede wszystkim: Skąd przybyli? Kiedy? Z jakich powodów? Następnie przeprowadzali wywiady i zbierali inne informacje. Ten etap pracy był niezwykle ciekawy i angażował w realizację projektu całe rodziny, które sięgały do domowych archiwów i zasobów pamięci. Niektórzy uczniowie po raz pierwszy dowiadywali się, skąd pochodzą ich dziadkowie i jakie losy przywiodły ich do Głuszycy. Wielu zostało tu przesiedlonych z Kresów Wschodnich, inni szukali pracy i lepszych warunków życia. Wyniki badań uczniowie przedstawili w formie wielkiej mapy, która zawisła w szkole, ale stanowiła też ważny eksponat w czasie corocznych Dni Głuszycy. Uderzające dla uczniów było to, że coraz mniej ludzi chce osiąść w Głuszycy, a tylko nieliczni młodzi głuszycczanie wiążą swą przyszłość z rodzinnym miastem. Być może udział w projektach takich jak ten odwróci lub złagodzi tę tendencję?

Praca metodą projektu buduje kapitał społeczny, uczy bowiem młodych ludzi pracy zespołowej, wymaga dzielenia się zadaniami i odpowiedzialnością, uczy samoorganizacji, wzajemnej pomocy i zaufania. Zachęca do poznawania świata poza murami szkoły i działania na rzecz innych. Z tego punktu widzenia szczególne znaczenie mają prowadzone przez uczniów lokalne projekty społeczno-obywatelskie. Otwarcie szkoły na potrzeby społeczności lokalnej, a także wzmocnienie kontaktów z lokalnymi organizacjami, władzami i rodzicami oraz ich udział w prezentacjach projektów uczniowskich zwiększa społeczne zaufanie do szkoły i jej pracy.

⁹ Polska 2030: wyzwania rozwojowe, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów 2009

¹⁰ J. Czapiński i T. Panek, *Diagnoza społeczna 2006*, Warszawa 2006

¹¹ Badania Centrum Badań Opinii Społecznej 2007

¹² Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 30 czerwca 2010,

2.5. Praca wychowawcza szkoły

Szkoła, a szczególnie wychowawcy, w postaci projektu gimnazjalnego otrzymują umocowane w prawie oświatowym dobre narzędzie pracy wychowawczej.

Dla wielu uczniów doświadczenie związane z realizacją projektu gimnazjalnego będzie jednym z najważniejszych wspomnień wyniesionych ze szkoły. Wykonanie razem z rówieśnikami poważnego, samodzielnego zadania, jego publiczna prezentacja i na koniec docenienie przez dorosłych oraz rówieśników to dokonanie, które pomaga ukształtować pozytywny obraz samego siebie. Doświadczenie, z którego wynika poczucie, że „mogę” i „potrafię”, stanowią bardzo pożądany efekt wychowawczy.

Dla wielu uczniów doświadczenie związane z realizacją projektu gimnazjalnego będzie jednym z najważniejszych wspomnień wyniesionych ze szkoły. Doświadczenie, z którego wynika poczucie, że „mogę” i „potrafię” stanowią bardzo pożądany efekt wychowawczy.

Gimnazjaliści są w wieku, gdy kształtują się ich postawy społeczne i obywatelskie. Obszarem działania w projekcie może być społeczność lokalna, a problemem – ważny dla niej problem społeczny¹³. Taki projekt wzmacnia pożądane z wychowawczego punktu widzenia postawy solidarności i zaangażowania społecznego. Kształtuje nie tylko wrażliwość młodych ludzi, ale również poczucie, że mogą oni pozytywnie wpływać na życie innych.

¹³ Szerzej o projekcie uczniowskim będącym lokalnym działaniem społeczno-obywatelskim – na przykładzie w dalszej części poradnika.

3. NOWE ZADANIA ORGANIZACYJNE W GIMNAZJUM

Pierwszą decyzją dyrektora powinno być ustalenie, kto – on sam czy też we współpracy z wybranymi nauczycielami – ustali sposób organizacji projektu gimnazjalnego, a następnie przedstawi go radzie pedagogicznej do dyskusji.

Rozporządzenie: Szczegółowe warunki realizacji projektu edukacyjnego określa dyrektor gimnazjum w porozumieniu z radą pedagogiczną.

Już jesienią 2010 roku dyrektor powinien:

- przedstawić radzie pedagogicznej ogólne wymagania, które musi spełnić organizacja projektu¹⁴;
- przedstawić powody, dla których projekt jest wprowadzany;
- przekazać informację, że uczniowie, którzy w roku szkolnym 2010/2011 są w II klasie, będą musieli zrealizować projekt przed końcem nauki w gimnazjum;
- postawić pytania, które pomogą określić „Jak w naszej szkole zorganizujemy projekt gimnazjalny?”. Oto lista takich najważniejszych pytań: .

W której klasie i jak intensywnie uczniowie mają pracować nad projektami?

Którzy nauczyciele będą opiekunami projektów danego rocznika uczniów?

Jak będzie zorganizowana w szkole opieka nauczycieli nad pracą zespołów uczniowskich?

Czy wybieramy w szkole jeden, czy kilka głównych zakresów tematycznych projektów?

Czy w szkole powołamy koordynatora projektów uczniowskich, a jeśli tak, to kto będzie pełnił tę funkcję?

Czy zadanie organizowania i monitorowania udziału wszystkich uczniów w projektach będzie zadaniem wychowawców klas, a jeśli tak, to jak ono będzie zorganizowane?

W jaki sposób uczniowie wybiorą tematy, które podejmą w swoich projektach?

W jaki sposób utworzone zostaną zespoły uczniów? Kiedy i jak zostanie zorganizowana publiczna prezentacja rezultatów projektów? Czy będzie to jedno wydarzenie, czy też każdy opiekun będzie organizował osobną prezentację?

Kogo zaprosimy na szkolną prezentację projektów?

Jak praca uczniów będzie dokumentowana?

¹⁴ Patrz: materiał pomocniczy „Organizacja projektu edukacyjnego – uregulowania w prawie wewnątrzszkolnym” zamieszczony w dalszej części poradnika.

3.1. Wprowadzenie metody projektu jako proces uczenia się szkoły

Organizacja w szkole projektu może przybierać bardzo różne formy i, co ważne, może zmieniać się dla kolejnych roczników uczniów gimnazjum. Dlatego w pierwszym roku prowadzenia projektu gimnazjalnego nie ma konieczności ustalania stałych, mających obowiązywać przez wiele lat, zasad organizacji i prowadzenia projektów, a wręcz nie jest to wskazane.

W pierwszym roku prowadzenia projektu gimnazjalnego nie ma konieczności ustalania stałych, mających obowiązywać przez wiele lat zasad organizacji i prowadzenia projektów.

Jesienią 2010 roku dyrektor i nauczyciele mogą ustalić zasady organizacji projektów jedynie na pierwszy rok (lub pierwsze lata) jego wprowadzania. Po pierwszym roku realizacji nauczyciele i dyrektor szkoły będą mieli wiele uwag i pomysłów, jak lepiej organizować projekty edukacyjne w ich szkole. Wprowadzanie projektu warto potraktować jako proces uczenia się szkoły jako instytucji oraz uczenia się indywidualnych nauczycieli z korzystania z tego narzędzia w pracy z uczniami.

Doświadczenia zdobywane w kolejnych latach pozwolą dopasować formułę projektu gimnazjalnego do realiów funkcjonowania szkoły oraz zmian, jakie zachodzić będą w szkole i jej otoczeniu. Szkoła może doprecyzowywać i zmieniać cele dydaktyczne i wychowawcze, którym mają służyć projekty oraz podejmować decyzje, jak coraz lepiej wykorzystywać to narzędzie do realizacji przyjętych w szkole programów nauczania.

Jak zmniejszyć nasz ślad węglowy?

Publiczne Gimnazjum nr 13 w Radomiu

Chcesz wiedzieć, jak wygląda „dom klimatyczny” i jak samemu taki stworzyć? Uczniowie z Radomia w ramach projektu odwiedzili gospodarstwo należące do ich sąsiada, pana Tomasza. Celem projektu było uświadomienie uczniom i rodzicom, że ich codzienne wybory mają ogromny wpływ na zmiany klimatyczne, a nasz dom jest miejscem, w którym możemy wprowadzić najwięcej istotnych zmian. Uczniowie stworzyli listę 21 zachowań mających na celu zmniejszenie emisji dwutlenku węgla. Udało się im spopularyzować je w okolicznych szkołach, gdzie prowadzą dla młodszych kolegów zajęcia o zmianach klimatu. W ramach projektu w szkole utworzona została „Ściana dla klimatu”, a zawarte na niej informacje posłużyły do przygotowania szkolnego konkursu „Zmiany klimatu”, dotyczącego przyczyn, skutków i sposobów zmniejszania śladu węglowego. W ramach projektu uczniowie wzięli też udział w VI Ogólnopolskim Seminarium „Alternatywne źródła energii”.

3.2. W pierwszych latach projekty proste i krótkie

Dla większości nauczycieli gimnazjów prowadzenie projektów zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu jest zadaniem nowym i zazwyczaj trudnym. Także dla większości gimnazjalistów wymóg samodzielności w pracy nad projektem będzie dużym wyzwaniem. Dodatkową trudność rodzi obowiązek, by projektami objąć wszystkich uczniów szkoły.

Dlatego w pierwszych latach, a zwłaszcza w pierwszym roku prowadzenia projektów, należy podejść ze szczególną uwagą i ostrożnością do wyboru tematów i problemów. Większość projektów powinna być na tyle prosta, aby uczniowie mogli nawet podczas kilku godzin pracy zespołowej zaplanować działania, przygotować je i rozwiązać postawiony problem. Ambitne zespoły, których członkowie będą w stanie, w dużym zakresie samodzielnie, pracować nad projektami i zechcą poświęcić na pracę nad nimi więcej czasu, zawsze będą mogły wykazać się pracowitością i kreatywnością, rozszerzając zakres projektu.

W kolejnych latach, wraz z nabywaniem przez szkołę i nauczycieli doświadczenia, możliwe stanie się prowadzenie projektów bardziej skomplikowanych i dłuższych.

3.3. Szkolny zespół do spraw organizacji projektu

Rozpoczynając realizację projektu edukacyjnego, dyrektor może rozważyć powołanie zespołu do spraw organizacji projektu, w którego skład wejdą opiekunowie projektów, wychowawcy klas, w których prowadzone są projekty, nauczyciel informatyki, bibliotekarka i szkolny koordynator projektów, jeśli taki w szkole będzie powołany.

Zadaniem tego zespołu jest udzielanie wsparcia nauczycielom zaangażowanym w realizację projektów gimnazjalnych i monitorowanie ich przebiegu w szkole. Na odbywających się regularnie spotkaniach zespół ten powinien omawiać sukcesy i bieżące problemy w pracy z uczniami. Będzie to okazja do dzielenia się doświadczeniami (uczenie się nauczycieli od siebie nawzajem), ale także do dodatkowych uzgodnień i wzajemnego wspierania się nauczycieli wspólnie pracujących nad tym przedsięwzięciem. Spotkania te mają dodatkowy sens, jeśli szkoła planuje wspólną publiczną prezentację zrealizowanych przez uczniów projektów.

Szczególnie ważny jest kontakt między nauczycielami – opiekunami projektu a wychowawcami klas. Zadaniem tych ostatnich będzie także monitorowanie pracy swoich uczniów i uwzględnianie jej przebiegu w ocenianiu ich zachowania.

Rozporządzenie: Kryteria oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawarte w ocenianiu wewnątrzszkolnym uwzględniają udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego.

Po zakończeniu realizacji projektów szkolny zespół może zorganizować zebranie podsumowujące, na którym sformułowane zostaną wnioski i propozycje dotyczące pracy szkoły w następnym roku.

Utworzenie specjalnego nauczycielskiego zespołu do spraw organizacji projektu będzie przydatne nie tylko przy opracowywaniu sposobu organizacji projektów gimnazjalnych, ale także podczas pracy nad konkretnymi projektami danego rocznika gimnazjalistów. Dlatego w skład tego zespołu powinni wejść wszyscy nauczyciele, którzy będą opiekować się realizacją projektów przez dany rocznik gimnazjalistów, także wychowawcy i szkolny koordynator projektu, jeśli taki został powołany. Powołanie koordynatora odciążą dyrektora od konieczności osobistego kierowania kolejnymi fazami prac oraz monitorowania przebiegu realizacji projektów.

Powołanie szkolnego koordynatora projektu gimnazjalnego odciąży dyrektora od obowiązku osobistego kierowania przygotowaniem projektów oraz monitorowania przebiegu realizacji projektów.

3.4. Jak informować rodziców

Jednym z pierwszych zadań wychowawcy będzie poinformowanie rodziców o obowiązku realizacji gimnazjalnego projektu edukacyjnego przez uczniów, o korzyściach płynących z pracy tą metodą, a także szkolnych planach i zasadach jego prowadzenia.

Rozporządzenie: Wychowawca klasy na początku roku szkolnego, w którym uczniowie będą realizować projekt edukacyjny, informuje uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów) o warunkach realizacji projektu edukacyjnego. W roku szkolnym 2010/2011 informację tę wychowawca klasy przekazuje uczniom i ich rodzicom (prawym opiekunom) w terminie do dnia 30 listopada 2010 r.

W zależności od panujących w szkole zwyczajów informację o projekcie i jego zasadach rodzice mogą uzyskać od dyrektora szkoły podczas bezpośredniego spotkania lub w formie krótkiej ulotki informacyjnej (lub w obu formach – ustnej i pisemnej)¹⁵.

Poinformowanie rodziców o zasadach realizacji projektu edukacyjnego daje im szansę zaangażowania się w pracę swoich dzieci oraz wspierania ich działań.

3.5. Kiedy i jak uczniowie mają pracować nad projektem

Gimnazjum może realizować projekty uczniowskie na dowolnym etapie cyklu edukacyjnego. Lepiej jednak wykluczyć pierwszy semestr nauki, kiedy uczniowie są skoncentrowani na adaptacji w nowej szkole i „zaistnieniu” w nowej grupie rówieśników, a także semestr ostatni, gdy zajęci są przygotowaniem się do egzaminu po gimnazjum.

Jak podwyższyć frekwencję wyborczą w naszym obwodzie?

Gimnazjum w Franciszkowie

Gimnazjaliści włączyli się do akcji *Młodzi głosują* przed wyborami do Parlamentu RP w 2007 r. Zaczęli od działań na rzecz podwyższenia frekwencji wyborczej w swoim obwodzie – w poprzednich wyborach była poniżej średniej krajowej. Wśród mieszkańców swojej miejscowości przeprowadzili sondę.

¹⁵ Przygotowując informację dla rodziców, można wykorzystać informację „Podstawa prawna projektu gimnazjalnego” zamieszczoną pod koniec poradnika.

Niezdecydowanych i niechętnych głosowaniu pytali o powody, a odpowiedzi wykorzystali potem w broszurkach, plakatach i ulotkach zachęcających do głosowania. W badaniu uczestniczyło ponad 800 osób! Finałem projektu były młodzieżowe wybory parlamentarne w gimnazjum, z komisją i kartami do głosowania. Frekwencja wyniosła aż 80%. Uczestnicy przeprowadzili analizę porównawczą wyników wyborów z poprzednimi, a wnioski zamieścili na stronie internetowej szkoły.

Najbardziej odpowiednim momentem może być II klasa. Uczniowie znają się już wówczas między sobą i szansa na udaną współpracę jest większa. Realizacja projektów w II klasie wesprze też proces wychowawczy – uczniowie w tym wieku często przeżywają (i co za tym idzie – sprawiają) poważne problemy, a projekt może stać się tą formą pracy, która szczególnie będzie im odpowiadać.

3.6. Jak wybierać opiekunów projektów

Wybierając opiekunów projektów, szkoła powinna kierować się przede wszystkim gotowością samych nauczycieli. Osoby, które chcą prowadzić projekty, powinny się zgłaszać w wyznaczonym terminie i trybie do dyrektora lub szkolnego koordynatora. Taki nabór najlepiej przeprowadzić wiosną, by przed zakończeniem roku szkolnego móc ustalić wstępne zakresy tematyczne i/lub problemy przyszłorocznych projektów. Ułatwi to dyrektorowi lub zespołowi szkolnemu dokonanie ostatecznego wyboru, nauczycielom – opiekunom pozwoli dobrze przygotować się do pracy z uczniami i umożliwi wpisanie projektów do rocznego planu pracy szkoły.

W roku szkolnym 2010/2011 jest to z oczywistych względów niemożliwe, dlatego ustalenia te powinny być podjęte na przełomie roku 2010 i 2011, by uczniowie klas drugich (wszyscy lub co najmniej większość z nich) mogli zrealizować projekty już w semestrze letnim, nie zaś dopiero w klasie trzeciej.

Wybierając opiekunów projektów, szkoła powinna kierować się przede wszystkim gotowością samych nauczycieli.

Samo zgłoszenie przez nauczycieli chęci prowadzenia projektu nie może być jedyną przesłanką wyboru opiekunów. Ważne jest także dotychczasowe doświadczenie i przygotowanie nauczycieli w tym zakresie. Jeśli zatem w szkole realizowane były projekty, które kierujący szkołą i nauczyciele oceniają jako wartościowe, można skorzystać z tych pomysłów.

Korzystanie z wcześniejszych doświadczeń jest ważne, zwłaszcza w pierwszym roku obowiązywania rozporządzenia, w następnych latach liczba nauczycieli, którzy będą gotowi do pracy metodą projektu uczniowskiego oraz liczba pomysłów na projekty będzie systematycznie rosnąć.

Jeśli w szkole nie ma osób, które prowadziły już zajęcia w taki sposób, ważną przesłanką mogą być inne „mocne strony” nauczycieli, takie jak: umiejętność koordynowania pracy uczniów, którą nauczyciel wykazał się w innych sytuacjach (np. w trakcie wycieczki lub zielonej szkoły), merytoryczne walory pracy nauczyciela (np. polonistka – znawczyni filmu, która prowadziła ciekawe lekcje o

ekranizacjach powieści), chęć doskonalenia swoich umiejętności, otwartość na nowe pomysły czy po prostu – dobry kontakt z uczniami.

Nauczyciel opiekuje się taką liczbą zespołów, jaka wynika z logiki projektu. Może się zdarzyć, że będzie to tylko jeden zespół (np. gdy kilkoro uczniów zgłosiło się do geografa z prośbą, by został opiekunem merytorycznym ich projektu „Nocne obserwacje nieba”), kilka zespołów uczniów z jednej klasy (np. gdy wszyscy uczniowie realizują pod opieką nauczyciela języka polskiego projekt „Rozmowy w sieci – co i jak pisać?”) lub z różnych oddziałów (np. gdy nauczyciel biologii prowadzi projekt „Ciało ludzkie bez tajemnic”, do którego zgłosiło się kilkunastu uczniów z kilku klas).

Należy przyjąć, że nauczyciel nie powinien mieć pod opieką więcej niż 6 – 8 zespołów i ok. 30 uczniów łącznie. Wskazane jest, by w pierwszym roku pracy tą metodą zespołów pod opieką jednego nauczyciela było mniej – znacznie mu to ułatwi monitorowanie ich pracy i udzielanie uczniom wsparcia. Warto także zauważyć, że im liczniejsze grono nauczycieli będzie zaangażowane w projekt gimnazjalny, tym bardziej stanie się on sprawą całej szkoły.

3.7. Jak powinna być zorganizowana opieka nauczyciela nad projektem

O sposobie sprawowania opieki nauczycieli nad realizacją przez uczniów projektów decyduje dyrektor w porozumieniu z nauczycielami. Szkoła może zdecydować, że na początku każdego roku szkolnego nauczyciele, w porozumieniu z dyrektorem lub szkolnym koordynatorem, deklarują gotowość prowadzenia w danym roku projektów uczniowskich, podając zakresy tematyczne projektów i liczbę zespołów, którymi będą gotowi się opiekować. Liczba nauczycieli, którzy będą potrzebni do sprawowania opieki nad projektami uczniowskimi, zależy od liczby uczniów, którzy w danym roku będą realizować projekty oraz liczby zespołów, które poszczególni nauczyciele obejmą swoją opieką.

Zadania nauczyciela – opiekuna:

- Wybranie zakresu tematycznego projektów.
- Wprowadzenie uczniów w tematykę projektów.
- Dokonanie podziału uczniów na zespoły (jeśli nie zrobił tego wychowawca klasy).
- Ustalenie z uczniami rozwiązywanego przez projekt problemu i celów projektu.
- Określenie zakresu, w jakim problem realizuje podstawę programową kształcenia ogólnego.
- Sprawowanie w ciągu roku szkolnego opieki nad uczniami realizującymi projekty.
- Monitorowanie realizacji projektów przez uczniów na przykład poprzez wgląd w kartę projektu i dokonywane przez uczniów zapisy. Może on także dokonywać odpowiednich wpisów do karty projektu (poświadczeń sprawdzenia lub komentarze).

Wybór problemów ściśle związanych z programem nauczania umożliwia realizację projektu na lekcjach poszczególnych przedmiotów. Jednak znaczna część pracy uczniów nad projektem powinna się odbywać przede wszystkim poza lekcjami. Wynika to z konieczności realizacji na zajęciach

przedmiotowych programu nauczania oraz z zasady, że praca uczniów nad projektem ma być samodzielna i wykonywana jedynie pod opieką nauczyciela.

Główna faza realizacji projektu powinna być wspomagana przez nauczyciela w formie konsultacji.

W tym celu można wykorzystać godziny wynikające z art. 42 Karty Nauczyciela lub inne, wnikające z organizacji pracy gimnazjum. Konsultacji powinien udzielać przede wszystkim opiekun projektu oraz w miarę potrzeb i możliwości nauczyciele innych przedmiotów. Specjalna rola może też przypaść pracownikowi biblioteki lub nauczycielowi informatyki.

Z dotychczasowych doświadczeń w realizacji projektów wynika, że zespół uczniów powinien spotykać się z nauczycielem raz na tydzień lub raz na dwa tygodnie. Ze zrozumiałych względów częste spotkania pozwalają skrócić cały okres pracy nad projektem, a rzadsze – stwarzają konieczność jego wydłużenia, co nie zawsze służy motywacji uczniów i jakości pracy.

Spotkania mogą mieć charakter grupowych konsultacji, w których bierze udział kilka zespołów uczniów pracujących nad różnymi projektami. Uczniowie z różnych zespołów mogą z zainteresowaniem dowiadywać się, co robią ich koleżanki i koledzy, jakie sukcesy odnoszą, na jakie problemy natrafiają i inspirować się ich pomysłami i dokonaniem. Projekt gimnazjalny ma kształtować w szkole kulturę współpracy. Słuchanie opinii i rad, jakich udziela nauczyciel innym uczniom, może być także pouczające. Opiekun może także udzielać konsultacji pojedynczo wszystkim zespołom. Ma to uzasadnienie zwłaszcza wtedy, gdy ich działania nie są ze sobą powiązane, a nauczyciel chce każdemu zespołowi poświęcić więcej czasu i uwagi.

Spotkania nauczyciela – opiekuna zespołu uczniów realizujących projekt mogą odbywać się w formie grupowych konsultacji, w których bierze udział kilka zespołów uczniów pracujących nad różnymi projektami.

4. WYBÓR TEMATÓW I PROBLEMÓW

4.1. Projekty badawcze a projekty zadaniowe

Projekty edukacyjne mogą służyć rozwijaniu różnych kompetencji. Projekty o profilu badawczym, z problemem w formie otwartego pytania uczą szukania informacji i analizowania ich, krytycznego myślenia, stawiania hipotez i ich sprawdzania, a także przedstawiania i obrony wybranych rozwiązań. Jak liczylibyśmy, gdyby ludzie mieli nie pięć, lecz cztery palce u każdej ręki? Jak mogę zmniejszyć własny udział w efekcie cieplarnianym? Dlaczego tak wielu mieszkańców mojej gminy nie bierze udziału w wyborach samorządowych? Jak powstało średniowieczne grodzisko w naszej okolicy? Dzięki takim inspirującym pytaniom uczniowie podejmą prawdziwy intelektualny wysiłek i w pogłębiony sposób poznają fragment rzeczywistości, który jest dla nich ważny i przez to ciekawy. Jednocześnie – jak w każdym projekcie - ćwiczą umiejętność współpracy, planowania działań i prezentowania własnych opinii.

Inny charakter mają projekty zadaniowe, w których większą wagę uzyskują praktyczne działania uczniów, a nie badania i analiza. Zagadnienie, którym wtedy zajmują się uczniowie nie musi być ujęte w formie intrygującego pytania, chodzi bowiem o podjęcie konkretnych działań, które mają rozwiązać jakiś realny problem. Na przykład uczniowie pewnego gimnazjum chcą zorganizować weekendowy festiwal filmowy z wykorzystaniem „Filmoteki szkolnej” (pakiety z kilkudziesięcioma polskimi filmami znajdują się we wszystkich gimnazjach). Próbuje rozwiązać problem: Jak zaprezentować swoim koleżankom i kolegom ciekawe polskie filmy?

Czy możliwe by było życie na Ziemi bez wody?

Publiczne Gimnazjum w Przysusze

Czego może szukać na Ziemi kosmita pochodzący z planety wymarłej z powodu braku wody? Chce przestrzec jej mieszkańców przed skutkami nieracjonalnego gospodarowania zasobami wody. Taki był temat filmu „Misja H₂O” przygotowanego przez gimnazjalistów, którzy postanowili zainteresować mieszkańców wartością wody pitnej. Uczniowie samodzielnie napisali jego scenariusz, wybrali plenery, zachęcili mieszkańców Przysuchy do wystąpienia przed kamerą, a następnie wyprodukowali film i przygotowali uroczystą jego premierę, w ramach szkolnego Festiwalu Nauki. Przeprowadzona po projekcji ankieta wykazała że widzowie lepiej zrozumieli konieczność oszczędzania wody. Poza tym zespół projektowy nawiązał współpracę z Przedsiębiorstwem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej i podjął kolejne działania, tym razem biorąc „na celownik” dzikie wysypiska i segregację śmieci.

Uczniowie innej szkoły zamierzają udać się do pobliskiego szpitala dziecięcego, by małym pacjentom czytać książki. Chcą to robić, bo chcą zrobić coś potrzebnego i ważnego. Problemy, które starają się rozwiązać, można sformułować na przykład tak: Jak pomóc pacjentom szpitala? Jak zainteresować ich książkami? Co i jak im czytać? W takich projektach o wyraźnie zadaniowym charakterze młodzi ludzie także zdobywają nowe doświadczenia i ważne umiejętności, uzyskują wiedzę na wybrany temat, rozwijają postawy społecznej przedsiębiorczości i inicjatywności. Od celów edukacyjnych stawianych przed projektem zależy, czy ma on charakter bardziej badawczy, czy zadaniowy.

Od celów edukacyjnych projektu zależy, czy ma on charakter bardziej badawczy, czy zadaniowy.

4.2. Korzystanie z pomocy instytucji zewnętrznej

W realizacji projektów gimnazjalnych szkoła i nauczyciele mogą skorzystać z pomocy instytucji zewnętrznych. Są to propozycje, które przekazują szkole zarówno instytucje lokalne: ośrodki kultury, lokalne stowarzyszenia, biblioteki gminne, jak i instytucje ogólnopolskie: muzea, organizacje pozarządowe prowadzące projekty ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego czy szkoły wyższe.

Propozycje zewnętrzne mogą bardzo urozmaicić i wzmocnić szkolną ofertę projektów. Dodatkową wartością będzie **włączenie uczniów, nauczycieli i szkoły w szersze działanie umożliwiające współpracę na poziomie lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim lub nawet międzynarodowym.**

Prowadząc projekty szkoła korzysta także z pomocy partnerów zewnętrznych, co urozmaica i wzmacnia proponowaną uczniom przez szkołę ofertę projektów edukacyjnych.

Rozważając przyjęcie propozycji partnera zewnętrznego, szkoła może ocenić ją na podstawie kilka kryteriów:

- Czy forma i proponowany sposób realizacji projektów odpowiadają przyjętym w szkole zasadom realizacji projektów?
- Czy propozycja wniesie do szkoły pożądaną wartość edukacyjną i wychowawczą (zakres realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego, wzmocnienie lub uzupełnienie realizacji szkolnego zestawu programów nauczania i programu wychowawczego szkoły, zgodność z zainteresowaniami uczniów, zakres, w jakim udział w projekcie pomoże rozwijać kompetencje kluczowe uczniów, w tym szczególnie kompetencje współpracy, możliwość rozwijania zainteresowań i pasji uczniów, ewentualna wartość projektów dla społeczności lokalnej, współpraca z innymi szkołami)?
- Jaka jest jakość materiałów edukacyjnych przygotowanych przez partnerów?
- Czy partner oferuje wsparcie nauczycielom oraz zespołom uczniowskim?
- Czy partner jest wiarygodny i ma odpowiednie doświadczenie merytoryczne?

Szczególnie dużą możliwość korzystania z propozycji zewnętrznych daje internet. Wiele projektów ogólnopolskich prowadzonych jest właśnie z wykorzystaniem Internetu w dotarciu do źródeł informacji pomóc może właśnie skorzystanie z wyszukiwarki internetowej. Jeśli nauczyciele i uczniowie będą w stanie pokonać barierę językową, to szkoła będzie mogła także uczestniczyć w realizacji projektów z udziałem partnerów zagranicznych lub międzynarodowych.

4.3. Na początek projekty społeczne

Gdy w szkole jest niewielu nauczycieli doświadczonych w prowadzeniu projektów uczniowskich lub nie ma ich wcale, w pierwszych latach prowadzenia projektów gimnazjalnych, łatwiejsze niż całkiem nowe projekty przedmiotowe mogą okazać się przedsięwzięcia społeczno-obywatelskie. Takie projekty mogą prowadzić nie tylko nauczyciele wiedzy o społeczeństwie, ale praktycznie wszyscy wychowawcy.

Projekty społeczno-obywatelskie mogą prowadzić nie tylko nauczyciele wiedzy o społeczeństwie, ale wszyscy wychowawcy.

W projekcie społecznym grupa uczniów wybiera problem ważny dla społeczności lokalnej (np. brak miejsca spotkań dla młodych, niebezpieczne przejście przez ulicę, bezdomne zwierzęta, zaniedbany park miejski). Następnie bada go i prowadzi działania, które mają pomóc go rozwiązać lub ograniczyć, a także publicznie przedstawia własną pracę i efekty przeprowadzonych działań. Projekt taki może na przykład przyjąć formę wolontariatu prowadzonego we współpracy z ośrodkiem pomocy społecznej, czy też łączyć się z przekazaniem lokalnym władzom informacji o badanym przez uczniów problemie wraz z ich opinią na temat pożądanego przez młodzież sposobów jego rozwiązania. W części II. poradnika znajdują się materiały pokazujące, jak takie działanie lokalne można przeprowadzić¹⁶.

Samorząd uczniowski postanowił zadbać o bezpieczeństwo uczniów w drodze do szkoły.

Gimnazjum w Manowie

Uczniowie, zorganizowani w samorządzie uczniowskim postanowili zadbać o bezpieczeństwo, swoje i kolegów, codziennie w drodze do szkoły przechodzących przez ruchliwą drogę krajową nr 11, gdzie nie było żadnej sygnalizacji świetlnej. W ciągu roku szkolnego dwukrotnie pisali petycje do wójta o ustawienie sygnalizacji bądź kontroli drogowej, która wymusiłaby na kierowcach zmniejszenie prędkości przed pasami. Udało im się wywalczyć ustawienie widocznego i oznakowanego fotoradaru przed pasami w pobliżu ich gimnazjum. Uczniowie nie tylko skutecznie poprawili bezpieczeństwo w Manowie, ale też przekonali się, jakie możliwości działania daje im samorząd uczniowski oraz nauczyli się, że możliwa jest owocna współpraca z lokalnymi władzami.

4.4. Projekty wzajemnego nauczania

Jeśli zdobyta przez uczniów wiedza i umiejętności obejmują zakres realizowanego przez nauczyciela programu nauczania, nauczyciel może nie tylko wykorzystać w trakcie lekcji przygotowaną przez uczniów prezentację efektów ich pracy, ale także zaprosić autorów projektu do poprowadzenia lekcji czyli do **uczniowskiego wzajemnego nauczania**. Rozwiązując postawiony przed nimi problem: „Jak

¹⁶ Patrz w końcowej części poradnika „Działanie społeczno-obywatelskie”

tego nauczyć”, muszą sami dobrze zrozumieć dane zagadnienie, a ucząc innych, sami je dobrze opanują.

Uczenie innych pozwala uczniom szczególnie dobrze poznać i zrozumieć temat. Z drugiej strony uczniowie ucząc rówieśników mogą to zrobić w oryginalny, interesujący i przekonujący sposób.

Prowadząc projekty wzajemnego nauczania, uczniowie chętnie przygotowują działania praktyczne, takie jak pokazy lub opracowane przez siebie doświadczenia. Czasami także organizują atrakcyjne gry dydaktyczne, pozwalające ich koleżankom i kolegom powtórzyć lub utrwalić wiadomości i umiejętności (np. w teleturniejach).

4.5. Jak określić tematy i problemy do rozwiązania

Deklarując swoje zaangażowanie, nauczyciele wybierają zakresy tematyczne projektów, którymi będą gotowi się opiekować. Najczęściej tematyka projektów związana jest z nauczaniem przez nich przedmiotami. Zainteresowani nauczyciele lub zespoły przedmiotowe przeglądają szkolne programy nauczania i wybierają zagadnienia, które uznają za najbardziej odpowiednie do pracy metodą projektu. Szukają pomysłów na takie projekty edukacyjne, które dadzą szansę realizacji obecnych w tych programach zagadnień. Następnie identyfikują konkretne zapisy podstawy programowej (cele ogólne i wymagania szczegółowe), które uczniowie, pracując nad swoimi projektami, będą mogli zrealizować. W tym przypadku projekt będzie wzmacniał naukę przedmiotu, którego dotyczy.

Nauczyciele przeglądają szkolny program nauczania na dany rok i wybierają zagadnienia, które uznają za najbardziej odpowiednie do pracy metodą projektu.

Nauczyciele mogą także wybrać projekt interdyscyplinarny wykraczający poza program nauczanego przez siebie przedmiotu lub projekt związany wprawdzie ze swoim przedmiotem, ale wykraczający poza wymagania szczegółowe podstawy programowej kształcenia ogólnego. Ważne, by realizowane projekty były wartościowe pod względem poznawczym i/lub wychowawczym.

Określając zakresy tematyczne, nauczyciele, poza podstawą programową, powinni również uwzględnić szkolne programy nauczania i program wychowawczy i profilaktyki, plan pracy szkoły oraz – co ważne – własne preferencje, umiejętności uczniów, ich zainteresowania i mocne strony.

Ważnym i oczywistym postulatem jest uwzględnienie w projektach zainteresowań uczniów. Znacznie zwiększy to ich motywację do zaangażowania się w projekt i będzie służyć jego jakości. Trudno jednak wyobrazić sobie szkołę, w której wybór tematyki zostanie oddany uczniom do całkowitej swobodnej decyzji. Wyjątkiem jest działanie społeczno-obywatelskie, w którym wybór przez uczniów tematu i problemu jest ważnym etapem ich pracy nad projektem.

Czy droższe produkty są lepsze?

Gimnazjum nr 33 w Warszawie

Uczniowie badali dostępne na rynku baterie, by sprawdzić, czy droższe produkty są lepsze i czy reklamy nie wykorzystują naszej niewiedzy. Analizowali poznane w szkole wielkości fizyczne pod kątem ich przydatności w rozwiązaniu tego praktycznego problemu (napięcie elektryczne, natężenie prądu, ładunek). Ustalali, jak zmierzyć zgromadzoną w baterii ilość energii elektrycznej, co umożliwiło im odróżnienie dobrych baterii od złych. Stwierdzili, że część reklam wprowadza w błąd odbiorcę i uznali, że w podobny sposób mogą badać inne produkty, np. komputery i rowery.

Dla szkoły wygodne może być takie rozwiązanie, w którym w danym roku lub półroczu uczniowie realizują projekty jedynie ze wskazanego im przedmiotu (np. język polski) lub grupy przedmiotów (przedmioty matematyczno-przyrodnicze). W dalszej części poradnika znajduje się przykład prezentujący właśnie takie rozwiązanie organizacyjne¹⁷.

Szkoła może też określić zakres tematyczny wspólny dla wszystkich projektów realizowanych w danym roku (np. „Uczymy się z internetem”), zostawiając nauczycielom i uczniom możliwość formułowania konkretnych tematów i problemów.

Rozporządzenie: Projekt edukacyjny jest zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod.

Nauczyciel może również jedynie wstępnie określić kilka przykładowych tematów, decydując się na wypracowanie ostatecznej listy tematów i problemów w trakcie wspólnej pracy z uczniami, zainteresowanymi wybranym przez niego zakresem tematycznym. Takie rozwiązanie wydaje się korzystne zarówno dla uczniów (zwiększa ich zaangażowanie, daje poczucie autorstwa i umożliwia dobranie zagadnień do własnych pasji), jak i dla nauczyciela (ułatwia mu pracę).

Nauczyciel może także chcieć uwzględnić szkolny program nauczania swojego przedmiotu i określić, które zakresy tematyczne i problemy będą szczególnie odpowiednie dla poszczególnych poziomów nauczania. Jeden zakres tematyczny może chcieć realizować np. z uczniami klasy pierwszej, drugiej i trzeciej, a inny – jedynie z uczniami klasy trzeciej. Warto jednak pamiętać, że praca metodą projektu pozwala uczniom samodzielnie „wyprzedzić program” i zająć się zagadnieniami, które nie były jeszcze poruszane na lekcjach.

4.6. Szkolna lista zakresów i tematów projektów

Wybór obszaru tematycznego oraz konkretnych tematów, którymi będą zajmować się uczniowie, wpłynie na ich sposób pracy, motywację oraz powodzenie całego przedsięwzięcia.

¹⁷ Patrz w końcowej części poradnika „Projekty przedmiotowe”.

Nauczyciel może z góry określić tematy, które będą realizować wszyscy uczniowie. Np. mówi: „Choć często nie zdajemy sobie z tego sprawy, na co dzień doświadczamy działania praw fizyki, które w tym roku poznajecie. Proponuję wam udział w projekcie edukacyjnym »Fizyka w naszym domu«, który będzie polegał na rozpoznaniu działania jednego z tych praw w waszym życiu, opisanie i wyjaśnieniu danego zjawiska fizycznego (np. jak działa zegar wahadłowy czy jak działają miejskie wodociągi) i stworzeniu modelu (lub animacji komputerowej), który je zilustruje.”

Inny przykład: „W tym miesiącu nauka biologii będzie naprawdę fascynująca. Już na następnych zajęciach przystąpicie do realizacji projektu badawczego »Czy rośliny lubią światło?«. Podzieleni na kilkusobowe zespoły będziecie wszyscy prowadzić eksperyment badawczy wyjaśniający wpływ światła na rozwój roślin, opracujecie jego wyniki, wykorzystując odpowiedni program komputerowy, a następnie przygotujecie multimedialną prezentację rezultatów doświadczenia.”

Możliwe jest jeszcze węższe zakreślenie problemu przez nauczyciela, by np. wszyscy uczniowie zajmowali się tym samym prawem fizyki albo prowadzili podobne doświadczenie. Ważne jest jednak, by każdy zespół miał określone pole wyboru – np. graficznej formy prezentacji lub narzędzia komputerowego. Dzięki temu uczniom łatwiej będzie poczuć się odpowiedzialnymi za swoje działania, a publiczna prezentacja efektów pracy zespołów stanie się ciekawsza i bardziej wartościowa z edukacyjnego punktu widzenia.

Inny przykład. Nauczyciel sam opracowuje listę tematów związanych z danym obszarem tematycznym i przedstawia ją uczniom. Uczniowie wybierają spośród nich własny problem, nad którym chcą pracować. Np. nauczyciel mówi: „W najbliższych miesiącach będziemy się uczyć o życiu ludzi w średniowieczu. Przedstawię wam listę problemów, z których wybierzeć jeden dla siebie i opracujecie w sposób bardziej szczegółowy, z wykorzystaniem różnych źródeł informacji. Swoje prace zaprezentujecie równoległym klasom gimnazjalnym. A oto lista zagadnień: „Życie na zamku rycerskim”, „Módl się i pracuj, czyli jak żyli mnisi w średniowiecznych klasztorach”, „Średniowieczna wieś”, „Co się działo za murami średniowiecznych miast”, „Zdrowie, higiena i wiedza medyczna w średniowieczu”, „Cuda średniowiecza, czyli o tym, jak wznoszono średniowieczne budowle”. Każdy z tych problemów należy jeszcze przeformułować w taki sposób, by uczniowie (i nauczyciel) wiedzieli, jaki problem mają rozwiązać. W tym przypadku wspólnym dla wszystkich grup problemem może być np. „Jak żyli ludzie w średniowieczu i jak można to przedstawić?”.

Nauczyciel może też zaproponować uczniom, by sami sformułowali interesujące ich zagadnienia związane z danym obszarem tematycznym (np. wymyślając propozycje w parach czy w kilkusobowych zespołach albo wykorzystując metodę burzy mózgów). Z listy zaproponowanej przez uczniów nauczyciel wybiera problemy do rozwiązania lub w razie potrzeby przeformułuje je tak, by były ujęte w sposób poprawny i konkretny.

Rozporządzenie: Pierwszym zadaniem uczniów jest wybranie tematu projektu edukacyjnego.

Ostatecznie to, jak określony zostanie temat projektu, zależy od nauczyciela. Temat może zostać ujęty ogólnie („Rośliny lubią światło”) lub w formie problemu, który rozwiązywali uczniowie („Jak światło wpływa na rozwój roślin” lub „Jak zbadać wpływ światła na rozwój roślin”). Można też w temacie jednocześnie zawrzeć oba te elementy („Rośliny lubią światło – jak światło wpływa na rozwój roślin”). Ustalony przez nauczyciela temat zostanie uwidoczniony na świadectwie ukończenia gimnazjum.

Bez względu na to, który wariant zostanie ostatecznie wybrany, dyrektor lub szkolny koordynator zbiera od nauczycieli propozycje zakresów tematycznych projektów i przykłady problemów. Lista ta, razem z regulaminem prowadzenia projektów, jest upowszechniana w sposób przyjęty w danej szkole, na przykład wywieszana w miejscu widocznym dla wszystkich uczniów. Jest także przekazywana wychowawcom klas realizujących w danym roku szkolnym projekty gimnazjalne.

4.7. Uczniowie wybierają tematy z pomocą wychowawcy

Kluczową rolę w zorganizowaniu się uczniów do pracy nad projektami może odgrywać nauczyciel wychowawca. W ten sposób projekt w gimnazjum staje się ważnym narzędziem jego pracy wychowawczej z uczniami. Działania związane z projektem wychowawca może prowadzić w trakcie godzin wychowawczych. To jego zadaniem będzie wprowadzenie uczniów w nowy wymóg realizacji projektu, przedstawienie im ogólnych celów pracy metodą projektu oraz zasad, jakie będą obowiązywać w szkole w trakcie realizacji gimnazjalnego projektu edukacyjnego.

Jest naturalne, że kluczową rolę w zorganizowaniu się uczniów do pracy nad projektami gimnazjalnymi odgrywać będzie nauczyciel wychowawca.

Na kolejnych spotkaniach przygotowuje on uczniów do wyboru tematu oraz merytorycznego opiekuna zespołu. To od wychowawcy uczniowie mogą dowiedzieć się o planowanej formie publicznej prezentacji wieńczącej projekt – podczas święta szkoły, szkolnego festiwalu projektów lub innego wydarzenia ustalonego na ten rok szkolny.

Wykorzystując ogólnoszkolną listę sporządzoną na podstawie deklaracji nauczycieli, wychowawca przedstawia uczniom zakresy i tematy – problemy, w których realizację mogą się zaangażować. Następnie pomaga uczniom rozpoznać ich zainteresowania i mocne strony, które będą mogli wykorzystać w trakcie pracy. Uczniowie wybierają interesujące ich tematy, korzystając z pomocy wychowawcy, a także biorąc udział w spotkaniach informacyjnych prowadzonych przez nauczycieli proponujących projekty z różnych zakresów tematycznych.

Organizacyjne, motywacyjne i monitorujące działania wychowawcy nie naruszają kompetencji nauczyciela, który sprawuje merytoryczną opiekę nad prowadzonymi przez uczniów projektami.

Po spotkaniu informacyjnym, o których piszemy poniżej, dobrym rozwiązaniem może być wskazanie przez uczniów dwóch tematów – problemów, w kolejności preferencji, w pracę nad rozwiązaniem których chcieliby się zaangażować. Ułatwi to nauczycielowi realizację następnego kroku, czyli podziału uczniów na zespoły pracujące nad wspólnym zagadnieniem.

Jak nasze codzienne zakupy wpływają na światową gospodarkę i prawa człowieka?

Gimnazjum im. K. K. Baczyńskiego w Poczesnej

Kilkunastu uczniów zainteresowało się wpływem codziennych zakupów na ekonomię lokalną oraz prawa człowieka. Zaobserwowali, że większość artykułów dostępnych w polskich sklepach

wyprodukowano poza granicami kraju. Po raz pierwszy spotkali się z certyfikatem Fair Trade i zapoznali się z problemem łamania praw pracowniczych w krajach Dalekiego Wschodu. Zauważyli, że ich koledzy i koleżanki mają bardzo mało informacji na ten temat, więc w Ośrodku Kultury, Sportu i Rekreacji przygotowali prezentację produktów sprawiedliwego handlu oraz towarów wytwarzanych lokalnie. Ich działania umożliwiły rozpoczęcie projektu „Szkoły globalnej” Polskiej Akcji Humanitarnej w całym gimnazjum.

Organizacyjne, motywacyjne i monitorujące działania wychowawcy nie naruszają kompetencji nauczyciela, który sprawuje merytoryczną opiekę nad prowadzonymi przez uczniów projektami. Rozdział opieki organizacyjnej i merytorycznej wymagać będzie od szkoły zorganizowania odpowiedniej komunikacji pomiędzy wychowawcą i opiekunem projektu, na przykład w formie comiesięcznych spotkań w nauczycielskim zespole do spraw projektu gimnazjalnego. Oczywiście, powyższa uwaga staje się bezzasadna, jeśli wychowawca jest nie tylko organizacyjnym, ale także merytorycznym opiekunem projektów uczniowskich.

4.8. Spotkania informacyjne

Sama lista zakresów tematycznych i przykładowych tematów może nie być dla uczniów wystarczającą informacją, pozwalającą im świadomie zdecydować się na wybór dziedziny i działania, w które się zaangażują.

Dlatego jest wskazane, aby nauczyciele gotowi prowadzić projekty uczniowskie przeprowadzili dla wszystkich uczniów (lub osób wstępnie zainteresowanych) spotkania informacyjne. Mogą się one odbyć w czasie zajęć przedmiotowych (jeśli zakres tematyczny pokrywa się z programem nauczania) lub w formie konsultacji pozalekcyjnych.

Spotkania mogą mieć częściowo charakter warsztatu, tak by przybliżyć uczniom proponowany obszar problemowy, odpowiedzieć na ich ewentualne wątpliwości i zachęcić do udziału w projekcie .

Uczniowie wraz z nauczycielem zastanawiają się nad:

- problemami związanymi z wybranym tematem,
- przykładami sposobów rozwiązania tych problemów,
- ewentualnym rozszerzeniem listy możliwych tematów projektów.

W trakcie spotkania nauczyciel może z uczniami pracować zgodnie z trzema poniżej przedstawionymi krokami:

- Krok 1. Wprowadzenie do wyboru problemów

Nauczyciel mówi: „Wiemy już, że podstawą społeczeństwa obywatelskiego jest umiejętność stowarzyszania się ludzi wokół jakiejś idei, celu czy zadania. Daje im ona siłę, dzięki której mogą wiele osiągnąć. Spróbujmy wspólnie wymyślić, wokół jakich celów my moglibyśmy się zjednoczyć i podjąć

konkretne działania. Do jakich stowarzyszeń wy sami chcielibyście należeć, jakie moglibyście założyć?”

- Krok 2. Przedstawienie problemów zaproponowanych przez uczniów
- Krok 3. Selekcja i ostateczny wybór problemów

Nauczyciel pomaga uczniom w odrzuceniu problemów zbyt luźno związanych z główną ideą wspólnego projektu lub łączy te, które mogą stanowić jeden problem itp. Uczniowie po selekcji mogą wybrać na przykład następujące inicjatywy: Stowarzyszenie Ochrony Praw Ucznia, Stowarzyszenie Ratowania Drzew w Mieście, Stowarzyszenie Miłośników Wycieczek Rowerowych, Stowarzyszenie Pomocy Zwierzętom z Naszego Schroniska, Stowarzyszenie Miłośników Komiksów. Uczniowie tworzą zespoły wokół wybranych przez siebie stowarzyszeń, a problem formułują w postaci pytania: Jak powołać tego typu stowarzyszenie? W dalszej części projektu każdy zespół opracuje statut, plan działania oraz logo.

Spotkania informacyjne znacznie ułatwią uczniom wybór zakresu tematycznego, nad którym chcieliby pracować, a także pomogą wybrać nauczyciela, z którego opieki chcieliby skorzystać.

5. TWORZENIE ZESPOŁÓW PROJEKTOWYCH I WPROWADZENIE W TEMAT

5.1. Jak utworzyć zespoły i podzielić uczniów

Wprowadzenie obowiązkowego projektu edukacyjnego do gimnazjów wynika z potrzeby rozwijania w uczniach umiejętności pracy projektowej i współpracy. Warto pamiętać, że w sytuacjach zawodowych, do których projekt ma przygotowywać, bardzo rzadko pracuje się w zespołach, które dobierają się spontanicznie. Dlatego ucząc się pracy metodą projektu, należy uczyć się współpracy z różnymi osobami, a nie tylko z tymi, z którymi „się lubimy” i z którymi współpraca przebiega łatwo. Sposób organizacji zespołów powinien zapewnić, by żaden z uczniów nie został z udziału w projekcie gimnazjalnym wykluczony, a liczebność powstałych grup umożliwiała każdemu z członków rzeczywiste zaangażowanie się w pracę swojego zespołu.

Dzieląc uczniów na zespoły, warto też pamiętać, że jedną z zalet projektu edukacyjnego jest tworzenie szansy wykazania się swoimi umiejętnościami i pracowitością także tym uczniom, którym trudno odnieść tradycyjnie pojmowany sukces w nauce.

Są trzy najczęściej stosowane sposoby podziału uczniów na zespoły projektowe:

- Nauczyciel sam przydziela uczniów do grup.
- Uczniowie sami tworzą zespoły zadaniowe.
- Podział na zespoły dokonywany jest losowo.

W gimnazjalnym projekcie edukacyjnym rekomendowane jest, aby to nauczyciel znający uczniów tworzył zespoły, starając się łączyć osoby z różnymi umiejętnościami i stylami pracy.

Zespoły świadomie tworzone przez nauczyciela pozwalają przełamać stereotypy ról uczniowskich, ułatwiają wzajemne uczenie się, budują nowe relacje i więzi. Należy unikać tworzenia grup według kryterium zdolności, tzn. najlepsi z najlepszymi, najślabi z najślabymi. Praca metodą projektów to okazja, by połączyć uczniów osiągających lepsze i gorsze wyniki w nauce. Umożliwia to wzajemne korzystanie ze swoich wiadomości i umiejętności i pozwala nawiązać bliższe relacje z osobami, z którymi do tej pory kontakty były sporadyczne.

Tworzenie zespołów przez nauczyciela zapobiegne spontanicznemu dobieraniu się uczniów w bardzo silne zespoły, pozostawiając w jednym zespole uczniów mniej pewnych siebie i mniej popularnych.

Jedną z zalet projektu edukacyjnego jest tworzenie szansy wykazania się swoją inteligencją, umiejętnościami i pracowitością także tym uczniom, którym trudno odnieść sukces w nauce w tradycyjnym rozumieniu tego słowa.

Warto też dodać, że zespoły nie muszą (a zdaniem niektórych nawet nie powinny) ze sobą konkurować – zwykle tworzy to złą atmosferę, a nie poprawia efektu edukacyjnego. Znacznie lepiej, gdy praca wszystkich grup składa się na jedno wspólne dzieło, a sukces jednych zwiększa szansę sukcesu innych. Młodzi ludzie uczą się wtedy wzajemnej pomocy i zaufania. Projekt gimnazjalny nie

powinien rodzić poczucia zagrożenia, lecz przeciwnie – przekonanie o pozytywnej współzależności, poczucie, że „płyniemy wszyscy na jednej łodzi”. Celem projektu gimnazjalnego jest przecież uczenie współpracy. Jest to tym ważniejsze, że w szkole powszechnie występują, a czasami wręcz dominują sytuacje wzajemnej rywalizacji.

Niezależnie od tego, jak zostaną uformowane grupy – w wyniku losowania, samodzielnego dobierania się uczniów czy celowego podziału przez nauczyciela – prace w zespole powinny być możliwie równomiernie rozdzielone, wykorzystując mocne strony każdego z uczestników.

Gdy uczniowie wybiorą interesujące ich tematy i zostaną podzieleni na zespoły, wychowawca informuje ich, kiedy i gdzie mogą skontaktować się z nauczycielem, który może stać się merytorycznym opiekunem ich projektu.

5.2. Liczebność grupy

Im większy zespół, tym trudniej będzie wszystkim jego członkom równie aktywnie uczestniczyć w realizacji zadań.

Małe zespoły (od 2 do 6 członków) nie wymagają „struktury organizacyjnej” i przywództwo w takich grupach może łatwo się zmieniać¹⁸. Uważa się, że największą szansę na aktywność wszystkich uczniów stwarzają zespoły 3–4-osobowe. W tak małym zespole uczniom będzie łatwiej „spontanicznie” i względnie po równo dzielić się zadaniami.

W większych zespołach realizacja zadań wymaga wyraźnego i względnie stałego przyjęcia różnych ról zadaniowych przez członków zespołu. Wymaga też sprawnej koordynacji i świadomej uwagi, czy wszyscy uczniowie mają równą szansę włączyć się w realizację zadań. Oczekiwanie, że uczniowie zorganizują się samodzielnie, czyli przypiszą sobie konieczne w pracy zespołowej różne role zadaniowe, wydaje się raczej nierealistyczne.

Warto pamiętać, że w przypadku podziału uczniów na większe zespoły koordynacja wykonywania kolejnych zadań projektu będzie wymagało bezpośredniego kierowania uczniami przez nauczyciela i ograniczy zakres samodzielności uczniów w organizowaniu swojej pracy zadaniowej. Dlatego, jeśli uczniowie nad projektem edukacyjnym mają w dużym zakresie pracować samodzielnie, wskazane jest dzielenie ich na małe, właśnie 3 – 4 osobowe zespoły. Oczywiście, względy praktyczne mogą powodować, że uczniowie będą pracować w większych zespołach, przy większej bezpośredniej pomocy nauczycieli.

Jeśli do wykonania jakiegoś zadania konieczna jest większa liczba uczniów (np. zorganizowanie szkolnego przeglądu filmów dokumentalnych), to można wyodrębnić 2–3 podzespoły, które będą odpowiedzialne za osobne zadania. W takim przypadku podzespoły te powinny sporządzić wspólny plan działań, w miarę potrzeb kontaktować się w trakcie realizacji zadań, a w końcowej fazie – połączyć efekty swojej pracy.

¹⁸ David Jaques, Gilly Salmon, Learning In Groups. Handbook for face-to-face and online environment, Rutledge 2007

5.3. Wprowadzenie uczniów w temat przez nauczyciela opiekuna

W trakcie pracy nad projektem uczniowie przede wszystkim samodzielnie zdobywają informacje i samodzielnie się uczą. Oczywiście wiele jednak zależy od wiedzy i umiejętności, jakie mają oni jeszcze przed rozpoczęciem pracy. Często jest wskazane, a nawet konieczne, by opiekun projektu przygotował uczniów do samodzielnej pracy, wyjaśniając kluczowe zagadnienia lub pokazując narzędzia, które uczniowie będą mogli zastosować.

Nauczyciel może na przykład wprowadzić uczniów w epokę historyczną, której dotyczą projekty, przeprowadzić z nimi wzorcowe doświadczenie, jeśli jest ono wymagane w projekcie albo przygotować uczniów do robienia ankiet i wywiadów, jeśli rozwiązanie postawionego przed uczniami problemu wymaga skorzystania z takich narzędzi.

Często jest wskazane, a nawet konieczne, by opiekun projektu przygotował uczniów do samodzielnej pracy, wyjaśniając kluczowe zagadnienia lub pokazując narzędzia, które uczniowie będą mogli zastosować.

Nauczyciel może wprowadzić uczniów w tematykę projektów na lekcjach swojego przedmiotu, zwłaszcza jeśli pokrywa się ona z realizowanym programem. W innym przypadku należy na ten cel wykorzystać godziny konsultacji przewidziane w statucie szkoły lub realizowane w ramach Karty Nauczyciela. W takich dodatkowych zajęciach mogą wziąć udział uczestnicy kilku zespołów pracujących nad podobnymi tematami (np. ekologia) lub stosujących podobne narzędzia realizacji projektu (np. prowadzących blogi zespołowe).

Wiele projektów łączy się z potrzebą wykorzystania narzędzi informatycznych, których uczniowie dotąd nie znali. W tym zakresie nieodzowna może okazać się pomoc nauczyciela informatyki, którego opiekun projektu może poprosić o udzielenie rady lub przeprowadzenie szkolenia dla grupy swoich podopiecznych.

Dobrym wprowadzeniem do projektu może być również skorzystanie z zasobów zewnętrznych, np. zbiorów muzeum regionalnego lub doświadczeń organizacji pozarządowej związanej z działaniami, których dotyczy projekt. Realizację projektów lokalnych można zacząć od wizyty w urzędzie gminy i spotkania z wójtem lub kierownikiem miejskiego ośrodka pomocy społecznej. Dobrym wstępem mogą być także rozmowy z mieszkańcami lub prowadzone wśród nich ankiety – ich wyniki pomogą wybrać problem społeczny, którym uczniowie będą się potem zajmować.

Realizację projektów lokalnych można zacząć od wizyty w urzędzie gminy i spotkania z wójtem lub kierownikiem miejskiego ośrodka pomocy społecznej.

5.4. Gdy kilka zespołów chce realizować ten sam temat

W szkole często dochodzi do sytuacji, gdy kilka zespołów uczniowskich chce realizować ten sam temat. Przeważnie nie stanowi to problemu, a wręcz odwrotnie, może ułatwić pracę nauczycielowi

opiekunowi. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby kilka zespołów uczniowskich równolegle pracowało nad tym samym problemem. Jeśli problem jest odpowiednio głęboki i ma charakter otwarty to zapewne uczniowie wypracują różniące się jego rozwiązania.

Planowaną pracę można także podzielić na mniejsze podzadania. Na przykład zadanie zaprojektowania tablicy informacyjnej o atrakcyjnych miejscach w naszej miejscowości można zamienić na dwa mniejsze: (1) opracowanie propozycji wyboru tekstu, elementów graficznych i zdjęć do tablicy informacyjnej o atrakcyjnych miejscach przyrodniczych w naszej miejscowości, (2) opracowanie propozycji wyboru tekstu, elementów graficznych i zdjęć do tablicy informacyjnej o atrakcyjnych miejscach historycznych w naszej miejscowości. W pierwszym zadaniu problemem rozwiązywanym w projekcie jest zaprezentowanie mieszkańcom gminy i odwiedzającym zasobów przyrodniczych miejscowości, w drugim zaś – dziedzictwa historycznego.

Nic nie stoi na przeszkodzie, aby kilka zespołów uczniowskich równolegle pracowało nad tym samym problemem.

Powyższa propozycja podziału tematu jest korzystna, gdyż zmniejsza zakres prac poszczególnych uczniów. Oczywiście nie stanowi jednak również problemu pozostanie przy pierwotnym ujęciu tematu i opracowanie dwóch projektów tablic informacyjnych.

5.5. Kontrakt między zespołem uczniowskim a opiekunem projektu

Zgodnie z przyjętymi zasadami prowadzenia projektu gimnazjalnego, skład zespołu uczniowskiego, temat projektu i problem, który projekt ma rozwiązać, po zaakceptowaniu przez opiekuna merytorycznego zostają wpisane do karty projektu. Podpisy uczniów i nauczyciela na karcie projektu czynią z niej rodzaj kontraktu, w którym uczniowie podejmują się przeprowadzenia projektu, a nauczyciel opieki (niesienia pomocy merytorycznej i doradztwa).

Jakie są potrzeby młodych wyszkowian?

Zespół Szkół w Wyszkowie

Gimnazjaliści zajęli się dziennikarstwem obywatelskim, szukając odpowiedzi na pytania: Jak uczniowie z Wyszkowa spędzają czas po lekcjach? Czy oferta zajęć pozaszkolnych dla nastolatków z okolicy jest atrakcyjna? Jakich zmian oczekuje miejscowa młodzież? Czy głos młodych ludzi jest brany pod uwagę przez lokalne władze? W ramach swojego projektu opracowali i przeprowadzili ankietę oraz sondę wśród mieszkańców, a także wywiady z organizatorami i uczestnikami zajęć pozaszkolnych. Na podstawie zebranych informacji stworzyli multimedialny przewodnik po miejscach spotkań młodzieży w Wyszkowie. Dzięki ich staraniom władze miasta rozpoczęły prace nad założeniem skateparku. W działania uczniów włączyli się m.in. wiceburmistrz Wyszkowa, dyrektor Zespołu Szkół, redaktor naczelna „Nowego Wyszkowiaka”, pracownicy Wyszkowskiego Ośrodka Kultury, biblioteki miejskiej i miejscowego harcerstwa.

Ta podpisana przez wszystkich uczniów i nauczyciela karta powinna towarzyszyć uczniom na kolejnych etapach pracy nad projektem. Stanowić ona będzie podstawową dokumentację realizacji projektu, która zostanie zarchiwizowana w szkole¹⁹.

¹⁹ Patrz zamieszczony w dalszej części poradnika „Kata projektu”.

6. PLANOWANIE DZIAŁAŃ I OKREŚLENIE CELÓW PROJEKTU

6.1. Określenie problemu do rozwiązania

Zgodnie z definicją zamieszczoną w regulacjach prawnych, projekt edukacyjny jest określony przez problem, który ma rozwiązywać. Dlatego ważne jest, by problem ten został ujęty w sposób zrozumiały dla uczniów i z nimi przedyskutowany. Problem definiujący projekt czasem jest od razu rozpoznawalny, ale niekiedy wymaga głębszej pracy poznawczej uczniów.

Problem najlepiej formułować w postaci pytania, choć możliwe są także inne warianty. Jeśli np. temat projektu brzmi: „Rośliny lubią światło”, to problem do rozwiązania można sformułować (w zależności od preferencji nauczyciela) np. jako „Wpływ światła na rozwój roślin” czy „Jak światło wpływa na rozwój roślin?”. Jeśli natomiast zadaniem uczniów ma być nie tyle przeprowadzenie i opisanie eksperymentu, co wymyślenie doświadczenia, problem do rozwiązania brzmi: „Jak przeprowadzić eksperyment ukazujący wpływ światła na rozwój roślin?”. Gdy zaś chodzi o obserwację wybranego ekosystemu, może on zostać sformułowany w formie pytania: „Dlaczego w naszym parku w miejscach słonecznych rosną inne rośliny niż w cieniu?”

Projekty humanistyczne i społeczne również powinny mieć jasno sformułowane problemy do rozwiązania. Sformułowanie problemu wskazuje, na jakim aspekcie danego zagadnienia będą się skupiać uczniowie. Na przykład realizując projekt „Kobieta w polskiej literaturze romantycznej i pozytywistycznej”, można zajmować się takimi problemami, jak: „Czym różni się obraz kobiety w polskiej literaturze romantycznej i pozytywistycznej?”, „Jak kontekst historyczny wpłynął na obraz kobiety w polskim romantyzmie i pozytywizmie?”, czy też „Czy i jak polska literatura romantyczna i pozytywistyczna wpływa na obraz kobiety w serialach telewizyjnych?” albo – jeśli praca uczniów polegać będzie na przygotowaniu szkolnego przedstawienia – „Jak pokazać te dwie wizje kobiety w szkolnym przedstawieniu?”

W przypadku projektów polegających na realizacji przedsięwzięcia społecznego często łatwiej jest sformułować konkretny problem do rozwiązania, gdyż wynika on bezpośrednio z potrzeby, którą projekt ma pomóc zaspokoić. Jeśli na przykład w projekcie „Czytamy bajki młodszym koleżankom i kolegom” uczniowie chcą poświęcić swój czas czytaniu książek dzieciom ze szkoły podstawowej w czasie zajęć świetlicowych, problem może zostać zapisany tak: „Jak zorganizować akcję czytania bajek uczniom w świetlicy?” lub – jeśli uczniom chodzi o to, by rozbudzić w młodszym koleżankach i kolegach zainteresowanie bajkami – tak: „Jak zachęcić uczniów szkoły podstawowej do czytania bajek?”

Zgłębienie problemu, który projekt powinien pomóc rozwiązać, często wymaga od uczniów dłuższej pracy, ma jednak dużą wartość edukacyjną. Uczniowie mogą poszukiwać informacji w bibliotece, w internecie, prowadzić wywiady lub ankiety, odwiedzać instytucje zewnętrzne i rozmawiać z ich pracownikami. Zdobycie rzetelnej wiedzy o wybranym problemie może wymagać wielu godzin samodzielnej i zespołowej pracy oraz nawet kilku konsultacji u opiekuna projektu.

Są projekty, w których ten etap pracy jest równie ważny jak działanie, które uczniowie zdecydują się podjąć po rozpoznaniu problemu. Na przykład projekt polegający na podjęciu przez uczniów

konkretnych działań, zmniejszających ich „ślad ekologiczny”, można zacząć od zebrania informacji o przyczynach globalnego ocieplenia, sposobach radzenia sobie z tym problemem oraz zależności emisji dwutlenku węgla od stylów życia i różnych technologii. W tym przypadku własne działania powinny zostać poprzedzone poznaniem natury interesującego ich problemu. Także główna część prezentacji może być poświęcona ciekawemu omówieniu problemu, a jedynie jej końcowy fragment – własnym działaniom zmniejszającym „ślad”.

6.2. Cele projektu – edukacyjne i praktyczne

Możemy wyodrębnić dwie główne grupy celów projektu. Pierwsze to **cele edukacyjne formułowane przez nauczyciela**, najczęściej powiązane z podstawą programową.

Rozporządzenie wymaga, by na początkowym etapie pracy nad projektem uczniowie z pomocą nauczyciela określili cele projektu edukacyjnego i zaplanowali etapy jego realizacji. W tym miejscu warto zastanowić się, co chcemy, aby było produktem (efektem projektu). Dlatego po wstępnej decyzji uczniów o rodzaju aktywności, jaką zamierzają podjąć, należy określić **cele praktyczne - zadaniowe, które wyznaczają kierunki działań poszczególnych zespołów projektowych**. Uczniowie z pomocą nauczyciela **przedstawiają je w kategoriach rezultatów**, które chcą osiągnąć. Na przykład: przygotowanie opisów miejsc wypoczynku i rekreacji i umieszczenie ich na mapie gminy. Lub zapisy wywiadów ze starszymi mieszkańcami gminy oraz wykonanie kopii otrzymanych od nich zdjęć, dokumentujących życie w czasie PRL-u.

Kluczowe dla powodzenia projektu jest, by uczniowie, wypracowując cele, odkryli sens własnych działań i wiedzieli, co chcą osiągnąć i jak to zrobić. Mogą zatem formułować je w różnorodny sposób, najważniejsze, by sami postanowili, do czego dążą. We wspomnianej wcześniej karcie projektu powinny się znaleźć praktyczne cele działań uczniów.

6.3. Jak stosować cele edukacyjne projektu

Cele edukacyjne określają, czego uczniowie się dowiedzą, co nauczą się robić lub jakie predyspozycje rozwiną podczas realizacji projektu. Można przyjąć, że niemal każde działanie projektowe służy rozwijaniu określonych we wstępnej części podstawy programowej umiejętności pracy zespołowej – wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji i komunikowania się.

Gimnazjalne projekty edukacyjne mogą także służyć realizacji wybranych w podstawie kształcenia ogólnego wymagań szczegółowych. Na przykład projekt stworzenia słownika slangu młodzieżowego ma na celu, by „uczniowie nauczyli się sprawnie posługiwać oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; poznali granice stosowana slangu młodzieżowego”, co odpowiada wymaganiu szczegółowemu III.2.2 podstawy programowej języka polskiego.

Formułując cele edukacyjne, nauczyciel określa, co zyskają uczniowie, którzy zrealizują projekt, co nowego poznają, zapamiętają, co będą potrafili wykonać (lub wykonać lepiej). Takie ujęcie celów edukacyjnych ułatwia przekazanie i wyjaśnienie ich uczniom.

Cele te powinny zostać zapisane w języku zrozumiałym dla uczniów. Znajomość celów edukacyjnych pomaga młodym ludziom świadomie zaangażować się w proces uczenia się, śledzić własne postępy, oceniać i doceniać je, a także korygować ewentualne niedociągnięcia. Warto zatem odnieść się do nich, formułując kryteria oceniania prac uczniowskich, a także systematycznie przywoływać je w trakcie konsultacji i monitorowania działań uczniów.

6.4. Praktyczne cele działań uczniów

W formułowaniu praktycznych celów działań należy zostawić uczniom dużo swobody i pozwolić im na własne, nawet niedoskonałe sformułowania, wymagając jednak, by były one dostatecznie konkretne. Każdy zespół może opisać cele swej pracy w sposób specyficzny, nawet gdy wybrane problemy będą się powtarzać.

Rozporządzenie: Uczniowie pod opieką nauczyciela określają cele projektu edukacyjnego.

Z punktu widzenia uczniów celem głównym jest oczywiście rozwiązanie określonego wcześniej problemu. Cel ten warto rozpisać na cele cząstkowe (lub etapowe), gdyż ułatwi to uczniom planowanie i realizację dalszych działań.

Cele zapisane w postaci skutków, jakie projekt ma przynieść uczniom i odbiorcom, ułatwiają zrozumienie sensu własnego działania i monitorowanie jego postępów.

Praktyczne cele działań uczniów mogą odwoływać się do celów edukacyjnych, ale nie jest to konieczne. Mogą też dotyczyć samych działań i ich innych skutków, np. społecznych. Np. cele projektu „Jak doprowadzić do likwidacji dzikich wysypisk w naszym lesie?” mogą być następujące:

- wyjaśnić na przykładach, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym (zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego dla wiedzy o społeczeństwie, p.5.4)
- zaproponować konkretne działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego we własnym regionie (podstawa programowa kształcenia ogólnego dla geografii p.6.8),

Mogą też być sformułowane po prostu:

- „wywieźć śmieci z dzikiego wysypiska” albo „upowszechnić postawy proekologiczne wśród mieszkańców naszego osiedla”.

Często takie praktyczne cele cząstkowe lub zadania szczegółowe mogą zostać określone dopiero wówczas, gdy uczniowie ostatecznie wybiorą metody, za pomocą których zamierzają rozwiązać

postawiony przed nimi problem. Na przykład jeśli zdecydują, że wspomniany słownik slangu młodzieżowego będzie miał postać internetową, gdzie hasła będą ilustrowane krótkimi scenkami nagrany kamerą z telefonu komórkowego, takim celami mogą stać się np.: „nagrać scenki ilustrujące znaczenie wyrażen ze slangu młodzieżowego” czy „opublikować słownik slangu na stronie internetowej naszej szkoły”. Ale też „pomóc nauczycielom i rodzicom w zrozumieniu naszego języka” albo „pomóc uczniom w unikaniu wyrażen slangowych w oficjalnych sytuacjach”.

Nauczyciel powinien pomóc uczniom w sformułowaniu tych celów – niekiedy wystarczy pokazanie im dobrego wzoru do naśladowania, czasem konieczna jest drobna korekta, a bywa, że trzeba sformułować te cele wspólnie z uczniami.

Praktyczne cele projektu powinny być:

- specyficzne (np. zamiast: „Uczymy się o genach”, – „Za pomocą programu graficznego skonstruować model cząsteczki DNA”);
- jasno określone (np. zamiast: „Poznajemy historię demokracji” – „Opracować grę planszową na temat historii demokracji”);
- sformułowane w formie efektu, a nie samego działania, które prowadzi do jego osiągnięcia (np. zamiast „Czytamy poezję romantyczną” – „Opublikować w Internecie wybór poezji zawierający fragmenty naszych ulubionych utworów polskich romantyków”);
- ambitne, ale realistyczne, czyli możliwe do zrealizowania w określonym czasie.

Zespoły uczniowskie mogą w każdym z tych celów łączyć aspekt merytoryczny z wybraną metodą pracy lub sposobem przedstawiania problemu. Na przykład: „przeprowadzić i wyjaśnić doświadczenie ukazujące zjawisko załamania światła”, „wykonać model funkcjonowania wybranego organu (układu anatomicznego”, „przedstawić skład wybranych artykułów spożywczych w formie wykresów sporządzonych przy użyciu programu komputerowego”, „stworzyć wirtualne muzeum swojej miejscowości”, „przedstawić walory swojej miejscowości/gminy w postaci folderu promocyjnego”. Można też osobno określić cele związane z wiedzą i umiejętnościami merytorycznymi: „przedstawić skład wybranych artykułów spożywczych”, a osobno te, które wiążą się z przyjętą przez uczniów metodą pracy, np. „sporządzić komputerowy wykres składu procentowego”.

Cele sformułowane na wstępnym etapie pracy niekiedy okazują się zbyt ambitne lub nieodpasowane do tego, co naprawdę uczniowie będą robili w projekcie. Dlatego nawet już po doprecyzowaniu problemu oraz działań poszczególnych zespołów, w trakcie wykonywania zaplanowanych działań, uczniowie (w uzgodnieniu z nauczycielem) mogą w razie potrzeby odpowiednio modyfikować wcześniej postawione cele.

6.5. Wybór narzędzi komputerowych i internetowych

Właściwie w każdym projekcie edukacyjnym uczniowie mogą (i powinni) korzystać z komputera i Internetu. Wynika to zarówno z podstawy programowej, funkcjonujących we współczesnym świecie form komunikowania i działania, jak też potrzeb samych uczniów.

Dostępnych jest wiele programów i narzędzi, które ułatwiają pracę na wszystkich etapach realizacji projektu. Mogą to być programy do wyszukiwania i gromadzenia danych, sporządzania tabel i wykresów, pisania i redagowania tekstu, montowania filmów, obróbki zdjęć i dźwięku, przygotowania prezentacji multimedialnych itd. Nawet bardzo wartościowe i skomplikowane projekty można realizować przy użyciu względnie prostych pomocy – wystarczy komputer, program do edycji tekstów, dostęp do Internetu i wyszukiwarki.

Projekt to dobra okazja, by zachęcić uczniów do kontaktu z książkami – encyklopediami, słownikami, albumami, monografiami tematu. Jeszcze bardziej wartościowe jest, jeśli uczniowie samodzielnie zbierają informacje o świecie (np. przeprowadzają wywiady ze świadkami badanych wydarzeń albo robią miniankiety o problemach młodych ludzi w swojej miejscowości).

Ze względu na liczbę technik i narzędzi komputerowych oraz tempo zmian w tym zakresie trudno w tym miejscu konkretnie określić, z jakich narzędzi uczniowie powinni korzystać. Najlepiej oczywiście używać programów ogólnodostępnych i darmowych, które nie generują dodatkowych kosztów ani dla szkoły ani dla uczniów. Wybranie informatycznych technik i narzędzi powinno odpowiadać ustalonym celom edukacyjnym projektu oraz, możliwościom technicznym, jakimi dysponują uczniowie i szkoła.

Dla nauczyciela jest to także okazja do pogłębienia swojej wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Szczególnie pożądany byłby wybór narzędzia, którego nauczyciel również jeszcze nie opanował, przez co uczyłby się go używać razem z uczniami, jednocześnie starając się być „o krok do przodu”. Coraz częściej zdarza się, że w klasie znajdują się „młodzi eksperci” od danego programu – można wtedy wykorzystać ich umiejętności, np. wyznaczając im rolę asystentów w poszczególnych zespołach lub ogólnoklasowych doradców.

Niekiedy nauczyciele już na wstępie decydują, z jakich narzędzi uczniowie powinni korzystać w projekcie (np. z arkusza kalkulacyjnego), w innych przypadkach wyboru trzeba dokonać lub go zmienić po konsultacjach z uczniami (np. po sprawdzeniu, ilu z nich ma łatwy dostęp do internetu w domu). Skompletowanie i opanowanie technik informatycznych może wymagać współpracy z nauczycielem informatyki lub pomocy uczniów – komputerowych pasjonatów.

Nie oznacza to jednak, że podczas realizacji projektu należy ograniczać się do Internetu i korzystania z wyszukiwarek internetowych jako jedyne źródła wiedzy. Wręcz przeciwnie, projekt to dobra okazja, by zachęcić uczniów do kontaktu z książkami – encyklopediami, słownikami, albumami, monografiami tematu. Jeszcze bardziej wartościowe jest, jeśli uczniowie samodzielnie zbierają informacje o świecie (np. przeprowadzają wywiady ze świadkami badanych wydarzeń albo robią miniankiety o problemach młodych ludzi w swojej miejscowości). Jeśli jest to możliwe, uczniowie mogą nawiązać kontakty z ekspertami w danej dziedzinie lub rówieśnikami, którzy także interesują się tym zagadnieniem (np. drogą e-mailową lub za pośrednictwem serwisów społecznościowych).

Skompletowanie i opanowanie technik informatycznych może wymagać współpracy z nauczycielem informatyki lub pomocy uczniów – komputerowych pasjonatów.

6.6. Jak stworzyć harmonogram i przypisać osoby do działań

Wartościami w pracy metodą projektu są samodzielność uczniów i kreatywność. Dlatego w możliwie dużym stopniu sposób rozwiązywania problemu i wybór działań powinien zależeć od uczniów.

Rozporządzenie: *Uczniowie pod opieką nauczyciela planują etapy realizacji projektu.*

Po okresie swobodnego przedstawiania pomysłów konieczne staje się rozważenie wykonalności poszczególnych wariantów. Jakie byłyby potrzebne środki materialne? Ile czasu zajęłaby realizacja? Uczniowie muszą ocenić, czy ich propozycje są możliwe do wykonania w ramach środków, którymi dysponują i przyjętych ram czasowych. Rozważają, jakie działania musieliby podjąć, aby móc zrealizować poszczególne pomysły.

Samo określenie problemu, którego projekt dotyczy, nie musi być równoznaczne ze wskazaniem, co konkretnie będą robili uczniowie i jaki ma być końcowy efekt ich pracy. To dopiero musi zostać ustalone. Na przykład w ramach projektu „Drzewa w naszej okolicy” zadaniem uczniów w jednej szkole może być określenie gatunków drzew rosnących w danej miejscowości oraz zbadanie orientacyjnej liczebności poszczególnych gatunków, ich głównych skupisk itp., w innej – stworzenie wirtualnego atlasu dendrologicznego okolicy, w kolejnej – opracowanie gry terenowej o drzewach dla uczniów szkoły podstawowej (albo wszystkich mieszkańców miejscowości), a w jeszcze innej – wykonanie wszystkich tych trzech zadań.

Podobnie jak w przypadku wyboru problemu decyzję o tym, jaką główną aktywność zrealizują uczniowie, mogą podjąć sami uczniowie, nauczyciel wspólnie z uczniami, a nawet sam nauczyciel. Z tym ostatnim wariantem mamy do czynienia wtedy, gdy nauczyciel z góry zakłada, jakie powinny być wymierne efekty pracy uczniów – np. polonista planuje wydanie szkolnej gazetki internetowej, historyk postanowił zorganizować w gminnej bibliotece wystawę odszukanych i opisanych przez uczniów zdjęć miejscowości z XX wieku, a fizyk – szkolną wystawę zabawek ilustrujących działanie maszyn prostych.

Uczniowie pod opieką nauczyciela opiekuna planują wstępnie realizację projektu – tworzą listę zadań i ustalają, kto je będzie realizował i w jakim czasie.

Uczniowie pod opieką nauczyciela opiekuna planują wstępnie realizację projektu – tworzą listę zadań głównych i szczegółowych i ustalają, kto je będzie realizował i w jakim czasie. Decydują, kto i za co będzie odpowiedzialny w trakcie realizacji projektu. Po uzyskaniu akceptacji swoich pomysłów wpisują najważniejsze ustalenia do karty projektu²⁰. Tak opracowany harmonogram wypełnia zawarty w rozporządzeniu wymóg zaplanowania etapów realizacji projektu. Nauczyciel może też aktywnie pomagać uczniom w tworzeniu listy zadań i harmonogramu ich realizacji. Na pewno będzie to konieczne, jeśli projekty będą realizowane w dużych zespołach uczniowskich.

Wybierając główną aktywność (lub pomagając uczniom w tym wyborze), należy wziąć pod uwagę:

- problem, który przy pomocy projektu ma zostać rozwiązany;

²⁰ Patrz zamieszczony w dalszej części poradnika „Karta projektu.”

- cele edukacyjne projektu (patrz niżej) i ich powiązania z podstawą programową (np. w projekcie „Problemy młodych ludzi w naszej miejscowości” warto uwzględnić odpowiednie wymagania szczegółowe do przedmiotu wiedza o społeczeństwie 3.3 oraz 5.5);
- zasoby szkoły (np. wyposażenie pracowni przedmiotowych, programy komputerowe dostępne dla uczniów, biblioteka szkolna);
- możliwości techniczne, którymi dysponują uczniowie (np. dostęp do Internetu w domu, dostępność i koszty materiałów do wykonania modelu);
- zasoby społeczności lokalnej (np. świadkowie ciekawych wydarzeń, biblioteka gminna/miejska, dom kultury, izba regionalna, muzeum);
- a przede wszystkim preferencje i zainteresowania uczniów.

W edukacyjnym projekcie zespołowym część zadań wykonywania jest wspólnie, część – indywidualnie, a wszyscy wspierają się i pomagają sobie nawzajem.

Zespołowe wykonywanie projektu nie oznacza, że wszystkie działania i zadania mają być wykonywane wspólnie. Zaangażowaniem w projekt mają się wykazać wszyscy członkowie zespołu. Dlatego wskazane jest, by zadania realizowane w ramach poszczególnych działań zostały w miarę możliwości równo rozdzielone na poszczególnych członków zespołu. Część zadań będzie też wykonywana wspólnie. Ale część zadań może i nawet powinna być wykonywana indywidualnie. Każdy z uczestników ma także zadanie wspierania i pomocy innych członków zespołu w realizacji ich zadań.

7. REALIZACJA PROJEKTU

7.1. Jak długo powinien trwać projekt

Decyzja o czasie realizacji projektu należy do nauczyciela i jest uzależniona od celu, wybranego problemu oraz przewidywanej formy prezentacji. W pierwszych latach od wprowadzenia projektu, gdy szkoły i nauczyciele będą dopiero zdobywać doświadczenia w jego organizacji i prowadzeniu, uzasadnione jest planowanie projektów możliwie prostych i niewymagających długiego czasu realizacji. Czas trwania projektu musi być dostosowany do rodzaju projektu, a także warunków pracy danej szkoły oraz jej społecznego otoczenia. Nie powinien jednak przekraczać jednego roku szkolnego – wyjątkiem są projekty wymagające pracy w wakacje (np. opracowanie letniej trasy turystycznej po okolicy) lub całorocznej (np. obserwacja rocznego cyklu przyrody). Projekt, którego celem jest przeprowadzenie szkolnego referendum może zająć 2–3 tygodnie, ale już projekt polegający na rozpoznaniu problemów młodych ludzi w danej miejscowości prawdopodobnie trwać musi znacznie dłużej, na przykład 2–3 miesiące.

W okresie zdobywania przez szkołę i nauczycieli doświadczenia w organizacji i prowadzeniu gimnazjalnego projektu edukacyjnego uzasadnione jest planowanie przez nauczycieli projektów możliwie prostych i niewymagających długiego czasu realizacji.

Z doświadczeń nauczycieli wynika, że projekty dłuższe niż dwa miesiące są trudniejsze do realizacji. Dzieje się tak zarówno ze względów motywacyjnych – po kilku tygodniach zapał może znacznie opaść, jak i organizacyjnych – trudniej jest zaplanować i prowadzić długofalowe działanie. Intensywna praca uczniów nad projektem zwykle nie trwa dłużej niż 4–6 tygodni.

7.2. Pomoc nauczyciela – opiekuna projektu

Główna część pracy nad projektem jest prowadzona samodzielnie przez zespół uczniów. W jej trakcie realizują kolejne zadania określone harmonogramem realizacji projektu. Pracują pod opieką nauczyciela, utrzymując z nim kontakt w ustalony wcześniej sposób.

W trakcie konsultacji opiekun udziela uczniom informacji pomagających prowadzić projekt i motywujących ich do działań, a także ocenia już wykonaną pracę zgodnie z zasadami oceniania kształtującego. Opiekun udziela uczniom informacji zwrotnej, wskazując, co zrobili dobrze, a co mogliby zrobić inaczej. Jeśli uzna to za celowe, doradza uczniom, w jaki sposób poprawić lub uzupełnić wykonane już działanie.

Nauczyciel proponuje także uczniom samoocenę, prosząc by zastanowili się (i podzielili się z innymi opiniami), co udało im się zrobić, z czego są zadowoleni i co należy jeszcze zrobić lub poprawić.

Podczas konsultacji nauczyciel może zaproponować, co warto pokazać w trakcie końcowej prezentacji projektu, a także pomóc wybrać treści, zdjęcia, nagrania, które będą stanowić dokumentację projektu.

7.3. Szkolna dokumentacja projektów

Dokumentacja projektu powinna zapewniać dyrektorowi, nauczycielowi oraz uczniom stały dostęp do informacji o stopniu realizacji projektu.

Dokumentacja ma też służyć sprawowaniu nadzoru nad prawidłowym przebiegiem projektu i jego zgodnością z założeniami wypracowanymi przez radę pedagogiczną.

W zależności od przyjętych zasad organizacji projektu edukacyjnego w szkole mogą powstać następujące dokumenty:

- lista projektów na dany rok szkolny (wraz z danymi prowadzących);
- lista grup projektowych;
- karta projektu, zawierająca temat projektu, jego główny cel, jakim jest rozwiązanie postawionego problemu, a także cele zadaniowe – ważną częścią karty jest harmonogram realizacji projektu, zawierający listę głównych działań, ich wykonawców i ramy czasowe prowadzenia tych działań; w karcie mogą znaleźć się także wpisy nauczyciela opiekuna projektu dokonywane w trakcie konsultacji i innych spotkań z uczniami.

7.4. Jak jest dokumentowana praca uczniów

Jak wcześniej zaznaczono, podstawową dokumentacją pracy zespołu uczniów może być karta projektu. Dodatkowo dokumentacja uczniowska może być gromadzona w formie:

- teczki projektu (portfolio);
- internetowego blogu;
- zdjęć, nagrań, filmów, rysunków;
- omówień przeprowadzonych rozmów i konsultacji;
- zbieranych przez uczniów przedmiotów i materiałów związanych z projektem;
- notatek (np. z lektur materiałów znalezionych w internecie lub własnych obserwacji, uzyskanych od nauczyciela informacji zwrotnych, odpowiedzi na pytania dotyczące samoewaluacji).

Gromadzenie przez uczniów dokumentacji i sporządzanie notatek będzie potrzebne do przygotowania publicznej prezentacji kończącej pracę.

Zbieranie przez uczniów dokumentacji i robienie notatek jest potrzebne do przygotowania kończącej pracę publicznej prezentacji.

7.5. Monitoring projektów w klasie

Uczniowie realizują projekty pod opieką wybranych przez siebie nauczycieli. Wskazane jest jednak, by także na etapie realizacji projektu wychowawca nadal interesował się realizacją projektów i zaangażowaniem uczniów. Taki **monitoring pracy uczniów nad projektami odbywać się może w trakcie godziny wychowawczej**. Częstotliwość takich spotkań powinna wynikać z planowanej długości realizacji projektu (np. raz w miesiącu). Przedstawiciele zespołów udzielają wówczas odpowiedzi na poniższe pytania (wszystkie lub kilka):

- Co w ciągu ostatniego miesiąca zrobiliśmy w ramach projektu?
- Z czego jesteśmy szczególnie zadowoleni?
- Jakie problemy napotkaliśmy w realizacji projektu?
- Czego dowiedziałem się lub nauczyłem w trakcie dotychczasowej pracy nad projektem? (Na to pytanie mogą odpowiedzieć wszyscy członkowie zespołu.)
- Jakie działania zamierzamy wspólnie przeprowadzić w ciągu najbliższego miesiąca?
- Jakie zadania na dalszych etapach prowadzenia projektu planują wykonać poszczególni członkowie zespołu?
- Jakie problemy przewidujemy w trakcie dalszej pracy?

7.6. Jak ocenić pracę zespołów i uczniów

Oceniając pracę uczniów nad projektem edukacyjnym, warto odejść od typowego oceniania za pomocą stopni szkolnych. Ocenianie powinno mieć przede wszystkim charakter kształtujący. Może to być rozmowa z uczniami, w której nauczyciel zauważa to, co zespół realizujący projekt zrobił dobrze, wskazuje, co można by zrobić inaczej lub lepiej i w jaki sposób.

Rozmowa ta może rozpocząć się od samooceny uczniowskiej, czyli na przykład od odpowiedzi uczniów na pytania:

- Z czego w swojej dotychczasowej pracy jesteście zadowoleni? Co wam już udało się zrobić?

- Co wam się podoba w waszej dotychczasowej współpracy? Czy udało wam się włączyć wszystkich do pracy zespołu? Co możecie robić inaczej, aby w czynny sposób projekt realizowali wszyscy członkowie zespołu?
- Z którym zadaniem są największe trudności? Co można zrobić, aby je pokonać? Co można by zrobić inaczej?

Taka samoocena może pomóc uczniom poprawić dalszą pracę i pozytywnie wpłynąć na jej efekty.

Nauczyciel na bieżąco ocenia pracę zespołu, dając mu informację zwrotną pomagającą uczniom w przyszłości wykonać projekty jeszcze lepiej.

Rozporządzenie: Kryteria oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawarte w ocenianiu wewnątrzszkolnym uwzględniają udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego.

Rozporządzenie wskazuje jedynie na potrzebę uwzględnienia **udziału ucznia** w realizacji projektu, jednak nie precyzuje sposobu dokonania tej oceny. To zadaniem rady pedagogicznej szkoły jest ustalenie, w jaki sposób **udział ucznia** w realizacji projektu edukacyjnego będzie wpływać na jego oceny z zachowania.

Przy pracy zespołowej – jeśli w zespole nie było uczniów w sposób rażąco uchylających się od pracy – nie ma potrzeby indywidualnego oceniania. Członkowie zespołu pracowali razem i bardzo trudne jest sprawiedliwe wycenienie wkładu poszczególnych uczniów w zespołowe działanie. Dużą część pracy uczniowie wykonują bez bezpośredniego nadzoru nauczyciela, dlatego dokonywanie indywidualnej oceny może być trudne i często nietrafne.

Jeśli wystawiona ocena z zachowania wpływać będzie w podobny sposób na ocenę z zachowania wszystkich członków zespołu, to wzmocni klimat współpracy i może dać uczniom pożądane poczucie wspólnego sukcesu.

Jeśli wystawiona ocena wpływać będzie w podobny sposób na ocenę z zachowania wszystkich członków zespołu, to wzmocni klimat współpracy i może dać uczniom pożądane poczucie wspólnego sukcesu. W przypadku wyraźnego uchylania się jakiegoś ucznia od pracy, powinno to zostać uwzględnione w indywidualnej ocenie tego ucznia z zachowania. Oczywiście taka ocena powinna być poprzedzona odpowiednim ostrzeżeniem.

7.7. Publiczna prezentacja rezultatów projektów

Publiczne przedstawienie rezultatów projektu to jeden z kluczowych elementów gimnazjalnego projektu edukacyjnego. Daje uczniom szansę pokazania, co zrobili, czego się nauczyli i co potrafią. Perspektywa publicznej prezentacji, będzie bardzo silnie motywować uczniów do pracy. Ułatwia pracę nauczycielowi, gdyż zdyscyplinuje uczniów i zwiększa ich poczucie odpowiedzialności. Zwykle wyzwala też twórczą energię oraz uczy zachowania w sytuacjach publicznych i daje szansę rozwinięcia ważnych umiejętności.

Rozporządzenie: Projekt edukacyjny obejmuje publiczne przedstawienie rezultatów projektu edukacyjnego.

Jednym z rezultatów projektu jest to, czego w czasie pracy nad nim nauczyli się uczniowie. Część publicznej prezentacji może zatem polegać na przedstawieniu zdobytych przez uczniów doświadczeń, wiedzy, umiejętności i dokonań. Dla gości zaproszonych na publiczną prezentację ten wymiar edukacyjnych osiągnięć uczniów będzie nie tylko przekonującym dowodem indywidualnej nauki uczniów, ale również autentycznej i skutecznej pracy szkoły.

Przedstawienie efektów pracy zespołowej nie tylko innym uczniom, ale także szerszej publiczności – rodzicom, nauczycielom, lokalnym władzom, a może nawet przedstawicielom mediów czy innym mieszkańcom swojej miejscowości – jest ważne nie tylko dla uczniów, ale także dla szkoły. To znakomita okazja, by zbudować lub wzmocnić relacje z rodzicami i społecznością lokalną, by pokazać i wypromować szkołę.

Publiczne przedstawienie rezultatów projektu to jeden z kluczowych elementów gimnazjalnego projektu edukacyjnego. Daje uczniom szansę pokazania, co zrobili, czego się nauczyli i co potrafią.

Szkoła musi zdecydować, jaką formę będzie miała publiczna prezentacja projektu. Czy będzie się odbywać w trakcie większego wydarzenia, na przykład święta szkoły lub specjalnie zorganizowanego festiwalu projektów? Czy będzie to wydarzenie wewnętrzne z udziałem zaproszonych gości?

Projekt edukacyjny kończy się „produktami”, czyli materialnymi „efektami”, które można łatwo wykorzystać w czasie końcowego pokazu. Możliwości jest wiele:

- album ilustrowany zdjęciami, wykresami, szkicami, mapkami, relacjami pisemnymi,
- plakat, lub seria plakatów, *collage*, inna forma plastyczna,
- broszura, ulotka, gazetka,
- prezentacja doświadczenia przygotowanego i wykonanego przez uczniów,
- raport z przeprowadzonego badania,
- prezentacja multimedialna, strona internetowa,
- model zjawiska, makieta z opisem,
- relacja z publicznej debaty,
- przedstawienie teatralne, inscenizacja.

Niezależnie od tego, jaki wariant publicznej prezentacji zostanie ostatecznie wybrany, w każdym przypadku warto zachęcić uczniów do korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych na wszystkich etapach projektu – w tym przy przygotowaniu publicznej prezentacji i jej wersji internetowej.

Jak pokazać żydowską kulturę przedwojennego Chełma?

Gimnazjum nr 6 w Chełmie

Kilku aktywnych członków samorządu uczniowskiego uznało, że przedwojenna historia Chełma jest ich dziedzictwem, które warto uratować przed zapomnieniem. Według uczniów mieszkańcy Chełma za mało wiedzą o żydowskiej przeszłości miasta. Zainspirowani opowiadaniem Isaaca Bashevisa Singera z pomocą nauczycieli zorganizowali tydzień kultury żydowskiej „Powiedz: Shalom!”, w ramach którego przeprowadzili warsztaty „Mędrcy z Chełma” dla kolegów i koleżanek ze szkoły. Wszystkich mieszkańców swojego miasta zaprosili do udziału w grze miejskiej „Śladami chełmskiego sztetla”. Podsumowaniem był wieczorek „Przy szabasowych świecach”, a także nakręcenie filmu o chełmskim Sztetlu. Swoje działania opisali na blogu „Szkoła według blondynów”.

Nie należy jednak ograniczać się do prezentacji jedynie „ukrytych w sieci”. Nawet jeśli efekty pracy zespołów uczniowskich są zamieszczone w Internecie, **warto zorganizować publiczne wydarzenie, w trakcie którego uczniowie będą mogli przedstawić swoją pracę**. Podobnie zresztą jest w sytuacji, gdy uczniowie tworzyli innego rodzaju „produkty” końcowe – np. wykonywali modele zjawisk przyrodniczych, wydawali tomik swoich opowiadań czy zbierali relacje o życiu swoich rodziców w PRL-u. W każdym przypadku należy od początku myśleć nie tylko o samych rezultatach pracy uczniów, ale także o sposobie przedstawienia ich szerszej grupie odbiorców.

Publiczna prezentacja podnosi jakość pracy i jej efektów – uczniowie od początku mają bowiem świadomość, że będą musieli komuś pokazać to, jak pracowali i co wykonali. Uzyskują swego rodzaju informację zwrotną od odbiorców, zostaną ocenieni i docenieni przez innych. Dlatego tak ważne jest określenie na wstępie, jaka będzie grupa odbiorców oraz jak technicznie będzie wyglądała prezentacja. Pozwala to dopasować formę przekazu do tych założeń. Inaczej musi przebiegać prezentacja dla uczniów z pobliskiej szkoły podstawowej, a inaczej dla władz miasta i przedstawicieli lokalnych organizacji społecznych.

Publiczna prezentacja podnosi jakość pracy i jej efektów – uczniowie od początku mają bowiem świadomość, że będą musieli komuś pokazać, jak pracowali i co wykonali.

Niezależnie od przyjętej formy prezentacja zawsze uczy skutecznego porozumiewania się – szukania odpowiednich form komunikacji i językowych, wizualnych czy dźwiękowych środków wyrazu. Ponieważ zespoły zwykle mają niewiele czasu na zaprezentowanie swojej pracy, muszą dokonać starannej selekcji informacji i materiałów oraz przedstawić je w zwięzły, a zarazem atrakcyjny sposób.

Publiczne przedstawienie efektów projektu nie musi być wydarzeniem ogólnoszkolnym, kiedy pokazywane są prace wielu zespołów. Może dotyczyć tylko jednego lub kilku wybranych projektów. W takim przypadku rola nauczyciela może być bardzo ograniczona, a większość działań uczniowie mogą przeprowadzić samodzielnie.

Zaproszenie gości również może należeć do uczniów, nauczyciel może jednak monitorować ich i wspierać w tej sprawie (np. zadzwonić osobiście do szczególnie ważnego gościa i sprawdzić, czy przyjął zaproszenie). W trakcie prezentacji opiekun może przywitać i/lub pożegnać wszystkich zgromadzonych i podziękować uczniom za wysiłek, a odpowiednim osobom za wsparcie. Warto

także, by wychowawca i opiekun wspierali zespoły w trakcie prezentacji i zachęcali widzów do nagradzania uczniów brawami.

Po zakończeniu prezentacji, warto, by efekty pracy zespołów projektowych były powszechnie dostępne (np. w bibliotece, na stronie internetowej, na korytarzu szkolnym), nagłośnione (np. w lokalnych mediach) i archiwizowane (np. w formie fotograficznej, filmowej, elektronicznej lub chociażby w postaci zapisu w szkolnej kronice).

8. PRZYKŁADOWE ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNE

Przedstawione poniżej przykłady rozwiązań organizacyjnych prowadzenia w gimnazjum projektu edukacyjnego stanowią jedynie propozycję dla osób zaangażowanych w to przedsięwzięcie. Nie są to jedyne możliwe przepisy, jak zorganizować w szkole projekt edukacyjny. Każda szkoła jest inna i inaczej pracuje z uczniami. Możliwe, że w konkretnej szkole inne rozwiązania, zgodne z regulacjami prawnymi, będą bardziej odpowiednie w ocenie dyrekcji i nauczycieli. Przedstawione propozycje mogą być łączone, mogą podlegać uzupełnieniom i modyfikacjom, mającym na celu dostosowanie przyjętego rozwiązania do występujących w konkretnej szkole warunków i preferencji osób w niej pracujących.

8.1. Przykład I: organizacja projektów na poziomie klasy – projekty klasowe

Na początku roku zostaje podjęta decyzja, że wychowawcy klas będą opiekunami organizacyjnymi, pomagającymi uczniom wybrać interesujące ich tematy i utworzyć zespoły²¹.

Opiekunami zespołów uczniów pracującymi nad projektami są nauczyciele gotowi w danym roku podjąć się takiej roli. Proponują oni uczniom pracę w obszarze tematycznym związanym z nauczaniem przez nich przedmiotami i zakresem podstawy programowej kształcenia ogólnego lub wykraczające poza podstawę programową.

Gdy uczniowie rozpoczną już działania pod opieką wybranych przez siebie nauczycieli, zadaniem wychowawcy będzie wspieranie podopiecznych w ich pracy, jej monitoring oraz rozwiązywanie ewentualnych problemów wychowawczych rodzących się w pracy zespołowej.

Wrzesień

Dyrektor zaprasza zastępcę i nauczycieli doświadczonych w pracy metodą projektu na rozmowę na temat projektu. Przedmiotem spotkania jest:

- zapoznanie się z rozporządzeniem
- wybranie koordynatora projektu
- przyjęcie rozwiązań organizacyjnych – wychowawcy klas drugich będą opiekunami organizacyjnymi, a chętni nauczyciele przedmiotowi opiekunami zespołów

Październik

Odbywa się rada pedagogiczna, na której:

²¹ Rozwiązanie proponowane przez dyrektor Zofię Godlewską na podstawie doświadczeń w Publicznym Gimnazjum nr 6 w Opolu.

- przedstawiane są założenia rozporządzenia,
- wyjaśniane są wątpliwości nauczycieli z tym związane,
- przedstawiane są proponowane rozwiązanie organizacyjne, które rada przyjmuje,
- ustalana jest lista nauczycieli chętnych do prowadzenia projektów,
- ustalany jest termin przedstawienia przez nauczycieli propozycji zakresów tematycznych i problemów,
- podejmuje się decyzję o powołaniu zespołu nauczycieli do spraw projektu, w tym do przygotowaniu szkolnej dokumentacji,
- ustala się skład zespołu przygotowującego dokumentację: regulamin, kartę projektu, dziennik konsultacji (nauczyciela opiekuna projektu) i termin przedstawienia radzie wyników pracy, ustala się sposób i termin poinformowania rodziców i uczniów o warunkach realizacji projektu,
- zespół do spraw projektu zobowiązuje się do przygotowania pisemnej informacji dla rodziców i uczniów, którą prześlą wychowawcy.

Listopad

Wychowawca:

- informuje rodziców i uczniów o warunkach realizacji projektu (np. w formie listu i informacji na godzinie wychowawczej),
- podczas dnia otwartego uzupełnia przekazaną rodzicom informację i wyjaśnia wątpliwości,
- informuje rodziców o planowanym zaproszeniu na końcowe prezentacje projektów.

Nauczyciele opiekunowie:

- wybierają zakresy tematyczne prowadzonych przez siebie projektów.

Większość nauczycieli wiąże proponowane przez siebie zakresy tematyczne z programem nauczania swoich przedmiotów. W tym celu, po przejrzeniu podstawy programowej i szkolnego programu nauczania, wybierają te zagadnienia, które uznają za odpowiednie do nauczania metodą projektu. Część nauczycieli decyduje się skorzystać z propozycji projektów i materiałów edukacyjnych przekazanych do szkoły przez partnerów zewnętrznych. (Kilku nauczycieli, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, wybiera zakresy interdyscyplinarne projektów, wykraczające poza program nauczanego przedmiotu.

- opracowują listy tematów i problemów, które w wybranym przez nich zakresie tematycznym będą rozwiązywać uczniowie.

Część z nich jedynie wstępnie określa przykładowe tematy, odkładając wypracowanie ostatecznej listy na okres wspólnej pracy z uczniami.

Styczeń

Na tablicy ogłoszeń zamieszczana jest lista propozycji zakresów tematycznych projektów i przykładowych tematów.

Odbywają się spotkania informacyjne nauczycieli decydujących się na prowadzenie projektów z uczniami podejmującymi decyzję o wyborze tematu.

Uczniowie są zachęceni przez wychowawcę do dokonania wyboru preferowanego projektu.

Na kolejnych godzinach wychowawczych wychowawcy z uczniami dokonują podziału na zespoły w zależności od wyborów uczniów i możliwości nauczycieli.

Wychowawcy omawiają z uczniami szkolne zasady pracy nad projektami, w tym zasady prowadzenia karty projektu i tworzenia teczek projektu.

Luty

Początek prac uczniów nad projektami:

- Nauczyciele prowadzący projekt określają czas konsultacji z zespołami uczniowskimi, a także podają zasady planowania i oceniania prac.
- Wychowawcy umawiają się z nauczycielami prowadzącymi projekty na comiesięczne spotkania w celu informowania się o zaangażowaniu poszczególnych uczniów w pracę i ewentualnych problemach.
- Zespoły uczniów uczestniczą w konsultacjach u nauczycieli, pod opieką których chciałyby realizować projekty. Nauczyciele pomagają uczniom zrozumieć problem, który postanowili rozwiązać. Do kart projektów zostaje wpisany jego temat i skład zespołu. Karta zostaje podpisana przez uczniów i nauczyciela opiekuna.
- W trakcie kolejnych konsultacji uczniowie omawiają etapy pracy nad projektem, działania i cele, które chcą osiągnąć.
- Uczniowie z pomocą nauczyciela doprecyzowują cele i harmonogram planowanych działań – informacje te wpisują do karty projektu.
- Część nauczycieli w trakcie konsultacji, w których biorą udział uczniowie z kilku zespołów, wprowadza uczniów w tematykę projektu i metodologię planowanych działań.
- Uczniowie chcący prowadzić lokalny projekt społeczny przystępują do rozmów i ankiet z mieszkańcami, mających im pomóc zbadać wybrany problem.

Marzec – maj

Uczniowie realizują zaplanowane działania.

W trakcie spotkań z opiekunem uczniowie przedstawiają działania już zrealizowane, określają trudności, korzystają z rad. Opiekun na bieżąco ocenia pracę uczniów, dając im informację zwrotną o tym, co zrobili dobrze, co wymaga poprawy i jak mają dalej pracować.

Wychowawca podczas godzin wychowawczych na bieżąco omawia zaangażowanie uczniów w projekty, współpracę w zespołach i postęp prowadzonych prac

Na podstawie rozmów z uczniami i informacji otrzymanych od opiekunów wychowawca identyfikuje uczniów, którzy nie przystąpili do realizacji projektu; przeprowadza z nimi rozmowę na temat trudności, jakie mają w pracy nad projektami oraz uprzedza, że brak zaangażowania będzie skutkowało obniżeniem oceny z zachowania.

Czerwiec

Zespół do spraw projektu wybiera tydzień, w którym odbędzie się prezentacja. Przygotowywana jest oprawa prezentacji. Wychowawcy w porozumieniu z nauczycielami prowadzącymi i zespołami wyznaczają termin i plan prezentacji. Na prezentację zaproszeni zostają goście.

- Wyznaczane są terminy spotkań nauczyciela z zespołem, podczas których przekazuje on uczniom informację zwrotną o ich pracy. W spotkaniu zazwyczaj uczestniczy też wychowawca.
- Czasami, już po przekazaniu informacji zwrotnej uczniom, odbywa się dodatkowe spotkanie nauczyciela i wychowawcy.
- Wychowawca, na podstawie informacji udzielonej przez nauczyciela prowadzącego oraz uwzględniając własne obserwacje, decyduje o wpływie oceny pracy ucznia na ocenę z zachowania.

Część rady pedagogicznej podsumowującej poświęcona jest omówieniu realizacji projektu gimnazjalnego i wnioskom na następny rok.

8.2. Przykład II: organizacja projektów na poziomie szkoły – projekt międzyklasowy

Zespoły uczniowskie organizowane są na poziomie całej szkoły²². Mogą w nich uczestniczyć uczniowie z tej samej lub z różnych klas. Projekty prowadzą nauczyciele przedmiotowcy.

Wrzesień

Rada pedagogiczna na swym pierwszym posiedzeniu w danym roku szkolnym ustala, jaki będzie zakres tematyczny realizowanych projektów (czy wszystkie projekty będą dotyczyć jednego obszaru, czy nauczyciele mają dowolność w zakresie ustalania ich tematyki). Ustalenie to jest zapisywane w rocznym planie pracy szkoły.

Dyrektor określa termin składania ofert tematów projektowych przez nauczycieli.

²² Rozwiązanie zaproponowane przez dyrektor Annę Sobalę-Zbrozczyk na podstawie doświadczeń w prowadzeniu projektów edukacyjnych w II Społecznym LO w Warszawie.

Październik

Nauczyciele przedmiotowcy przygotowują ofertę projektów w wyznaczonym przez dyrektora terminie. Oferta zawiera: temat projektu, problem do rozwiązania oraz jego krótki opis. Musi być zaprezentowana uczniom tak, by mogli dokonać świadomego wyboru. Forma prezentacji jest dowolna – ważne, by informacje dotarły do wszystkich uczniów, np. poprzez tablicę ogłoszeń lub bezpośrednio, na spotkaniu z wszystkimi uczniami czy klasami, które mają brać udział w projektach.

Forma bezpośrednia wydaje się najbardziej skuteczna, gdyż jest w nią wpisana formuła zadawania pytań i wyjaśniania ewentualnych wątpliwości. Najlepiej, gdyby tematy były zgodne z podstawą programową, umiejętnościami kluczowymi, kierunkami rozwoju szkoły, problemami, którymi aktualnie żyje szkoła, zainteresowaniami uczniów i nauczycieli. Mogą dotyczyć jednego lub wielu obszarów. Sam temat powinien być sformułowany zwięźle. Pożądane jest, by były to tematy o charakterze problemowym. Oferta powinna być sformułowana tak, by każdy uczeń mógł w niej znaleźć coś dla siebie. Po zapoznaniu się z ofertą projektów, uczniowie trafiają do wybranych grup projektowych. Przy małej liczbie uczniów i grup decyzję w sprawie ich tworzenia podejmuje opiekunowie. To do nich zgłaszają się uczniowie i to oni decydują o składzie grupy, jej liczebności itp. Przy większej liczbie uczniów i grup projektowych dobrym rozwiązaniem jest większe sformalizowanie procesu tworzenia grup, np. poprzez formularz deklaracji projektowej wypełniany przez uczniów (może go stworzyć rada pedagogiczna lub można skorzystać z gotowego wzorca), w którym podadzą oni trzy projekty wybrane z oferty (w kolejności preferencji) i napiszą krótkie uzasadnienie wyboru.

Listopad

Powołany przez dyrektora zespół na podstawie deklaracji sporządza listy grup projektowych, uwzględniając w maksymalnym stopniu preferencje uczniów, a także inne reguły ustalone przez radę pedagogiczną (np. liczebność grup, podział płci, jeśli chcemy, by grupy były międzyoddziałowe, a także udział uczniów z różnych klas, ich potencjał itp). Listy zatwierdza dyrektor i je ogłasza.

Luty – marzec

Uczniowie pod opieką nauczycieli realizują projekty.

Czerwiec

Uczniowie przedstawiają pracę nad projektami i ich efekty w trakcie Szkolnego Festiwalu Projektów. Gośćmi są uczniowie wszystkich klas, rodzice i przedstawiciele władz samorządowych.

8.3. Przykład III: Projekty przedmiotowe

Organizując nowy rok szkolny, dyrektor podejmuje decyzję o przeprowadzeniu w danej klasie projektów edukacyjnych pod opieką wybranego nauczyciela, uczącego jednego z przedmiotów ogólnokształcących. W takim przypadku nauczyciel ten, bez korzystania z bezpośredniej pomocy wychowawcy, jest dla danej klasy również organizatorem zespołów uczniowskich (przyjęcie takiego rozwiązania zależy od istnienia w gronie pedagogicznym nauczyciela gotowego do poprowadzenia

wszystkich uczniów ze wskazanej klasy w ich pracy nad projektami gimnazjalnymi; pomysł na zakres tematyczny związany z realizowanym programem nauczania znacznie ułatwiłby pracę).

Wrzesień

Zgodnie ze szkolnymi zasadami prowadzenia projektu gimnazjalnego, dyrektor wskazuje nauczyciela, który będzie organizatorem projektów dla uczniów danej klasy i równocześnie opiekunem powstałych zespołów projektowych.

Październik – grudzień

Wychowawca na godzinie wychowawczej:

- Informuje uczniów, że w ciągu tego roku szkolnego będą pracować nad projektami gimnazjalnymi.
- Przedstawia uczniom ogólne cele pracy metodą projektu i zasady, jakie będą obowiązywać przy realizacji.
- Podaje informacje o końcowej publicznej prezentacji rezultatów projektów. Informuje rodziców o obowiązku realizacji przez ich dzieci zespołowego projektu edukacyjnego. Tłumaczy rodzicom ogólne cele projektu gimnazjalnego, zasady jego prowadzenia i oceniania.

Styczeń – luty

Nauczyciel – organizator projektów, a w przyszłości opiekun zespołów uczniowskich:

- Wprowadza uczniów w proponowane zakresy tematyczne projektów (tematyka projektów związana jest z przedmiotem nauczonym przez nauczyciela lub ma charakter międzyprzedmiotowy).
- Identyfikuje konkretne zapisy podstawy programowej (cele ogólne i wymagania szczegółowe), które uczniowie będą realizować podczas pracy nad projektami. Proponuje uczniom listę problemów i tematów (przed podziałem na zespoły uczniowie powinni mieć możliwość wybrania tych tematów i problemów, nad którymi chcieliby pracować, mogą wyrażać zainteresowanie pracą nad kilkoma tematami, co ułatwia nauczycielowi przeprowadzenie następnego kroku, czyli podziału uczniów na zespoły).
- Dzieli uczniów na czteroosobowe zespoły, starając się dobrać uczniów o różnych cechach i stylach pracy.

Zespoły uczniów z pomocą nauczyciela doprecyzowują problemy, które będą rozwiązywać.

Nauczyciel uwzględnia realizację konkretnych zapisów podstawy programowej, pomagając uczniom dokładnie określić cele projektów i zadania składające się na projekt.

Zgodnie ze szkolnymi zasadami prowadzenia projektu gimnazjalnego, temat projektu, problem do rozwiązania i ich cele zostają wpisane do karty projektu. Karta projektu będzie towarzyszyć uczniom na kolejnych etapach pracy nad projektem. Będzie także stanowić podstawową dokumentację z jego realizacji.

Marzec – kwiecień

Zespoły uczniowskie rozpoczynają prace nad projektem. Uczniowie:

- planują realizację,
- tworzą listę zadań,
- przypisują je do konkretnych osób,
- opracowują harmonogram,
- konsultują swoją koncepcję realizacji projektu z nauczycielem,
- po zaakceptowaniu wpisują najważniejsze ustalenia do karty projektu.

Zespoły uczniowskie realizują projekt. Zaznaczają w karcie projektu postępy w jego realizacji i najważniejsze wydarzenia związane ze swoją pracą.

W trakcie prac uczniów nad projektem nauczyciel opiekun:

- spotyka się regularnie z zespołami i śledzi ich postępy,
- udziela konsultacji wspierających uczniów w realizacji kolejnych zadań i faz projektu.

Opiekuna wspiera wychowawca klasy (w zakresie wychowawczym i opiekuńczym). Opiekun w razie potrzeby wysyła uczniów na konsultacje do nauczycieli innych przedmiotów. Jest to szczególnie ważne, gdy tematyka projektu i zadania w nim realizowane dotyczą wiedzy i umiejętności wiążących się z innymi przedmiotami ogólnokształcącymi. Nauczyciela wspierają merytorycznie także inni nauczyciele uczący tego samego przedmiotu.

8.4. Przykład IV: Działania społeczno-obywatelskie

Działanie społeczno-obywatelskie jest szczególnym projektem edukacyjnym, w którym wybór problemu może być dokonany przez samych uczniów²³. Rolą nauczyciela opiekuna jest wspieranie uczniów w zespołowym działaniu, wskazanie sposobów diagnozowania problemu oraz ułatwienie kontaktów z instytucjami, których praca wiąże się z problemem wybranym przez uczniów. Opiekunem projektu społeczno-obywatelskiego może zostać wychowawca klasowy, opiekun samorządu uczniowskiego i nauczyciel wiedzy o społeczeństwie.

Działanie społeczno-obywatelskie polega na podjęciu przez grupę uczniów decyzji o zaangażowaniu się w problem dotyczący własnej społeczności, który uznają za ważny i możliwy przez nich do rozwiązania, zbadanie go, poszukanie możliwych rozwiązań, a następnie przeprowadzenie działania zmierzającego do jego rozwiązania lub ograniczenia jego dotkliwości. Zadaniem uczniów może być

²³ Przygotowano na podstawie doświadczeń programu Młodzi Obywatele Działają prowadzonego od 1987 roku przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Podjętą w roku 2010 kontynuacją MOD jest program Młody Obywatel.

także przekazanie władzom samorządowym informacji na temat badanego problemu oraz zachęcenie ich do wprowadzenia proponowanych zmian w życie.

Projekty społeczno-obywatelskie mogą być także prowadzone przez samorząd uczniowski. Mogą one dotyczyć spraw społeczności lokalnej, ale mogą także wynikać z inicjatywy uczniów, chcących urozmaicić i wzbogacić życie szkolne lub lepiej zapewnić realizację praw ucznia.

Pracując nad wybranym problemem, zespół uczniów tworzy dokumentację, w której gromadzi zarówno notatki ze swoich spotkań, spostrzeżenia, jak i informacje i dokumenty zbierane na kolejnych etapach własnej pracy.

Lokalny projekt społeczno-obywatelski może być realizowany w kolejnych krokach (etapach):

Krok 1: Wybór problemu

Wykorzystując stworzoną przez szkołę możliwość zorganizowania się, uczniowie wybierają problem, który uznają za ważny w swojej społeczności lokalnej. Problem ten może dotyczyć ich osobiście, innych młodych ludzi lub po prostu być ważnym problemem społeczności lokalnej, który chcieliby rozwiązać lub ograniczyć. Uczniowie wspólnie ustalają, co powinno się zmienić w ich miejscowości. Mogą rozważać, jak dużej liczby osób ten problem dotyczy. Mogą także chcieć zaangażować się w rozwiązanie problemu, które dotyczy jednej osoby lub jednej rodziny. Sposób wyboru problemu powinien jednoczyć zespół, pozwolić wszystkim jego członkom zaangażować się w jego rozwiązywanie oraz motywować do działania.

Przeglądanie się światu, szukanie spraw, których przebieg niepokoi, szans, które są niewykorzystane i problemów, na których istnienie nie chcemy się zgodzić, jest postawą wrażliwości społecznej i aktywności obywatelskiej.

Krok 2: Diagnoza

Diagnoza problemu polega na badaniu jego przyczyn, sposobów, w jaki się przejawia i ich konsekwencji, a także możliwych rozwiązań. Diagnoza może się opierać na rozmowach i wywiadach z rówieśnikami i dorosłymi, którzy dostarczą informacji na temat interesującego zespół problemu, ale również na samodzielnych obserwacjach, zbieraniu dokumentów, wycinków prasowych, relacji i dokumentacji fotograficznej, szukaniu informacji w bibliotece, w internecie, w lokalnych instytucjach i poprzez konsultacje z ekspertami. Pomocne może okazać się szukanie odpowiedzi na wszystkie lub wybrane pytania z poniższej listy:

- Co stanowi istotę problemu?
- Kogo dotyczy problem?
- Jaki jest zasięg problemu? Gdzie on występuje?

- Jak długo trwa problem? Czy jest okresowy czy stały?
- Gdzie leży źródło problemu? Co było jego przyczyną?
- Jak rozwiązać problem? Jakie są wady i zalety różnych możliwości jego rozwiązania?

Określeniu działań, których zespół uczniów chce się podjąć, będzie służyło rozpoznanie możliwych sposobów rozwiązania problemu. Przyda się np. zebranie informacji, jak ten sam lub podobny problem rozwiązuje się w innych miejscowościach, a może też w innych krajach?

Krok 3: Wyznaczenie celu działań i opracowanie rozwiązania problemu

Po zakończeniu diagnozy uczniowie w formie dyskusji analizują uzyskane informacje i decydują, co chcą w swojej społeczności zmienić, poprawić, w jaki sposób ją wzbogacić. Wybierają też sposób, w jaki chcą, aby rozpoznany problem został rozwiązany lub, co częściej jest możliwe, ograniczony. Starają się wybrać cel lub cele swojego działania, które są konkretne i realne, czyli w zasięgu ich możliwości, a zarazem na tyle dla nich ważne i atrakcyjne, by budziły chęć działania.

Uczniowie mogą chcieć wpłynąć na dorosłych lub na służby publiczne, aby inaczej działały. Mogą też chcieć sami podjąć działanie rozwiązujące rozpoznany problem lub zmniejszające jego dotkliwość. Bardzo rzadko udaje się całkowicie usunąć poważny problem. Jednak jasne określenie realnego celu działania (np. zwrócenie uwagi mieszkańców na dany problem) sprawi, że po zakończeniu projektu uczniowie będą mieli poczucie sukcesu i chęć do dalszego zaangażowania, a nie przekonanie o porażce.

Po wyznaczeniu celów uczniowie przystępują do opracowania własnego planu działań. Przygotowują podział zadań w zespole, harmonogram, wybierają moment, kiedy zakończą własne przedsięwzięcie. Dzieląc zadania pomiędzy członków zespołu, starają się wszystkim przypisać zadania, za które będą odpowiedzialni oraz ustalają, kto kogo będzie wspierał, kto komu pomagał. Uczniowie wiedzą, że projekt realizowany zespołowo wymaga wzajemnej pomocy w realizacji indywidualnych zadań.

Uczniowie z pomocą nauczyciela przygotowują harmonogram – tabelę, do której wpisują zadania częściowe, osoby odpowiedzialne i wspierające, a także sposób działania, potrzebne materiały i zasoby oraz terminy.

Krok 4: Szukamy sojuszników

Sukcesowi w realizacji projektu społeczno-obywatelskiego pomoże istnienie sojuszników, czyli osób i instytucji, które pomogą uczniom w działaniach. Np. poprzez wydanie zgody na organizację imprezy, zapewnienie transportu, promocji czy pomocy rzeczowej. Poza rodzicami, nauczycielami i dyrekcją cennymi sojusznikami mogą być: władze lokalne, organizacje pozarządowe, które zajmują się pokrewną tematyką oraz lokalne instytucje kulturalne i społeczne, proboszcz parafii, drużyna

harcerska, lokalna firma. Bardzo ważnym sojusznikiem i względnie łatwym do zaangażowania, są zazwyczaj lokalne media. Pomogą one nagłośnić problem, a później napiszą o zrealizowanym działaniu.

Przed rozmową z potencjalnym sojusznikiem warto odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- Dlaczego wskazany problem jest ważny? Jakie mogą być konsekwencje nierozwiązanego problemu dla społeczności lokalnej?
- Co jest wyjątkowego w tym projekcie i jak może na nim skorzystać społeczność lokalna?
- Jakie pytania o projekt może zadać rozmówca i jakich uczniowie udzielą odpowiedzi?
- co uczniowie chcą prosić rozmówcę?
- Czego dana osoba może w zamian oczekiwać i co można jej zaoferować?
- Jakie argumenty mogą przekonać konkretnego odbiorcę (przytoczenie faktów, danych statystycznych, opinii uczniów, nauczycieli, wyników badań, ankiet, wywiadów)?
- Jeśli jest to rozmowa z potencjalnym sponsorem, to jak wsparcie projektu może wpłynąć na jego wizerunek lub pozycję?

Na spotkanie uczniowie powinni też wziąć materiały informacyjne o swoim projekcie, które zostawią rozmówcy.

Warto też pamiętać, że szukanie sojuszników nie służy tylko łatwiejszemu zrealizowaniu projektu. Dzięki niemu uczniowie uczą się prezentować swoje racje, zyskują pewność siebie w kontaktach z dorosłymi oraz poczucie, że są ważnym podmiotem w społeczności.

Krok 5: Działanie

Na tym etapie bardzo istotna jest współpraca w zespole, regularne spotkania i rozmowy o przebiegu prac i występujących trudnościach. Uczniowie powinni odnosić się do wcześniej sporządzonego planu działań, sprawdzając:

- Co udało się już zrobić?
- Co szczególnie pomogło im w ich pracy?
- Jak każdy z członków zespołu pomógł w dotychczasowych działaniach?
- Jakie są do zrobienia następne kroki i jakie trudności przewidujemy? Jak je rozwiązać?
- Co należy zrobić w najbliższej przyszłości? Czy konieczne są zmiany w planie działań?
- Czy zbieramy materiały, które będzie można wykorzystać w przedstawieniu rezultatów projektu?

- Jak lepiej się nawzajem wspierać w działaniach?
- Jak lepiej można wypromować prowadzone przedsięwzięcie? Kto się tym zajmie?

Warto zauważyć już przeprowadzone działania i ich realizatorów. Cieszyć się nawet z małych osiągnięć. Doceniać udział poszczególnych osób w wykonanych pracach.

Konieczne jest dokumentowanie pracy w jej trakcie (np. poprzez notatki, zdjęcia czy filmy). Staną się one zapisem zmian, jakie zaszły dzięki projektowi oraz świetną wizytówką działań potrzebną w końcowej prezentacji efektów projektu.

Krok 6: Publiczna prezentacja rezultatów projektu

Zgodnie z zasadami projekt edukacyjny kończy się publicznym przedstawieniem jego rezultatów. Warto jednak pamiętać, że efektywne działanie społeczno-obywatelskie wymaga zaprezentowania lokalnej społeczności diagnozy problemu, propozycji rozwiązania i przeprowadzonych działań. Publiczna prezentacja jest okazją do przekonania dorosłych mieszkańców społeczności lokalnej do wprowadzenia w życie przygotowanych przez uczniów zmian²⁴.

Przed prezentacją uczniowie powinni:

- Uporządkować zebrane informacje i zastanowić się, jaka jest najlepsza forma ich przekazania.
- Przeprowadzić selekcję zebranych informacji, wybierając tylko najbardziej odpowiednie do prezentacji.
- Zaprosić sojuszników, rodziców, zainteresowanych mieszkańców i władze lokalne.

Krok 7: Rozmowa o tym, co się zmieniło dzięki projektowi

Realne zmiany, które dzięki projektowi zaszły w społeczności lokalnej, to znak ich sukcesu. Ale nawet jeśli, mimo wielu starań, np. nie udało im się namówić władz do budowy ścieżki rowerowej, uczniowie sprawili, że problem zaistniał w lokalnej społeczności, a także podjęli działania, nauczyli się współpracy, poznali nowych ludzi i sprawdzili się w nowych sytuacjach. Zauważyli, co jest dla nich ważne, i to przedstawili. Stanowi to wartościowy efekt działania społeczno-obywatelskiego.

²⁴ W programie „Project Citizen”, zaproponowanym przez amerykańskie Center for Civic Education, końcowa prezentacja zrealizowanego projektu uczniowskiego prowadzona jest w oparciu o cztery plakaty prezentujących problem, możliwe rozwiązania, wybrane przez uczniów rozwiązanie i opis przeprowadzonych działań.

9. PRZYKŁADY GIMNAZJALNYCH PROJEKTÓW EDUKACYJNYCH

Emisja CO₂, za którą jest odpowiedzialna moja rodzina

Gimnazjum nr 4 w Warszawie

Uczniowie zainteresowali się dyskusją na temat emisji CO₂ i postanowili policzyć, ile dwutlenku węgla powstaje w elektrowniach przy wytwarzaniu energii potrzebnej dla ich domu w ciągu roku. Ustalili listę odbiorników energii, z jakich korzysta rodzina (oświetlenie, ogrzewanie, transport itd.) Określili ilość energii, jaką te urządzenia pobierają oraz ilość powstałego w wyniku tego CO₂. Ponieważ otrzymane wartości były bardzo duże i trudne do interpretacji, wyprodukowany dwutlenek węgla przedstawili w postaci chmury. Rozmiary tej chmury zaskoczyły uczniów i ich kolegów.

Jak dobrze wybrać przyszłą szkołę?

Gimnazjum nr 104 i LO im. K.K. Baczyńskiego w Warszawie

Gimnazjaliści postanowili rozwiązać swoje wątpliwości i obawy związane z wyborem nowej szkoły. W tym celu zorganizowali wymianę międzyszkolną, dzięki której uczniowie gimnazjum mogli przez jeden dzień uczestniczyć w lekcjach w liceum. Poza tym zaprosili przedstawicieli kilku warszawskich liceów do zaprezentowania swoich szkół na specjalnych targach. Pozwoliło to im i kolegom poznać nie tylko ofertę szkół, ale również nauczycieli i uczniów ich przyszłych szkół.

Bus potrzebny gimnazjum

Gimnazjum w Praszce

Gdy wycofano z użytku autobus dowożący uczniów na konkursy i inne wydarzenia pozalekcyjne, w których brali udział, sami postanowili wziąć sprawę w swoje ręce. Zorganizowali kilka imprez, z których dochód przeznaczyci na zakup busa – dyskoteki, kiermasze i zawody sportowe. Uczniowie zainteresowali swoimi działaniami lokalne media, które w serii artykułów opisały problem braku busa i determinację młodzieży. Władze gminy zareagowały na apele i podarowały szkole używany autobus. Uczniowie przeznaczyci zebrane środki na gruntowny remont pojazdu. Sukces gimnazjalistów z Praszki jest przykładem tego, jak działania uczniowskie mogą wpłynąć na decyzje władz.

Jak pomóc społeczności polskiej na Białorusi?

Gimnazjum w Leoncinie

Samorządu uczniowski postanowił wesprzeć społeczność polską na Białorusi. Uznali, że dobrą formą pomocy będzie zapewnienie Polakom z tamtego rejonu dostępu do polskich książek. W tym celu

nawiązali kontakt ze Stowarzyszeniem Wspólnota Polska oraz polską szkołą społeczną w Brześciu na Białorusi. W swojej szkole zorganizowali zbiórkę książek dla szkoły białoruskiej; wsparcie zapewniła też Biblioteka Publiczna w Leoncinie. Tak zdobyte materiały zostały przekazane koleżankom i kolegom ze szkoły na Białorusi.

Precz z nietolerancją wśród nas

Zespół Szkół Ogólnokształcących w Żorach

Uczniowie z Żor postanowili czynnie sprzeciwić się licznym aktom nietolerancji w ich otoczeniu i zwiększyć wrażliwość rówieśników i mieszkańców na jej przejawy. Zainspirował ich obejrzany w szkole film „Most nad Wadi” i przedstawiona w nim historia konfliktu i dialogu izraelsko-palestyńskiego. W projekt zaangażowało się aż kilkadziesiąt osób, które pracowały w kilku zespołach. Pierwszy etap działań odbył się w przestrzeni wirtualnej – uczniowie w internecie szukali informacji o różnych przejawach nietolerancji. Kolejnym krokiem było przyjrzenie się temu zjawisku w ich najbliższym otoczeniu. Uczniowie na ulicach swojego miasta zlokalizowali rasistowskie i obraźliwe napisy. Skontaktowali się ze spółdzielnią mieszkaniową i uzyskali wsparcie dyrekcji szkoły, po czym zakupili potrzebne materiały, wyszli na ulice i wspólnie je zamalowywali. Dyskusję o filmie i nietolerancji prowadzili też na forum internetowym szkoły.

Jak ocalić od zapomnienia ginące miejsce?

Gimnazjum w Mucharzu

Celem projektu była dokumentacja miejsca, które już niedługo przykryje tafla sztucznego jeziora na rzece Skawie. Jego bohaterami uczniowie uczynili ludzi, którzy muszą z tego powodu opuścić swoje domy. Realizując projekt uczniowie fotografowali mieszkańców oraz ich domy przeznaczone do rozbiórki. „Czy Pan, Pani tęskni?” – takie pytanie skierowali do tych, którzy musieli rozstać się ze swoimi domami, ziemią, porzucić ojcowiznę. Autorom projektu udało się również pozyskać stare zdjęcia rodzinne, a w opuszczonych domach znaleźć pamiątki z przeszłości. Młodzi fotoreporterzy zdobywali techniczne szlify u Mikołaja Grynberga, fotografa, który dwukrotnie odwiedził grupę młodych pasjonatów. Wystawa zdjęć z projektu została pokazana m.in. podczas obchodów Dni Ziemi Mucharskiej. Sojusznikami projektu były Urząd Gminy w Mucharzu oraz Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa.

Jak wyglądała nauka w łódzkiej Szkole na Księżycu?

Publiczne Gimnazjum nr 31 w Łodzi

Grupa uczennic usłyszała o tajnej szkole, która działała na terenie ich osiedla podczas okupacji niemieckiej – chodził do niej wujek jednej z nauczycielek. Dziewczynom udało się porozmawiać z byłą

uczennicą „Szkoły na Księżycu”, panią Lucyną Piechocińską. Poznały historię odważnej nauczycielki Antoniny Chrzczonowicz, która za tajne nauczanie trafiła do obozu. Autorki projektu odwiedziły i uporządkowały jej grób. Dziewczyny przygotowały też reportaż o projekcie do gazetki szkolnej, lekcję o tajnym nauczaniu dla kolegów i koleżanek ze szkoły oraz dla dzieci ze świetlicy środowiskowej. Dużo czasu spędziły na lekturze książek i studiowaniu materiałów archiwalnych na ten temat, wykonaniu prezentacji multimedialnej i dokumentacji fotograficznej projektu. Sojusznikami uczennic zostali: Muzeum Oświaty w Łodzi, Świetlica Środowiskowa Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej Łódź Górna oraz dyrektor ich szkoły.

Jak nasze codzienne wybory wpływają na życie ludzi na całym świecie?

Zespół Szkół w Pisanicy

Gimnazjaliści skupili się na kształtowaniu odpowiedzialnych postaw konsumenckich u siebie i rówieśników. Uznali to za pierwszy krok, dzięki któremu, jak napisali: „gimnazjalny świat stanie się częścią wszechświata, w którym dobro jest górą”. Zorganizowali monitoring zużycia wody we własnych domach i pokaz mody ubrań pochodzących z secondhandów, dzięki czemu wpłynęli także na świadomość i postawy innych. Uczniowie zaangażowani w projekt, a także odbiorcy ich działań zaczęli inaczej patrzeć na świat i docenili bogactwo zależności między nami a ludźmi żyjącymi w innych krajach. Uwierzyli, że codzienne nawyki wykształcone w trakcie realizacji projektu zaowocują w przyszłości.

Jak się żyło się 20 lat temu w naszej gminie?

Gimnazjum nr 3 w Kwidzynie

Uczniowie postanowili stworzyć historyczny pomost między ich miastem wczoraj i dziś. Buszowali po strychach, archiwach, zaglądali do opisów zdarzeń zapisanych w pamiętnikach rodziców, szukając najmniejszych śladów z tamtego okresu. Liczba przewertowanych materiałów okazała się przytłaczająco bogata, młodzi zebrali liczne pamiątki rodzinne z historiami im towarzyszącymi. Dzięki nim przenosili się w czasy początków wolnej Polski i okresu jej transformacji. Wiedzę na temat rodzącej się samorządności uczniowie zdobywali także podczas rozmów ze starszymi osobami, lekcji wiedzy o społeczeństwie czy zajęć Szkolnego Klubu Europejskiego. Zgromadzone informacje o zmianach, jakie zaszły w gminie, opublikowano w gazetce szkolnej, propagując idee samorządności wśród kolegów, oraz zamieszczono w prezentacji multimedialnej.

Proporcje w matematyce i wokół nas

Zespół Szkół w Mysłakowicach

„Proporcja to równość dwóch stosunków, co zapisujemy w postaci: $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ ” – ale jak zastosować to równanie do ciała człowieka? Tym pytaniem zajęło się 15 tęgich umysłów z Mysłakowic. Po przeprowadzeniu szeregu badań i odnalezieniu potrzebnych informacji w internecie uczniowie zyskali miano specjalistów w dziedzinie proporcjonalności ludzkiego ciała. Mogliby udzielać korepetycji greckim rzeźbiarzom, jednak w tej chwili swoją wiedzę starają się zaszczerpić pozostałym uczniom swojego gimnazjum. Ich działania pokazały, jak ciekawa może być matematyka. Prowadzone badania i otrzymany wynik były tak frapujące, że uczniowie planują rozszerzenie badań – chcą zbadać wymiary mężczyzn i kobiet i tu szukać proporcji.

Dlaczego niewielkie rośliny mogą udźwignąć duży ciężar?

Zespół Szkół nr 2 w Godzieszach Wielkich

Jak to się dzieje, że nawet mała roślina jest w stanie udźwignąć ciężar śniegu, który na nią spadł albo wytrzymać napór silnego wiatru? To pytanie zaintrygowało uczniów, którzy postanowili zbadać budowę i właściwości tkanki wzmacniającej roślin. Młodzi naukowcy nie potrzebowali wcale nowoczesnego laboratorium, aby odkryć i zrozumieć otaczający ich świat. Za pomocą kilku kartek papieru i książek, służących jako obciążniki, przeprowadzili doświadczenia naukowe. Okazało się, że można zgłębiać tajemnice przyrody, dobrze się przy tym bawiąc.

Jak zachęcić młodszych kolegów do czytania?

Gimnazjum w Biesiekierzu

– Mamy dość marazmu, jaki panuje w małych miejscowościach – stwierdzili gimnazjaliści z Biesiekierza. By to zmienić, postanowili poświęcić swój czas na odkrycie przed młodszymi kolegami i koleżankami tajemnic, jakie kryją w sobie baśnie i bajki. We współpracy z Gminną Biblioteką Publiczną oraz Przedszkolem Samorządowym w Mścicach w obu miejscowościach udało się założyć Biblioteki Czytającego Przyjaciela. W ramach spotkań młodzież z Biesiekierza zorganizowała m.in. obchody Światowego Dnia Pluszowego Misia i recital poezji Jana Pawła II. Scenariusze spotkań przygotowywali samodzielnie.

Jak zostać inwestorem giełdowym

Gimnazjum w Podedwórzcu

W ramach zajęć z WOS uczniowie zrealizowali projekt poświęcony giełdzie, zatytułowany „I Ty możesz zostać inwestorem giełdowym”. Jego uczestnicy dysponowali wirtualnymi pieniędzmi, które inwestowali według wcześniej przyjętego regulaminu. Określał on zasady szkolnej symulacji gry giełdowej, w tym sposoby komunikacji, składania zleceń oraz korzystania z aktualnych danych dotyczących cen spółek notowanych na giełdzie, wysokości opłat za zlecenia i prowadzenie konta. Imienne konta giełdowe założone w arkuszu kalkulacyjnym służyły do monitorowania decyzji inwestycyjnych uczniów, a w końcu stały się podstawą wyłonienia zwycięzców gry giełdowej. Uczniowie redagowali i wydawali gazetę giełdową „Parkiet” oraz stworzyli raport końcowy „Parkiecik”. Założyli stronę internetową, przygotowali prezentację multimedialną na finał akcji i wykonali wizytówki projektu dla uczestników podsumowania. Publiczna prezentacja przybliżyła innym uczniom i dorosłym zasady inwestowania w akcje spółek giełdowych.

Planujemy budżet wycieczki

Publiczne Gimnazjum w Człopie

Uczniowie opracowali plan szkolnej wycieczki do Gdańska, leżącego 761 km od ich miejscowości. Organizacją wyjazdu, a przede wszystkim stworzeniem budżetu, zajął się sześciuosobowy zespół uczniów, działający pod nazwą „Grupa Człopa”. Podstawą dobrej organizacji był podział zadań. Dziewczyny, korzystając z informacji znalezionych w Internecie, opracowały plan zwiedzania. Jak na trzy dni pobytu był naprawdę bogaty – okręt „Błyskawica”, Muzeum Bursztynu, port w Gdyni, fokarium na Helu... Trzeba było też sprawdzić koszty wstępu do muzeów oraz posiłków, w tym ogniska. Jeden z kolegów zajął się znalezieniem firmy transportowej i negocjowaniem ceny za wynajęcie autobusu oraz przejazd (w budżecie uwzględnił też koszt parkingów), a inni szukali miejsca w schroniskach (dla 30 uczniów, 2 opiekunów i 2 kierowców). Ktoś inny znalazł przewodnika i uzgodnił z nim stawkę oprowadzania po Trójmieście. Pracy (surfowania w sieci, telefonów, a przede wszystkim obliczeń) było sporo, ale plan został naprawdę zapięty na ostatni guzik.

Jak oswoić przestrzeń, w której żyjemy

Gimnazjum Niepubliczne w Zabierzowie Bocheńskim

Swój projekt uczniowie realizowali pod opieką Małopolskiego Instytutu Kultury i studentów architektury Politechniki Krakowskiej. Zespół z klas II przygotowywał projekt architektoniczny pracowni fizycznej, a z klas III wypracowywał aranżacje przestrzeni przed budynkiem szkoły. Młodzież pod okiem studentów wykonała malowane plansze na placu przed szkołą, pozwalające podczas przerw zagrać w twistera, chińczyka czy poćwiczyć kroki popularnych tańców. Opracowany przez uczniów projekt pracowni przedmiotowej został wysłany na międzynarodowy konkurs

architektoniczny, a projekt aranżacji przestrzeni przed budynkiem uczniowie przekazali lokalnym władzom z propozycją realizacji.

Szlakiem architektury drewnianej w Tarnowie

Gimnazjum Nr 1 w Tarnowie

Gimnazjaliści z różnych klas realizowali wspólnie projekt międzyprzedmiotowy. Jego celem było poznanie zabytków architektury drewnianej w mieście, a także rozwinięcie umiejętności rozpoznawania stylów architektonicznych. Uczniowie uczyli się, jak wyszukiwać i gromadzić informacje z różnych źródeł. Jednym z zadań było zaplanowanie i przeprowadzenie wycieczki po obiektach architektury drewnianej. Prezentacja projektu odbyła się przed klasami drugimi i podczas szkolnego festiwalu nauki. Uczniowie zorganizowali wystawę prac malarskich, wykonali albumy oraz przygotowali prezentacje multimedialne.

10. KARTA PROJEKTU

Karta projektu²⁵ – z wyjaśnieniami

I. Podstawowe informacje - zespół uczniowski i wybranie tematu projektu

Temat projektu		
Zespół uczniowski	<i>imię i nazwisko ucznia</i> <i>imię i nazwisko ucznia</i> <i>imię i nazwisko ucznia</i> <i>imię i nazwisko ucznia</i>	<i>podpisy uczniów</i> <i>poświadczenie decyzji o realizacji projektu</i>
Nauczyciel opiekun	<i>Imię i nazwisko nauczyciela</i>	<i>podpis nauczyciela</i> <i>poświadczenie decyzji o objęciu opieką zespołu realizującego projekt</i>
Problem	<i>Problem definiujący projekt, który zespół uczniów realizując projekt rozwiązuje np.: „Jak światło wpływa na rozwój roślin?” lub „Jak sprawić aby nasza miejscowość była czystsza?”</i>	

²⁵ Karta projektu i karta zadania przygotowana i wykorzystywana w programach CEO

II. Określenie celów projektu i zaplanowanie etapów realizacji

(tabele wypełniane na etapie planowania z wyjątkiem informacji o wykonaniu dopisywanej po zakończeniu zadania)

a) Główne cele

„Czego chcemy się dowiedzieć?” lub „Co chcemy osiągnąć?”	
--	--

b) Planowanie etapów realizacji projektu

Główne zadania	Działania	Uczniowie odpowiedzialni	Terminy realizacji	Informacja o wykonaniu
<i>Jeśli projekt jest rozbudowany, to, wprowadzamy kolumnę głównych zadań</i>	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
<i>Jeśli projekt jest rozbudowany, to, wprowadzamy kolumnę głównych zadań</i>	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
	<i>Działania pozwalające zrealizować projekt lub zadanie</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów odpowiedzialnych</i>	<i>Termin rozpoczęcia i zakończenia</i>	<i>Informacje podsumowujące wykonanie działań i zadań</i>
<i>j.w</i>				

III. Konsultacje z nauczycielem

(tabela wypełniana sukcesywnie w czasie realizacji projektu)

Terminy	Temat	Nazwisko nauczyciela	Podpis
<i>Termin udzielonej zespołowi przez nauczyciela konsultacji</i>	<i>Co było przedmiotem konsultacji?</i>	<i>Nazwisko nauczyciela udzielającego konsultacji</i>	<i>Podpis nauczyciela udzielającego konsultacji</i>
Jak wyżej			

IV. Publiczne przedstawienie rezultatów projektu

(tabela wypełniana po prezentacji)

Termin prezentacji	Kiedy odbyła się prezentacja?
Miejsce prezentacji	<i>Np. szkoła, strona internetowa ogólnopolskiego programu w którym uczniowie wzięli udział</i>
Forma prezentacji	<i>Np. prezentacja komputerowa, plakaty i krótkie ich ustne omówienie</i>
Udział członków zespołu	<i>Np. Wskazanie, którzy uczniowie i w jaki sposób wzięli czynny udział w prezentacji</i>
Odbiorcy	<i>Np. Uczniowie klasy, szkoły, rodzice, przedstawiciele samorządu, uczniowie innej szkoły</i>

Karta zadania (lub działania)

(Jeśli projekt jest rozbudowany to poza kartą projektu uczniowie mogą wypełniać karty działań lub zadań)

Zadanie	<i>Jedno z zadań lub działań, jakie planuje wykonać zespół, aby rozwiązać problem.</i>
---------	--

a) Planowanie i realizacja

(tabela wypełniana w trakcie wykonywania działania)

Działania	Uczniowie - wykonujący działanie i ich role	Źródła informacji, materiały i zasoby	Sojusznicy	Termin wykonania
<i>Zadanie rozpisane na szczegółowe działania</i>	<i>Imiona i nazwiska uczniów, wykonujących działanie z rolami jakie odgrywają</i>	<i>Z czego uczniowie korzystali i ewentualnie - produkty, które stworzyli na tym etapie realizacji</i>	<i>Kto pomógł uczniom</i>	<i>Termin zakończenia działania</i>
j.w				
j.w				

b) Uwagi o realizacji

(tabela wypełniana po wypełnieniu zadania)

Co nam się udało zrobić?	<i>Które z zadań i działań udało się zespołowi zrealizować?</i>
Co stanowiło dla nas największą trudność?	<i>Których zadań i działań nie udało się zrealizować, jakie trudności napotkano?</i>
Z czego jesteśmy najbardziej zadowoleni?	
Czego się nauczyliśmy?	<i>Uczniowie wskazują, czego się dowiedzieli lub so się nauczyli.</i>

11. PODSTAWA PRAWNA PROJEKTU

Podstawą prawną wprowadzenia do szkół gimnazjalnych projektu edukacyjnego jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 roku, zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych²⁶.

W rozporządzeniu tym znalazły się następujące zapisy:

- Uczniowie gimnazjum biorą udział w realizacji projektu edukacyjnego.
- Projekt edukacyjny jest zespołowym, planowym działaniem uczniów, mającym na celu rozwiązanie konkretnego problemu, z zastosowaniem różnorodnych metod.
- Zakres tematyczny projektu edukacyjnego może dotyczyć wybranych treści nauczania określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów lub wykraczać poza te treści.
- Projekt edukacyjny jest realizowany przez zespół uczniów pod opieką nauczyciela i obejmuje następujące działania:
 - (1) wybranie tematu projektu edukacyjnego;
 - (2) określenie celów projektu edukacyjnego i zaplanowanie etapów jego realizacji;
 - (3) wykonanie zaplanowanych działań;
 - (4) publiczne przedstawienie rezultatów projektu edukacyjnego.
- Szczegółowe warunki realizacji projektu edukacyjnego określa dyrektor gimnazjum w porozumieniu z radą pedagogiczną.
- Kryteria oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawarte w ocenianiu wewnątrzszkolnym uwzględniają udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego.
- Wychowawca klasy na początku roku szkolnego, w którym uczniowie będą realizować projekt edukacyjny, informuje uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów) o warunkach realizacji projektu edukacyjnego.
- Informacje o udziale ucznia w realizacji projektu edukacyjnego oraz temat projektu edukacyjnego wpisuje się na świadectwie ukończenia gimnazjum.
- W szczególnie uzasadnionych przypadkach, uniemożliwiających udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego, dyrektor gimnazjum może zwolnić ucznia z realizacji projektu edukacyjnego.

²⁶ Opublikowane w Dzienniku Ustaw Nr .156,1046

- W przypadku, o których mowa w punkcie 9, na świadectwie ukończenia gimnazjum w miejscu przeznaczonym na wpisanie informacji o udziale ucznia w realizacji projektu edukacyjnego wpisuje się „zwolniony” albo „zwolniona”.

Postanowienia przejściowe:

- Przepisy te, stosuje się do uczniów klas gimnazjum, w których realizuje się podstawę programową kształcenia ogólnego, określoną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).
- W roku szkolnym 2010/2011 informację, o której mowa w punkcie 7 wychowawca klasy przekazuje uczniom i ich rodzicom (prawnym opiekunom) w terminie do dnia 30 listopada 2010 r.

12. ORGANIZACJA PROJEKTU EDUKACYJNEGO – UREGULOWANIE W PRAWIE WEWNĄTRZSZKOLNYM

Rozporządzenie w sprawie oceniania nakłada na szkoły obowiązek uwzględnienia udziału ucznia w realizacji projektu edukacyjnego w kryteriach oceniania zachowania ucznia gimnazjum zawartych w ocenianiu wewnątrzszkolnym oraz określenia przez dyrektora w porozumieniu z radą pedagogiczną szczegółowych warunków realizacji projektu edukacyjnego, o których wychowawca musi poinformować rodziców i uczniów.

Zaprezentowane w tej części poradnika przykładowe zapisy w statutach oraz procedury powstały na bazie materiałów wypracowanych przez uczestników roboczego spotkania dyrektorów gimnazjów w dniach 15–17 lipca 2010 roku, zorganizowanego w ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego” współfinansowanego ze środków EFS. Zostały one opracowane przez dyrektorów gimnazjów – Dorotę Kuleszę i Jacka Rudnika, a ich źródłem są autentyczne zapisy już funkcjonujące w prawie wewnątrzszkolnym lub projektowane do wprowadzenia doń w roku szkolnym 2010/2011. Taka geneza przykładowych dokumentów oznacza, że nie można ich stosować wprost w konkretnym, mającym swą specyfikę gimnazjum – powinny jednak pomóc dyrektorom, dostarczając inspiracji do przemyśleń nad rozwiązaniami możliwymi do zastosowania w kierowanych przez nich szkołach.

12.1. Udział w realizacji projektu edukacyjnego a ocena zachowania

Przykład I:

Statut Gimnazjum w (fragment)

§ X.

1. Ocena zachowania ustalana jest przez wychowawcę klasy zgodnie z kryteriami:
 - 1) Ocenę wzorową otrzymuje uczeń, który spełnia wszystkie kryteria na ocenę bardzo dobrą a ponadto:
 - a) ...
 - b) ...
 - c) wykazał się dużą samodzielnością i innowacyjnością we wszystkich etapach realizacji projektu gimnazjalnego, wspomagał członków zespołu w realizacji poszczególnych zadań w ramach projektu i wykazał się umiejętnością dokonania krytycznej samooceny i wyciągania wniosków.
 - 2) Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który spełnia kryteria na ocenę dobrą a ponadto:
 - a) ...
 - b) ...
 - c) był aktywnym uczestnikiem zespołu realizującego projekt edukacyjny, a jego współpraca z pozostałymi członkami zespołu była rzeczowa i nacechowana życzliwością.
 - 3) Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:
 - a) ...
 - b) ...
 - c) współpracował w zespole realizującym projekt gimnazjalny, wypełniając stawiane przed sobą i zespołem zadania.
 - 4) Ocenę poprawną otrzymuje uczeń, który:
 - a) ...
 - b) ...
 - c) współpracował w zespole realizującym projekt gimnazjalny, wypełniając stawiane przed sobą i zespołem zadania, przy czym jego działania były podejmowane na prośbę lidera zespołu lub po interwencji opiekuna projektu.

- 5) Ocenę nieodpowiednią otrzymują uczeń, który nie spełnia wymagań na ocenę poprawną, a także:
- a) ...
 - b) ...
 - c) mimo złożenia deklaracji o przystąpieniu do zespołu realizującego projekt nie wywiązywał się w terminie ze swoich obowiązków, czego konsekwencją były opóźnienia w realizacji projektu lub konieczność realizacji zadań przez innych członków zespołu.
- 6) Ocenę naganną otrzymuje uczeń, który:
- a) ...
 - b) ...
 - c) nie uczestniczył lub odmówił udziału w realizacji projektu gimnazjalnego.

Przykład II:

Statut Gimnazjum w (fragment)

§ X

1. Ocenę wzorową otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania oceny bardzo dobrej a ponadto: pracuje na rzecz swojego środowiska, służy innym swoją wiedzą i umiejętnościami, jest uczynny, może być wzorem do naśladowania. **Podczas realizacji projektu gimnazjalnego czynnie uczestniczył w formułowaniu tematu projektu, aktywnie uczestniczył w kluczowych działaniach na poszczególnych etapach jego realizacji.**
2. Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania oceny dobrej, a ponadto: jest aktywnym członkiem społeczności szkolnej, odznacza się kulturą bycia i nienagannością manier, którego postawa wskazuje na pracę nad własną osobowością. Ma nie więcej niż 3 godz. nieusprawiedliwionych nieobecności, nie spóźnia się na lekcje. **Pełnił aktywną rolę podczas realizacji projektu gimnazjalnego, wspomagając członków zespołu.**
3. Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który sumiennie wypełnia obowiązki szkolne. Jest kulturalny, słowny, zdyscyplinowany, dba o sprzęt i pomieszczenia szkolne, przestrzega obowiązujących w szkole regulaminów. Ma nie więcej niż: 8 godzin nieusprawiedliwionych nieobecności (z zastrzeżeniem, że nie dotyczą one jednych zajęć edukacyjnych), 3 spóźnienia, 3 uwagi o niewłaściwym zachowaniu. **Prawidłowo wypełniał swoje zadania w okresie realizacji projektu gimnazjalnego, reagując pozytywnie na uwagi zespołu i opiekuna projektu.**
4. Ocenę poprawną otrzymuje uczeń, który nie zawsze wywiązuje się z obowiązków ucznia, nie wykazuje chęci współpracy z wychowawcą, zdarzają się uchybienia w zachowaniu w stosunku do nauczycieli, pracowników szkoły, uczniów. Ma nie więcej niż:

15 godz. nieusprawiedliwionych nieobecności, 6 spóźnień, 6 uwag o niewłaściwym zachowaniu. **Wypełniał swoje obowiązki w trakcie realizacji projektu gimnazjalnego, lecz zdarzało mu się nie wywiązać z przyjętych zadań, co było przyczyną opóźnień lub konfliktów w zespole.**

5. Ocenę nieodpowiednią otrzymuje uczeń, który narusza obowiązujące w szkole regulaminy, zachowuje się niegrzecznie w stosunku do osób starszych i kolegów, używa przemocy, nie reaguje na upomnienia nauczycieli i innych pracowników szkoły. Spóźnia się na lekcje, opuszcza je bez usprawiedliwienia do 30 godz. **Często zaniedbywał swoje obowiązki podczas realizacji projektu gimnazjalnego lub odmawiał współpracy, co miało wpływ na przebieg przyjętego przez zespół harmonogramu pracy i wiązało się ze zwiększeniem obowiązków innych członków zespołu projektowego.**
6. Ocenę naganną otrzymuje uczeń, który poważnie narusza obowiązujące w szkole regulaminy, nie wykazuje poprawy mimo zabiegów wychowawczych podejmowanych przez szkołę, stanowi zagrożenie życia i zdrowia swojego i innych, stosuje szantaż, dopuszcza się świadomej dewastacji mienia lub w inny sposób łamie prawo. Ma ponad 30 godz. nieusprawiedliwionych nieobecności. **Nie przystąpił do realizacji projektu lub nie wywiązywał się ze swoich obowiązków mimo rozmów z członkami zespołu i opiekunem projektu, a jego postawa była lekceważąca zarówno w stosunku do członków zespołu, jak i opiekuna.**

12.2. Szczegółowe zasady realizacji projektu edukacyjnego w gimnazjum – przykłady

Przykład I:

Zasady i warunki
realizacji projektu edukacyjnego uczniów Gimnazjum w

1. Uczniowie mają obowiązek realizowania projektów edukacyjnych na podstawie § 21a Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.), a udział ucznia w projekcie ma wpływ na ocenę zachowania zgodnie z zapisami statutu.
2. Gimnazjum stwarza warunki do realizacji uczniowskich projektów edukacyjnych, które mogą mieć charakter; przedmiotowy, międzyprzedmiotowy, a czas ich powinien wynosić od 2 tygodni do 7 miesięcy w zależności od problematyki i złożoności projektu.
3. Koordynatorem projektów edukacyjnych jest nauczyciel powołany przez dyrektora gimnazjum, którego zadaniem jest:

- a) zebranie od zespołów przedmiotowych bądź poszczególnych nauczycieli propozycji tematów projektu, sporządzenie ich listy zbiorczej, jej przedstawienie dyrektorowi i radzie pedagogicznej oraz upowszechnienie w sposób przyjęty w szkole;
- a) monitorowanie stanu realizacji projektów;
- b) upowszechnienie informacji na temat realizowanych projektów;
- c) organizację publicznej prezentacji projektów;
- d) podsumowanie realizacji projektów i przedstawienie radzie pedagogicznej sprawozdania zbiorczego na koniec roku szkolnego.

4. Opiekun projektu w szczególności odpowiada za:

- a) wskazanie tematyki realizowanych projektów z uwzględnieniem zainteresowań uczniów i treści podstawy programowej;
- b) omówienie z uczniami zakresu tematycznego oraz celów projektu i koordynowanie podziału uczniów na poszczególne zespoły projektowe;
- c) opracowanie karty projektu i innych dokumentów (kontrakt dla uczniów, arkusz oceny projektu, narzędzia do ewaluacji, kryteria oceny projektu oraz instrukcja realizacji projektu) o ile taka potrzeba zachodzi;
- d) prowadzenie konsultacji dla uczniów realizujących projekt;
- e) monitorowanie jego realizacji;
- f) ocenę projektu we współpracy z nauczycielami, którzy wspomagali jego realizację.

5. Nauczyciele – w zakresie swoich kompetencji – są zobowiązani do udzielenia wsparcia w realizacji projektów zespołowi projektowemu, który za pośrednictwem opiekuna projektu zwróci się o pomoc, a także, na prośbę opiekuna projektu, biorą udział w opracowaniu kryteriów oceny projektu i samej ocenie projektu.

6. Zadania wychowawcy klasy związane z realizacją projektu:

- a) poinformowanie uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów) o warunkach realizacji projektu edukacyjnego;
- b) prowadzenie działań organizacyjnych, związanych z realizacją projektu przez wszystkich uczniów klasy, dotyczących w szczególności:
 - wyboru tematu i grupy projektowej przez każdego ucznia klasy,

- monitorowania udziału uczniów w pracach zespołu poprzez kontakt z opiekunem zespołu,
 - przekazywania informacji o wynikach monitorowania rodzicom;
- c) komunikowanie się z opiekunami projektów w sprawie oceniania zachowania;
 - d) dokonywanie zapisów dotyczących realizacją przez ucznia projektu edukacyjnego w dokumentacji szkolnej (dziennik lekcyjny, arkusze ocen, świadectwa, inne ustalone przez szkołę).
7. Uczniowie mogą realizować projekty w zespołach oddziałowych, międzyoddziałowych lub międzyklasowych liczących 3–6 osób
 8. System podziału na poszczególne zespoły projektowe odbywa się w sposób:
 - a) losowy,
 - b) poprzez dobór samodzielny uczniów,
 - c) poprzez wybór nauczyciela, zgodnie z ustalonymi wcześniej kryteriami.
 9. Zadania zespołu określa instrukcja realizacji danego projektu oraz kontrakt zawarty z opiekunem.
 10. Przy wyborze tematyki projektu obowiązuje zasada dobrowolności, a jeden projekt może być realizowany niezależnie przez kilka zespołów uczniowskich.
 11. Tematyka projektów wraz z określeniem celów, etapów realizacji, terminów planowanego zakończenia projektu oraz sposobu prezentacji efektów oraz ze wskazaniem opiekuna (opiekunów) projektu jest zgłaszana do koordynatora przez opiekuna projektu.
 12. Tematyka planowanych do realizacji projektów, zawierająca informacje, o której mowa w pkt 3a, jest przedstawiana przez koordynatora dyrektorowi gimnazjum nie później niż do 15 października danego roku.
 13. Dyrektor w porozumieniu z radą pedagogiczną dopuszcza złożone projekty do realizacji, biorąc pod uwagę możliwości organizacyjne i warunki, jakimi dysponuje gimnazjum.
 14. Dopuszcza się, w wyjątkowych sytuacjach, modyfikację listy projektów realizowanych w trakcie danego roku szkolnego, a także zmianę tematyki, terminów zakończenia i sposobu prezentacji efektów, a także opiekuna (opiekunów) projektu, o ile wystąpiły przyczyny, które uniemożliwiły realizację podjętego zadania. Decyzję o zmianach w pracy nad projektami podejmuje koordynator projektów po konsultacji z opiekunem danego projektu lub dyrektorem szkoły.

15. Realizacja projektu może być dokonywana podczas zajęć lekcyjnych, o ile nie zaburza to zasad ustalonych przez nauczyciela prowadzącego zajęcia, a także podczas zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych według ustalonego wcześniej harmonogramu.
16. Końcowa ocena udziału projektu może mieć formę opisową, może być także wyrażona stopniem szkolnym z jednego lub kilku przedmiotów. Forma i kryteria oceny są znane uczniowi od samego początku pracy nad projektem. Ocena obejmuje nie tylko efekt końcowy projektu, ale też systematyczność pracy uczniów, aktywność i twórczość w realizacji projektu na poszczególnych jego etapach.
17. Udział ucznia w projekcie ma wpływ na ocenę zachowania, zgodnie z zasadami ustalonymi w statucie szkoły.
18. Dokumentacja dotycząca projektu winna zawierać kartę projektu, arkusze samooceny, ewaluację projektu, kontrakt z uczniami, arkusz oceny projektu i inne dokumenty, które opiekun uzna za niezbędne do realizacji projektu.
19. Dokumentację przechowuje się do końca roku szkolnego, w którym uczeń kończy gimnazjum.
20. W przypadku udziału w kilku projektach uczeń może zdecydować o wyborze projektu, który będzie wpisany na świadectwie ukończenia gimnazjum w terminie do 30 maja w ostatnim roku nauki w gimnazjum.

Przykład II:

Regulamin realizacji projektów edukacyjnych w Gimnazjum w

Ustalenia ogólne

1. Uczeń gimnazjum realizuje jeden projekt edukacyjny w danym roku szkolnym.
2. Temat projektu realizowanego w III klasie gimnazjum jest wpisywany uczniowi na świadectwie ukończenia szkoły.
3. Projekty edukacyjne realizowane są w grupach klasowych lub międzyoddziałowych.
4. Udział ucznia w projekcie edukacyjnym ma wpływ na jego ocenę zachowania.
5. Szczegółowe kryteria oceny zachowania, uwzględniające udział ucznia w projekcie edukacyjnym, zapisane są w wewnętrznych zasadach oceniania w statucie szkoły.

Role nauczycieli

1. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za realizację projektów edukacyjnych w szkole.

2. Dyrektor szkoły w porozumieniu z radą pedagogiczną określa szczegółowe warunki realizacji projektu edukacyjnego zapisane w *regulaminie realizacji projektów edukacyjnych*, zwanym dalej *regulaminem*.
3. Dyrektor szkoły wprowadza zarządzeniem zapisy *regulaminu*.
4. Dyrektor szkoły w porozumieniu z radą pedagogiczną powołuje szkolnego koordynatora projektów.
5. Do zadań szkolnego koordynatora projektów należy:
 - a) udzielanie nauczycielom pomocy merytorycznej na temat metody projektu;
 - b) koordynowanie pracy nauczycieli, w tym opiekunów projektów;
 - c) przygotowanie harmonogramu pracy na dany rok szkolny;
 - d) nadzór nad dokumentacją projektów;
 - e) organizację Festiwalu Projektów.
6. Nad realizacją konkretnego projektu czuwa opiekun projektu. Jego zadania to:
 - a) omówienie scenariusza projektu z uczniami;
 - b) przygotowanie kontraktu i podpisanie go z uczniami;
 - c) przygotowanie dokumentacji i zapoznanie uczniów z zasadami jej prowadzenia:
 - karty projektu,
 - karty samooceny ucznia,
 - karty oceny projektu,
 - karty oceny prezentacji projektu,
 - sprawozdaniem z realizacji projektu;
 - a) czuwanie nad prawidłowym przebiegiem projektu;
 - b) organizowanie opieki nad uczniami podczas działań projektowych i konsultacji;
 - c) pomoc uczniom na każdym etapie realizacji projektu;
 - d) motywowanie uczniów do systematycznej pracy;
 - e) pomoc w prezentacji projektu;
 - f) ocena projektu;
 - g) komunikacja z wychowawcą ucznia nt. jego udziału w projekcie;

h) koordynowanie pracy nauczycieli w przypadku, kiedy projekt edukacyjny jest międzyprzedmiotowy.

7. Nauczyciel niebędący opiekunem projektu, a współpracujący z opiekunem w projekcie międzyprzedmiotowym jest zobowiązany do:

- a) konsultacji dla uczniów zgodnie z ustalonym harmonogramem;
- b) czuwania nad prawidłowym przebiegiem projektu;
- c) sprawowania opieki nad uczniami podczas działań projektowych i konsultacji, zgodnie z ustalonym zakresem merytorycznym;
- d) prowadzenia dokumentacji uzgodnionej z opiekunem projektu;
- e) współpracy z opiekunem projektu i szkolnym opiekunem projektu w ciągu roku szkolnego i podczas organizowania Festiwalu Projektów;
- f) ustalenia oceny przedmiotowej projektu, jeśli jest przewidziana,
- g) udziału w ustaleniu oceny udziału ucznia projektu, skutkującej wpisem na świadectwie ukończenia szkoły;
- h) udziału w ustalaniu oceny z zachowania ucznia.

8. Wychowawca klasy jest zobowiązany do:

- a) poinformowania uczniów i ich rodziców (prawnych opiekunów) o warunkach realizacji projektu edukacyjnego;
- b) prowadzenia działań organizacyjnych związanych z realizacją projektu przez wszystkich uczniów klasy, w szczególności:
 - wyboru tematu i grupy projektowej przez każdego ucznia klasy,
 - monitorowania udziału uczniów w pracach zespołu poprzez kontakt z opiekunem zespołu,
 - przekazywanie informacji o wynikach monitorowania rodzicom;
- c) komunikowania się z opiekunami projektów w sprawie oceniania zachowania;
- d) prowadzenia odpowiednich zapisów w dokumentacji szkolnej, związanych z realizacją przez ucznia projektu edukacyjnego (dziennik lekcyjny, arkusze ocen, świadectwa, inne ustalone przez szkołę).

Działania projektowe

I. Wybór tematu projektu

1. Do końca maja roku poprzedzającego rok szkolny, w którym uczniowie będą realizować projekt edukacyjny, nauczyciele ustalają ich temat przewodni.
2. Podczas ustalania przewodniego tematu projektów edukacyjnych bierze się pod uwagę w szczególności ważne wydarzenia rocznicowe, społeczne, uwarunkowania środowiska lokalnego, potrzeby szkoły, realizację podstawy programowej.
3. W terminie do 1 września roku szkolnego, w którym będzie realizowany projekt edukacyjny, nauczyciele wspólnie ustalają zestaw projektów edukacyjnych do realizacji w danym roku szkolnym, określając również typy projektów (np. badawczy, lokalnego działania).
4. Projekty mogą być realizowane przez jednego nauczyciela w jednej klasie lub międzyoddziałowo, bądź przez kilku nauczycieli międzyprzedmiotowo.
5. Uczniowie dokonują wyboru tematu projektu, który będą realizować w terminie do końca września.

II. Określenie celów projektu i zaplanowanie etapów jego realizacji

1. Opiekunowie projektów omawiają z uczniami: scenariusz projektu, harmonogram działań projektowych, wspomagają podział zadań w grupie, przygotowują kontrakt, omawiają wzory dokumentów i kryteria oceniania projektu i jego prezentacji.
2. Opiekunowie projektów i nauczyciele pracujący z uczniami wyznaczają miejsce i terminy konsultacji.
3. Opiekunowie projektów i nauczyciele pracujący z uczniami przygotowują kartę projektu.

III. Wykonanie zaplanowanych działań

1. Uczniowie pod opieką nauczycieli pracują nad realizacją projektu do końca maja danego roku szkolnego.
2. Szkolny opiekun projektu z innymi nauczycielami do końca maja przygotowuje program Festiwalu Projektów, uzgadniają formułę prezentacji poszczególnych projektów.
3. Uczniowie dokonują samooceny projektu.
4. Opiekun projektu dokonuje oceny projektu.

IV. Publiczne przedstawienie rezultatów projektu.

1. Projekty edukacyjne prezentowane są publicznie podczas Festiwalu Projektów.
2. Festiwal Projektów odbywa się w czerwcu w terminie uzgodnionym w harmonogramie roku szkolnego.
3. Podczas Festiwalu Projektów dokonuje się oceny prezentacji projektów.
4. Uczniowie wraz z nauczycielami dokonują ewaluacji swojej pracy.
5. Do końca roku szkolnego uczniowie pod opieką nauczycieli przygotowują sprawozdania z realizacji projektów, które umieszczane są na stronie internetowej szkoły.

Ustalenia dodatkowe

1. Dyrektor szkoły decyduje o zwalnianiu ucznia z realizacji projektu edukacyjnego w uzasadnionych przypadkach na udokumentowany wniosek rodziców.
2. Dyrektor podejmuje decyzję o umożliwieniu uczniowi realizowania projektu edukacyjnego na jego prośbę w sytuacjach uniemożliwiających jego obecność w szkole (np. nauczanie indywidualne, inne sytuacje zdrowotne bądź losowe).
3. Dyrektor szkoły rozstrzyga sytuacje problemowe mogące się pojawić podczas realizacji projektów edukacyjnych.
4. Dyrektor szkoły w porozumieniu z radą pedagogiczną może zmienić zapisy niniejszego regulaminu, dostosowując je do realiów i możliwości organizacyjnych szkoły.

Przykład III:

Procedura realizacji projektu gimnazjalnego

Gimnazjum w

Zasady ogólne

1. Uczniowie gimnazjum mają obowiązek przystąpienia do realizacji projektu gimnazjalnego, którego wynik jest odnotowywany na świadectwie ukończenia gimnazjum zgodnie z przepisami prawa oświatowego.
2. Projekt jest realizowany w terminie do zakończenia zajęć dydaktycznych w klasie drugiej. W szczególnych przypadkach termin ten może ulec przedłużeniu, jednak nie dłużej niż do zakończenia zajęć dydaktycznych w pierwszym okresie nauki w klasie trzeciej.
3. Tematyka projektu jest związana z realizacją przyjętego w gimnazjum Programu Wychowawczego i Programu Profilaktyki lub z zakresem treści poszczególnych zajęć zgodnie z podstawą programową określoną w załączniku nr 4 do Rozporządzenia Ministra edukacji

Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. nr 4, poz. 17) i może wykraczać poza jej treści.

4. Projekty realizowane są w zespołach uczniów w danej klasie, a ich opiekunem jest wychowawca klasy lub inny nauczyciel.
5. Opiekun projektu ma obowiązek współpracować z innymi nauczycielami, jeśli wymaga tego tematyka projektu.
6. Czas trwania projektu jest uzależniony od jego problematyki, z zastrzeżeniem p.7, i nie powinien przekroczyć 3 miesięcy.
7. W szczególnych wypadkach opiekun projektu może przedłużyć realizację projektu.

Zadania opiekuna projektu

1. Wybór zakresu tematycznego projektów z uwzględnieniem ewentualnych propozycji uczniów i ustalenie niezbędnej dokumentacji, która będzie wymagana podczas realizacji projektu.
2. Zorganizowanie spotkania z uczniami w celu zapoznania i wprowadzenia w tematykę projektów.
3. Podział uczniów na zespoły projektowe od 2 do 6 uczniów z zastrzeżeniem, że w zespole mogą być uczniowie różnych klas.
4. Ustalenie i omówienie wspólnie z uczniami celu projektu oraz problemu, który porusza projekt i przedstawienie dokumentacji wymaganej podczas realizacji projektu.
5. Opracowanie i przedstawienie kryteriów oceny projektu.
6. Opieka nad zespołem podczas realizacji projektu, udzielanie wsparcia i konsultacji,
7. a także bieżące monitorowanie pracy zespołu, dokonanie oceny pracy każdego członka zespołu po zakończeniu projektu.

Zadania uczniów realizujących projekt

1. Wybór tematyki projektu po zapoznaniu się z celami i problematyką przedstawioną przez opiekuna projektu.
2. Wspólnie z opiekunem projektu omówienie i ustalenie zasad współpracy w realizacji projektu, podziału zadań w zespole.
3. Czynne uczestniczenie w realizacji projektu i wywiązywanie się z podjętych i wyznaczonych zadań.

4. Publiczna prezentacja projektu po jego zakończeniu w terminie uzgodnionym z opiekunem projektu.

Realizacja projektów

1. Projekty są realizowane na zasadach określonych przez opiekuna oraz po rozpatrzeniu uwag uczniów biorących w nich udział.
2. Dyrektor zapewnia i stwarza warunki do realizacji projektu w ramach posiadanych środków.
3. Uczniowie mogą korzystać z pomieszczeń szkoły do celów związanych z realizacją projektu w godzinach jej pracy wyłącznie pod opieką opiekuna lub innych nauczycieli.

Zakończenie projektu i prezentacja

1. Projekt kończy publiczna prezentacja, której ramy oraz termin winny być określone przez opiekuna projektu w porozumieniu z dyrektorem gimnazjum.
2. Miejsce i termin prezentacji powinien zapewnić możliwie najszerszy udział w niej uczniom, rodzicom oraz innym uczestnikom i zaproszonym gościom.
3. Gimnazjum w ramach posiadanych środków zapewnia obsługę techniczną publicznej prezentacji.

Ocena projektu

1. Ocena projektu odnosi się do realizacji całości projektu, poziomu wykonania zadań, inicjatywy uczniów, współudziału w zespole, sposobu dokumentowania projektu, publicznej prezentacji oraz uwzględnia samoocenę uczniów.
2. Ocenie podlega każdy z członków zespołu, któremu opiekun winien ponadto przedstawić informację zwrotną o jego roli w realizacji projektu.
3. Ocena udziału ucznia w projekcie kończy się stwierdzeniem uogólniającym: uczestniczył/nie uczestniczył w realizacji projektu.
4. Ocenę uogólniającą ustala opiekun projektu.
5. Udział w projekcie edukacyjnym ma wpływ na ocenę zachowania, zgodnie z ustaleniami w statucie szkoły.
6. W przypadku, gdy opiekunem projektu jest inny nauczyciel niż wychowawca, przedkłada on wychowawcy informację o udziale uczniów w projekcie, wymaganą do ustalenia oceny zachowania, zgodnie z zasadami ustalonymi w statucie.

7. Udział ucznia w realizacji projektu może podlegać bieżącemu ocenianiu z przedmiotu. Zasady takiego oceniania oraz wpływ uzyskanych ocen na ocenę klasyfikacyjną zawierają zasady oceniania przedmiotowego i szkolnego.

Przykład IV:

Regulamin realizowania projektów edukacyjnych

Gimnazjum w

§ 1.

1. Projekty realizowane są przez uczniów w klasie drugiej, a w szczególnych wypadkach ich realizacja może zostać dokończona lub przesunięta nie później niż do zakończenia pierwszego okresu nauki w klasie trzeciej.
2. Uczeń może brać udział w realizacji więcej niż jednego projektu.
3. W przypadku, o którym mowa w ust.2, uczeń lub jego rodzice wskazują, w terminie nie później niż do 30 maja roku szkolnego, w którym uczeń przystępuje do egzaminu gimnazjalnego, temat którego projektu zostanie wpisany na świadectwie ukończenia szkoły;

§ 2.

Czas trwania projektów powinien wynosić od dwóch tygodni do trzech miesięcy i może być przedłużony przez opiekuna zespołu.

§ 3.

Gimnazjum zapewnia warunki do realizacji projektów w ramach posiadanych przez siebie środków.

§ 4.

1. Na początku każdego roku szkolnego, wychowawca informuje uczniów klasy II o warunkach i zasadach realizacji projektu oraz zapoznaje z niniejszym regulaminem.
2. Rodzicom przekazuje się informację na pierwszym zebraniu w klasie II, nie później niż w terminie do 15 września.

§ 5.

1. W terminie do 30 września nauczyciele opiekunowie projektów przedstawiają dyrektorowi listę tematów z celami, opisem problematyki oraz dokumentacją, która będzie wymagana podczas realizacji projektu. Tematyka może uwzględniać również propozycje złożone przez uczniów.

2. Informacje, o których mowa w ust.1, udostępnia się uczniom na stronie internetowej gimnazjum i bibliotece.

§ 6.

1. W terminie do 15 października opiekunowie projektów przeprowadzają spotkania z uczniami, udzielając wskazówek i odpowiadając na pytania.
2. Wyboru określonego tematu dokonują uczniowie do 20 października, składając wspólną pisemną deklarację ze wskazaniem wszystkich członków zespołu w liczbie od 3 do 6, przy czym mogą to być zespoły międzyoddziałowe.
3. Ten sam temat projektu może być wybrany, za zgodą opiekuna projektu, przez kilka zespołów uczniowskich.
4. W przypadku gdy uczeń:
 - a) nie zdecyduje o wyborze tematu,
 - b) nie określi zespołu, z którym będzie realizował projekt,
 - c) nie złoży deklaracji z powodów niezależnych od siebie (np. z powodu choroby) opiekun projektu włącza go do określonego zespołu, uwzględniając zainteresowania i zdolności ucznia.

§ 7.

Realizacja projektu rozpoczyna się od spotkania, na którym opiekun projektu z zespołem uczniowskim wspólnie ustalają w szczególności:

- a) czas realizacji projektu,
- b) formy pracy, zbierania informacji i dokumentowania prac,
- c) podział zadań w zespole i zasady współpracy,
- d) kryteria oceny projektu,
- e) sposób prezentacji i podsumowania projektu wpisując je do karty realizacji projektu.

§ 8.

1. Podczas pracy nad projektem opiekun projektu winien na bieżąco monitorować prace zespołu i poszczególnych jego członków oraz udzielać konsultacji i wskazówek.
2. Nauczyciele niebędący opiekunami projektów są zobowiązani, we współpracy z opiekunem, do pomocy uczniom.

§ 9.

1. Zakończeniem projektu jest publiczna prezentacja, której forma jest uzależniona od tematyki realizowanego projektu.
2. Prezentacje odbywają się „Dniu projektów”, a jeśli nie ma możliwości zaprezentowania wszystkich zrealizowanych projektów, w innym terminie, wyznaczonym przez dyrektora w uzgodnieniu z opiekunami poszczególnych projektów.
3. W przypadku projektu realizowanego jako przedsięwzięcie jego prezentacja następuje zgodnie z ustalonym planem przyjętym w projekcie.
4. W zależności od tematyki projektu w prezentacjach jako obserwatorzy i zaproszeni goście mogą uczestniczyć:
 - a) uczniowie danej klasy;
 - b) rodzice uczniów;
 - c) osoby lub przedstawiciele instytucji, organizacji, władz samorządowych, itp., z którymi wiązała się tematyka projektu;
 - d) inne osoby, których obecność opiekun i uczniowie uznają za ważną i potrzebną ze względu na charakter projektu.

§ 10.

1. Oceny projektu dokonuje opiekun, który może konsultować się z innymi nauczycielami przed jej dokonaniem.
2. Kryteria oceny projektu powinny uwzględniać:
 - a) sprawozdania z projektu (np. karta realizacji projektu);
 - b) wytwory materialne dokonane przez uczniów w projekcie, o ile takie były planowane i powstały;
 - c) sposób prezentacji projektu lub przedsięwzięcia, jeśli było ono celem projektu;
 - d) pracę zespołową i indywidualną ucznia;
 - e) samoocenę uczniów.
3. Opiekun projektu winien przedstawić informację wychowawcy klasy o przebiegu realizacji projektu przez uczniów, ocenie projektu i poszczególnych uczniów.
4. Ocena ma charakter opisowy odrębnie dla każdego ucznia uczestniczącego w projekcie i kończy się stwierdzeniem uogólniającym: zaliczył/nie zaliczył udział w projekcie, które jest podstawą do dokonania zapisu na świadectwie ukończenia gimnazjum i w innych dokumentach szkolnych.

5. Jeśli projekt lub jego część jest ściśle związany z programem danego przedmiotu, dopuszcza się wpisanie oceny do dziennika lekcyjnego z jednego lub kilku przedmiotów. Ocenę ustala wówczas opiekun projektu (jeśli jest jednocześnie nauczycielem przedmiotu) lub nauczyciel przedmiotu na podstawie oceny opisowej, o której mowa w p.4.

§ 11.

Niezależnie od oceny, o której mowa w § 8 opiekun projektu jest zobowiązany do dokonania ewaluacji projektu w stosunku do każdego ucznia zespołu, na którą składać się powinna informacja o:

- a) osiągniętych celach;
- b) mocnych i słabych stronach;
- c) wskazaniu popełnionych błędów i sposobach ich wyeliminowania.

§ 12.

W przypadku ucznia, który brał udział w realizacji więcej niż jednego projektu, uczeń lub jego rodzice wskazują, z którego projektu gimnazjum ma zawrzeć informację na świadectwie ukończenia gimnazjum.

§13.

Dokumentacja zgromadzona w trakcie realizacji projektu jest przechowywana do końca nauki ucznia w gimnazjum.